

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ BAĞLAMINDA
SULUKULEYİ ANLAMAK: ROMAN
KİMLİĞİNİN ANALİZİ

HAMİT BALCI
06716004

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ZEYNEP ENLİL

İSTANBUL
2009

TC
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ BAĞLAMINDA
SULUKULEYİ ANLAMAK: ROMAN KİMLİĞİNİN
ANALİZİ

HAMİT BALCI
06716004

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı :

Jüri Üyeleri :

İSTANBUL
AĞUSTOS 2009

ÖZ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ BAĞLAMINDA SULUKULEYİ ANLAMAK: ROMAN KİMLİĞİNİN ANALİZİ

Hamit Balcı
Ağustos, 2009

Bu çalışma, Türkiye’de Roman kimliğinin dönüşümünü ve Roman kimliğinin siyasallaşmasını incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de Romanlar sadece devletin dışladığı bir kesim olmamış aynı zamanda toplum tarafından da hor görülmüşlerdir. Fakat bu topluluk Türkiye’de sistemli bir muhalefet ile kimlik siyaseti yapmamışlardır. Bir kültürel kimlik olarak var olan Roman kimliği ilk defa Sulukule mücadelesi ile birlikte siyasallaşmıştır. 2006 yılında İstanbul Fatih Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında Sulukule’yi yenileme alanı olarak belirlemiştir. Dolayısıyla bu projeye bağlı olarak Fatih Belediye’si dönüştürmek istediği Sulukule’de mahalle sakinlerinin muhalefeti ile karşılaşmıştır. Sulukule’de yaşayan Roman nüfus Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı önce örgütlenmiş ve daha sonra da örgütlü muhalefet yapmıştır. Bu siyasal mücadele Roman kimliğini dönüştürmüştür. Sulukule İstanbul’un eski yerleşim yerlerinden biridir. Mahalle nüfusunun büyük bir kısmı Roman kökenli vatandaşlardan oluşmaktadır. Romanların yoğun olarak yaşadığı Sulukule’de yapılan bu çalışma neticesinde Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı örgütlü direnişte bulunan Sulukule sakinlerinin, Roman kimliğini bu direnişte ön plana çıkardıkları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte “Roman” isminin direnişle birlikte yoğun olarak kullanılması, Roman kimliğinin yeniden üretilmesine olanak sağladığı tespit edilmiştir. Roman kimliğinin değişimini anlayabilmek için, Türkiye’deki Roman algısı teorik kaynaklardan hareketle tarihsel olarak incelenmiştir. “Öteki” olarak var olan Roman kimliğinin kendisi ve muhatapları açısından Roman kimliğinin içeriği, ayrıca bu kimliğin zaman ve mekan içerisinde nasıl değiştiği sorusu araştırmanın temel koordinatlarını oluşturmuştur. Bu bağlamda devletin ve toplumun oluşturduğu Roman imajı, yazılı ve görsel veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Derinlemesine mülakat yöntemi kullanılan bu çalışmada, Kentsel Dönüşüm Projesi öncesi kendilerini Roman olarak nitelendirmeyen bölge sakinleri, projeye karşı direnirken Roman kimliğine sarıldıkları gözlenmiştir. Yalnız Roman kimliği tek başına mahalleyi temsil etmekte yetersiz kalmakta ve genel olarak muhafazakar kimlik ile Roman kimliği arasında mahalle halkı bölünmüş durumdadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Roman, Kimlik, Sulukule, Yerel Yönetim, Çingene.

ABSTRACT

UNDERSTANDING SULUKULE WITHIN THE CONTEXT OF URBAN REGENERATION: AN ANALYSIS OF ROMA IDENTITY

**Hamit Balci
August, 2009**

This research aims at analysing the transformation and politisation of Roman identity in Turkey. Romans in Turkey are not only excluded by Turkish state, but also despised by Turkish society. However, this community does not pursue identity politics as a systematic opposition movement against the state's attitude towards them. Roman identity existing as a cultural identity was firstly politicized with the struggle in Sulukule. In 2006, Fatih Municipality determined Sulukule as a renewal area as part of the large-scale urban regeneration process. Accordingly, Fatih Municipality was faced with the resistance movements of Roman dwellers in Sulukule. Roman population living in Sulukule firstly organized against the project of large-scale urban regeneration process, then they made up an organized opposition to the Municipality. This political struggle transformed the identity of Romans. Sulukule is one of the oldest residential area in İstanbul. The majority of its inhabitants are known to be of Roman origins. As a result of this research held in Sulukule where is highly populated by Romans, it has been observed that those Romans who have been involved in an organized opposition movement have put the Roman identity forth in an emphasized fashion. Departing from this, it has been stated that the frequent usage of 'Roman' within the resistance movement has led to the re-production of Roman identity. In order to understand the transformation of Roman identity, theoretical sources concentrating on the perception of Roman in Turkey have been reviewed on the basis of a historical timeline. The content of Roman identity in terms of Roman identity itself existing as the "Other" and its respondent and the question of how this Roman identity has transformed within the time and space are the basic coordinates of this research. In this context, the written and visual materials have been used to examine the Roman image constructed by the state and society. In this research based on in-depth interviews, it has been observed that the inhabitants of Sulukule who did not define themselves as Roman prior to the launch of the urban regeneration project have strongly associated themselves with Roman identity during the resistance process. However, Roman identity alone is insufficient to represent the neighbourhood, and in general, a sharp divide has been observed among people living in Sulukule as the conservative and Roman identity.

Keywords: Urban Regeneration, Roma, Identity, Sulukule, Local Governance, Gypsy.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Roman kimliğinin Sulukule’de Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı mücadele ile siyasallaşmasını içermektedir. Sulukule özelinde bu bölgede yaşayan Romanların siyasallaşması analiz edilmiştir. Roman kimliğinin Türkiye’de algılanışı için, günlük gazetelerden Hürriyet Gazetesi 1950 yılından itibaren incelenmiştir. Bunun yanında Aktüel ve Tempo haftalık dergilerinin, Atlas dergisinin 1990 yılından günümüze kadar olan sayıları incelenmiştir. Romanları konu edildiği belirli sinema ve dizilerden hareket ederek görsel medyada Roman konusunun işlenişi değerlendirilmiştir. Roman kimliğinin değişimini anlayabilmek için hem kimliğin kendisine hem de kimliğin muhatapları karşılıklı olarak tarihi arka plan dahil edilerek değerlendirilmiştir. Kentsel Dönüşüm Projesinin Sulukule’deki Roman kimliğine etkisini anlamak için saha çalışması yapılmıştır. Cinsiyet, meslek ve yaş ortalaması dikkate alınarak bölgede yaşayan insanlarla derinlemesine mülakat yöntemi yapılarak elde edine veriler analiz edilmiştir. Saha çalışması kapsamında iki ay süreyle haftanın beş günü Sulukule’de geçirilmiştir. Bu zaman zarfında hem mülakatlar yapılmış hem de gözlemlerde bulunulmuştur.

Tezin danışmanlığını Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Haldun Gülalp yürütmüştür. Yalnız kısa süreli yurtdışına çıkışından dolayı resmi olarak tezin danışmanlığını Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Planlama Bölümü Öğretim üyesi Sayın Zenep Enlil devralmıştır. Bu tezin hazırlanma sürecinde öncelikle ufuk açıcı sorularıyla beni yönlendiren ve devamında titizlikle çalışmamı değerlendiren Haldun Gülalp’e teşekkürü bir borç bilirim. Zeynep Enlil’e de Kentsel Dönüşüm bölümündeki katkılarından dolayı müteşekkirim. Tezin hazırlanması sırasında bana maddi manevi her türlü desteği veren ailemden Funda Tanrıku, Gürkan Kılıç ve Cüneyt Evliyaoğlu’na teşekkür ederim. Sulukule’de saha çalışmasını yürütürken sahada tanıştığım “Kentsel Dönüşüm” üzerine çalışan Özlem Ünsal ve Tolga İslam’a elde edilen verilerin değerlendirilmesinde bana yardımcı oldukları için ayrıca teşekkür ederim.

İstanbul; Ağustos, 2009

Hamit Balcı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. ROMANLARIN KISA TARİHİ	
2.1. Romanların Kökeni.....	8
2.2. Roman-Çingene isimlerinin Bizanslılar tarafından kullanımı.....	12
2.3. Osmanlı’da Romanlar.....	13
2.4. Osmanlılarda Roman Versus Çingene adlarının kullanımı.....	17
3. TÜRKİYEDE ÇİNGENELİK	
3.1. Devletin Yaptığı Tanım.....	19
3.2. Sözlüklerde Çingene Tanımı.....	23
3.3. Türkiye’de Çingenelik.....	26
3.4. Sinema ve Dizilerde Çingeneler.....	37
3.5. Romanların Meslekleri.....	41
4. SULUKULEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ VE DİRENİŞ	
4.1. Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri).....	45
4.2. Kentsel Dönüşüm Projesinin Hukuki Dayanağı.....	48
4.3. Fatih Belediyesi’nin Kentsel Dönüşüm Bağlamında Sulukule Projesi.....	50
4.4. Sulukule’de Kentsel Dönüşüm Projesi’nin Etkileri.....	58
4.5. Kentsel Dönüşüm Projesi ve Sulukule’de İki Dernek.....	69
4.6. İki Dernek Arasındaki Anlaşmazlığın Analizi.....	77
5. KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ VE İÇ TARTIŞMALAR	
5.1. Roman Kimliği.....	82
5.2. Roman Kimliğinin Dönüşümü.....	83
5.3. Kimlik İçi Tartışmalar: Roman-Çingene.....	87
6. SONUÇ.....	98
7. KAYNAKÇA.....	101
8. EKLER.....	107
9. ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
TBMM:	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
AKP	: Ak Parti
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
HYD	: Helsinki Yurttaşlar Derneği
UYD	: Ulaşılabilir Yaşam Derneği
EDROM	: Edirne Roman Derneği
İHD	: İnsan Hakları Derneği
İETT	: İstanbul Elektrik Tramvay ve T�nel İşletmeleri
SKYGD	: Sosyal ve Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği
SPF	: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Formu
�A�A	: Çocuklar Aynı �atı Altında Derneği
ED�İNKAY	: Edirne �ingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
ROMDEF	: Roman Federasyonu
TOHAV	: Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı

1. GİRİŞ

“Kentsel Dönüşüm Projesi Bağlamı’nda Sulukule’yi Anlamak: Roman Kimliğinin Analizi” adlı bu çalışma İstanbul’da Fatih Belediyesi’nin uygulamakta olduğu kentsel yenileme alanına karşı geliştirilen muhalefet ile var olan Roman kimliğinin siyasallaşmasını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de Romanlık bir etnik kimlik olarak bilinmektedir. Fakat bu insanlar Roman kelimesini kullanmaktan çekinmiş ve Roman kimliğine sahip çıkmamışlardır. Çünkü Romanlık, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından aşağılayıcı bir içerikle tanımlanmıştır. Bu aşağılanma durumundan dolayı Romanlar kimliklerine sahip çıkmak yerine Türkiye’de “asimile” olmayı tercih etmişlerdir. Toplumsal hayatta kültürel bir kimlikle Türkiye’deki varlığına devam etmek isteyen Romanlar makbul vatandaş olmak istemişlerdir. Fakat ilk defa Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi’yle birlikte buradaki insanlar Roman kimliklerini öne çıkarıp, kimlik siyaseti yapmışlardır. Bundan dolayı çalışma bölgesi olarak Sulukule tercih edilmiştir. Kimliklerin toplumsal dönüşümü siyasal mücadele içinde geliştiğini göstermeye çalıştığım bu tezde, Romanlık örneğinden hareketle, etnik kimliklerin nasıl siyasal bir kimliğe dönüştüğünü göstermekteyim. Romanlık bir etnik kimlik iken, Sulukule tecrübesiyle insanların evlerini kaybetme korkusuyla Kentsel Dönüşüm Projesine karşı örgütlenmeleri ve kimliklerine sahip çıkmaları neticesinde kimlik siyaseti izleme yolunda adımlar atmışlardır.

Romanların tarihi hakkında kısa bilgiler verdikten sonra Türkiye’de Romanlığın nasıl algılandığını inceleyeceğim. Burada amacım; Romanlığın bir kültürel kimlik olarak nasıl toplumsal hayatta var olduğunu göstermeye çalışmak ve daha sonra da Sulukule Direnişi ile birlikte bu toplumsal kimliğin dönüşüp ve siyasallaştığını bu süreç içerisinde ele almak.

Çağdaş sosyal bilimciler tarafından kimlik tartışmaları, toplumsal tanınma ile birlikte ele alınır¹. Tanınma talebinin doğuşunu çağdaş politikadaki milliyetçi akımlar olarak gösterebiliriz. Bir toplum içinde bir grubu tanınmama ya da yanlış tanıma kimliğinin oluşumuna davetiye çıkarır². Kimlikten, bir insanın kim olduğu ve kendini tanımlayan niteliklerinin ne olduğu anlaşılır. Charles Taylor, kim olduğumuz sorusunun diyalojik olarak şekillendiğini ifade eder³. Bir kimliğin keşfedilmesi için başkalarına ihtiyaç duyulur. Başkalarıyla girdiğimiz diyalog ile kimliğimizin karakterini oluştururuz⁴.

Toplumsal kimlikler sınıflanmaya müsait değildir. Küreselleşme ile birlikte kültürler ve bireyler arasındaki etkileşimin baş döndürücü hızına bağlı olarak insanlar kamusal alanda ve gündelik hayatta kendilerini ispat etmeleri gerektirecek birçok sorunla karşılaşmaktadırlar.⁵ Ferhat Kentel'in bu tespitini geliştirip kimlikler için de söyleyebiliriz. Toplumsal kimlikler de değişen şartlar içinde kendini yenileyen insanlar gibi dinamik bir süreç içerisinde. Bu yönüyle kimliğin toplumsal şartlarda muhataplarıyla girdiği diyalog ile şekillenirken değişmesi, bir oranda değişen insanlara bağlıdır. Bu durum, bir kimliğe bağlı olan insanların da birçok yönüyle o kimlikle özdeşleşmediği yanlarını doğurabilmektedir. Bazen kimlikler kişiyi tamamen temsil edecek kuşatıcılığa sahip olamayabilirler. İnsanın hayatındaki bir gerçekliğe temas eden kimlik, kişinin hayatındaki diğer gerçekliklerine değmeyebilmektedir. Kimlikler homojen değildir. Kimliklerin karmaşık, dönüşüm içerisinde ve dinamik olması gibi özelliklerinden dolayı araştırmacının bir kimliği ve daha da önemlisi kimliğe bağlı olduğunu söyleyen insanları her yönüyle açık bir şekilde anlaması mümkün değildir. Roman kimliğinin analiz edildiği bu çalışmada da kimliğin değişkenliği karşımıza çıkmıştır. Kimliğin homojen olmadığı kanaatine Sulukule'de Romanlar ile gerçekleştirdiğim derinlemesine mülakatlar ile vardım.

¹ Bkz. Amy Gutmann, Susann Wolf, Jürgen Habermas, K. Anthony Appiah, ed. Amy Gutmann, **Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition**, (Princeton: Princeton University Press, 1994), Will Kymlicka, **Çokkültürlü Yurttaşlık**, çev. Abdullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998)

² Charles Taylor, "*The Politics of Recognition*", ed. Amy Gutmann, **Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition**, (Princeton: Princeton University Press, 1994), 25

³ *agm*, s. 34.

⁴ *agm*, s.35.

⁵ Ferhat Kentel, Meltem Ahıska, Fırat Genç, "**Milletin Bölünmez Bütünlüğü**" **Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilikler**, (İstanbul: Tesev Yayınları, 2007), 21.

5 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” adlı 5366 sayılı yasa ile birlikte Türkiye’de il ve ilçe belediyelerine kentsel yenileme alanları yaratma imkanı sağlanmıştır. Bu yasanın çıkmasıyla birlikte İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin muhtelif şehirlerinde bu yasaya dayanarak yenileme alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Her ne kadar yasaya göre yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması amaçlanmış ise de uygulamada tarihi olmayan yapıların da yenilenmesi söz konusudur. Yenileme alanları daha çok sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olan toplulukların yaşadıkları bölgelere denk gelmektedir. Sulukule denilen bölgede yaşayan insanların da sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olmakla birlikte Sulukule’yi öne çıkartan bir başka özellik bölgenin kendine has kültürel özellikler taşımasıdır. Tarihi 11. Yüzyıla dayanan Sulukule yerleşkesi Roma İmparatorluğu’ndan kovulan Romanların buraya yerleşmesiyle başlamaktadır. Önce surların dışına yerleştirilen Romanlar daha sonra sur içlerine doğru kaymış ve Edirnekapı civarında olmak üzere geniş bir alana yayılmışlardır. Böyle geniş bir alanda yaşayan Romanlar Cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli zorunlu iskan uygulamasına maruz kalmış ve İstanbul’un farklı semtlerine dağılmışlardır. Lakin Sulukule bugüne kadar varlığını devam ettirebilmiştir. Bugün Roman olarak telakki ettiğimiz ama bundan on yıl öncesine kadar “Çingene” olan topluluk bir değişim yaşamaktadır. Bu değişimin uluslararası ve ulusal birçok dayanağı vardır.

Roman kimliğinin değişiminin parametreleri “Sulukule Direnişi” ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bugün Sulukule denilince oradaki eğlence hayatından ziyade Romanlık, Roman kimliği akla gelmektedir. Fatih Belediyesi’nin Sulukule’de uygulamak istediği Kentsel Dönüşüm Projesine itiraz eden Romanlar örgütlü muhalefet yolunu seçerek Roman kimliğinin siyasallaşmasında, şekillenmesinde etkili olmuşlardır.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. 32 kişi ile yüz yüze en az bir defa ve gerekli görüldüğü durumlarda üç dört kez bir araya gelinmiştir. Kentsel Dönüşüm Projesi dolayısıyla Sulukule gerek yazılı gerek görsel medyada çok yer bulmuştur. Bu durumunun çalışmanın yürütülmesinde olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Medyanın buraya aşırı ilgi göstermesi dolayısıyla insanların bazıları bundan rahatsız oldukları için konuşmaya pek yanaşmamıştır. Konuşmaya yanaşmayan diğer insanlar ise Sulukule direnişinde medyanın

kendilerine başvursa da bu görüşmeleri haber yapmamalarından şikayetçidir. Medya ile mülakat yapmayı kabul eden insanların medyanın etkisiyle sorunlarını dillendirme imkanı yakalaması onların yaşadıkları sorunları rahatça dile getirmelerini kolaylaştırmış ve bu durum benim çalışmamın yürütülmesinde kolaylaştırıcı işlev görmüştür. Saha çalışmasını yürütürken yaklaşık iki ay Sulukule'ye gittim. Mülakat yaptığım insanlarla birkaç defa farklı zeminlerde görüştüm. Günde bir kişi ile görüşebildiğim zamanlarda da gene sahada bulunarak gözlem yapma imkanı yakaladım. Böylece bölgede yaşayan insanlarla karşılıklı güven tazeledim. Dolayısıyla ilk yaptığım mülakatlar ile daha sonrasında yaptığım mülakatlar arasında bir fark olduğunu belirtmeliyim. Belli kişilerle yaptığım sonraki görüşmelerimde edindiğim bulgular daha doyurucu nitelikte olmuştur.

Fatih Belediyesi 5366 sayılı yasaya dayanarak Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerini (Sulukule) kentsel yenileme alanı ilan etmiştir. Buna göre bölgede bulunan tarihi yapılar dışındaki diğer binalar yıkılıp yerlerine üçer katlı Osmanlı mimarisine uygun evler yapılması öngörülmüştür. Yeni yapılacak evler gerekli geri ödeme şartlarıyla ev sahiplerine teslim edilecektir. Fakat Sulukule'de yaşayan kiracılar için ise farklı bir çözüm bulunmuştur. Fatih Belediyesi kiracıları Gaziosmanpaşa'ya bağlı Taşoluk Beldesi'nde TOKİ'nin yaptığı evlerden taksit karşılığı ev sahibi olma hakkı vermiştir. Ama mahallesini gerek ekonomik, sosyal nedenlerden gerekse de bağlılıkları dolayısıyla terk etmek istemeyen insanlar vardır.

Birinci Bölümde Romanların tarihi köklerine ilişkin tezler yer almakta ve Bizans ve Osmanlı yönetimlerinde Romanların durumu anlatılmaktadır. Roman kimliğinin oluşumunda tarih çok önemlidir. Çünkü Roman kimliği tarih içerisinde süreklilik arz eden bir dışlanma ile karşı karşıya kalmıştır. Romanlar kendileri hiçbir zaman bir siyasal yapı oluşturmamışlardır. Hindistan'dan yola çıktıkları varsayılan Romanların devamlı göç ettikleri ve sınırları içinde yaşadıkları devletler tarafından “öteki” olarak algılandıkları bir gerçektir. Bulundukları ülkelerin sınırlarında devamlı göç etmek/ettirilmek durumunda kalan Romanların mobilize olması kimliklerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Romanların tarihsel kökenlerine ilişkin birinci bölümde daha çok konuyla ilgili kitaplar referans alınarak incelenmiştir.

İkinci bölüm Türkiye’de Romanlığı ele almaktadır. Türkiye’de Roman kimliğine ilişkin bir şeyler söylemeden önce, bu kimliğin oluşumunda etkili olan devletin tanımlamasına bakılmıştır. Bir takım hukuki mevzuat bağlamında devletin bu kimliği nasıl tanımladığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin resmi kurumlarına ait olan sözlüklerde yer alan Roman tanımlamasına da bakılarak Roman kimliğinin nasıl tanımlandığı incelenmiştir. Bir kimliğin tanımlanması sürecinde devletin önemli bir etkisi olmakla birlikte tek tanımlayan unsur devlet değildir. Toplumda da karşılığını bulan bu tanımlama kolektif hafızayı oluşturmakta ve düşüncüyü kurumsallaştırmaktadır. Bu sebepten dolayı devletin tanımlaması ortaya koyulduktan sonra Roman kimliğinin Türkiye toplumunda nasıl tanımlandığına bakılmıştır. Roman kimliğinin Türkiye toplumundaki algılanışını anlamak için genel kültüre ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Bunların başında yazılı kaynaklar olan romanlara bakılmıştır. Romanların yanı sıra dergilerde Romanlar hakkında çıkan yazılar değerlendirilmiştir. Görsel kaynak olarak belli başlı sinema filmleri ve şu an halen vizyonda ya da yeni sonlanmış diziler incelenmiştir. Böylelikle Türkiye’de Roman kimliğinin hem devlet tarafından hem toplum tarafından algılanışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Fatih Belediyesi’nin Sulukule’de uyguladığı Kentsel Dönüşüm Projesi açıklanmıştır. Kentsel Dönüşüm Projesi’nin detayları için Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi’nin koordinatörü Mustafa Çiftçi ile görüştüm. Fatih Belediye’sinin bu proje ile ilgili yazılı kaynaklarına da başvurarak konunun Belediye cephesinden nasıl ele alındığını etraflıca açıklamaya çalıştım. Bu veriler doğrultusunda Fatih Belediyesi’nin Kentsel Dönüşüm Projesi ile Sulukule’de ne gibi bir değişiklik amaçladığı açıklanmıştır. Sulukule Projesi açıklandıktan sonra bölgede yaşayan mahalle sakinlerinin uygulanmakta olan proje hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Uygulanmakta olan proje mahallede yaşayan herkesi eşit oranda etkilememiştir. Bu nedenden ötürü projeye maruz kalan ev sahipleri ve kiracılar arasında bir sınıflama yapma ihtiyacını duydum. Sulukule’de yaşayan ev sahipleri açısından kentsel dönüşüm projesi, kiracılara nispeten daha az sancılıdır. Kiracıların durumu ise gelir seviyesinin ev sahiplerine oranla çok daha düşük olmasından kaynaklanan sorunları içermektedir. Fatih Belediyesi, Sulukule’de uyguladığı proje gereğince kiracıları bulundukları yerden Gaziosmanpaşa’ya bağlı Taşoluk beldesine TOKİ’nin yapmış

olduğu evlere göndermeyi kararlaştırmıştır. Burada bu evlerde kalanlar, bu ev haklarını satıp geriye dönenler şeklinde kiracılar da kendi içerisinde bir ayırıma uğramıştır. Böyle bir sınıflamaya giderek her kategoride olan insanların proje hakkındaki yorumları dikkate alınmıştır.

Sulukule mahallesi, Kentsel Dönüşüm Projesi ile birlikte ikiye bölünmüş bir durum arz etmektedir. Bir yanda projenin karşısında yer alan insanlar diğer yanda projeyi destekleyen insanlar. Projenin hayata sokulması ile birlikte Sulukule’de projeye muhalif olan insanlar örgütlenmişlerdir. Örgütlü direniş yapan bu insanlar bir dernek altında toplanmış ve başka sivil toplum kuruluşları ile koordineli hareket ederek adlarını ve direnişlerini duyurmuşlardır. Projeye muhalif olan insanların örgütlenmesinden sonra projeyi destekleyen insanlar da örgütlenme yolunu seçmişlerdir. Mahalledeki bu ikiye bölünmüşlük görüntüsü altında başka nedenlerin yatıp yatmadığı, projeyi destekleyenlerin hangi gerekçelerle projeyi desteklediği diğer taraftan projeye muhalif olanların hangi nedenlerden dolayı projeye muhalefet ettikleri anlaşılmaya çalışılmış ve ele geçen veriler analiz edilmiştir.

Dördüncü bölüm Roman Kimliğinin dönüşümü ve iç tartışmalara ayrılmıştır. Fakat burada Romanların kendilerini nasıl tanımladığına bakılmıştır. 2000’li yıllara kadar dışarıdan tanımlanan bu grup artık kendi kendisini tanıtmaya başlamıştır. Romanlar bu tanımlama ile birlikte kendilerinin değişimini ortaya koymuşlardır. Roman kimliği hakkındaki olumsuz anlamları bertaraf etmek için yapılan mücadeleleri bu bölümde anlattım. Bununla beraber tanımlama ile birlikte grup içinde yaşanan bölünmeler de incelenmiştir. Kimliğin iç tartışmaları daha çok Roman ve Çingene kelimeleri ile karşımıza çıkmaktadır. Roman kimliğinin yeniden oluşturulmasında kendilerini Çingenelerden ayırarak Roman’ın bambaşka bir anlama sahip olduğunu iddia edenler vardır. Bununla birlikte aslında Roman’ın Çingene’den bir farkı olmadığı fakat bir meşrulaştırma aracı olarak Roman kimliğinin kullanıldığını iddia eden Romanlar da vardır. Roman kimliğinin iç tartışmalarında Sulukule bölgesinde yapılan yüz yüze mülakatlar ile birlikte gene kendisi bir Roman olan Mustafa Aksu’nun kitabından yola çıkarak kimliğin iç tartışmaları incelenmiştir. Bütün bunlardan hareketle şöyle bir sonuca varılmıştır; toplumsal kimlikler siyasal mücadeleler içinde oluşmaktadır. Nitekim İstanbul Ahırkapı’da, İstanbul 2010 Kültür Başkenti Projesi’nde müzikleriyle yer alan Ahırkapılı Romanlar Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin herhangi bir kurumuyla mücadele etmedikleri için kimlikleri siyasallaşmamıştır⁶. Bu durum bize kimliğin oluşmasındaki en önemli faktörün siyasal mücadele olduğunu göstermektedir. Sulukule'de Fatih Belediyesi'ne karşı yürütülen muhalefet Roman kimliğinin siyasallaşmasını sağlamıştır. Diğer taraftan bu çalışma ile toplumsal kimliklerin yekvücut olmadığını ve tam aksine geçişken olduğunu söylemeliyiz.

⁶ Ahırkapı Hidrellez Şenlikleri, <http://www.hidrellez.org/>

2. ROMANLARIN KISA TARİHİ

2.1 Romanların Kökeni

Romanların nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Romanların nereden geldikleri konusu Avrupalı araştırmacıların son iki yüzyılda ilgisini çekebilmiş ve bu konuda eserler yayınlanmıştır. Türkiye’de ise bu tür araştırmalar mevcut değildir. Dolayısıyla Romanların nereden geldikleri hususu daha çok Batılı bilim adamlarının yaptığı çalışmalara dayanmaktadır.

Romanların eski bir takım vakayinamelerde Mısırlı (Egyptians ya da Aiguptoi) olarak anılması akademik araştırmaları ikiye bölmüştür. Yakın zaman içerisinde Romanların Hindistan bölgesinden geldikleri savı ağırlık kazanmıştır. Mısırlı veya Kıpti terimi daha çok Bizans kaynaklarından yola çıkarak verilmiş bir addır⁷. Bu adlandırma 14. ve 15. yüzyıllarda Küçük Mısır’dan geldikleri rivayetine dayanır⁸. Fakat bu Küçük Mısır’ın tam olarak neresi olduğu kuşku götürür. Zira bazı bilim adamları Küçük Mısır diye nitelenen yerin Mora yarımadasının bir parçası olduğunu, bazı bilim adamları ise bu yerin bugünkü Antakya çevresi olduğunu iddia eder⁹. Fakat her halükarda Romanları nitelemek için sadece Mısırlı terimi kullanılmaz. Bununla birlikte *Tsigan*, *Atsingani*, *Atsingonai* terimleri de bazen Mısırlı yerine kullanılmıştır¹⁰. Antropolojik, etnik ve tarihsel çalışmaların yanında Romanların

⁷ Elena Marushiakova, Vesselin Popov, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingeneler**, çev. Bahar Tırnakçı, (İstanbul: Homer Kitabevi, 2006), 18.

⁸ Henriette Asséo, **Çingeneler: Bir Avrupa Yazgısı**, çev. Orçun Türkay, 2. bs. (İstanbul: YKY, 2007), 14.

⁹ Marushiakova-Popov, **age**, 19.

¹⁰ Adrian Marsh, “A Brief History of Gypsies in Turkey”, **We Are Here!**, ed. Ebru Uzpedder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, (İstanbul: 2008), 5.

kökeninin Hindistan'a dayandığı iddiası dilbilimsel çalışmalarla ispat edilmeye çalışılmıştır. Kelime hazinesi, ses ve ses yapısının incelenmesi sonucu Romani dilinin Hint kökenli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Romanların kökeni hakkındaki somut delile dil üzerinden ulaşılmıştır. Alexander Paspati, 1870 yılında İstanbul'da yayınladığı “études sur les Tchinghianés” adlı eserinde, bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: “Çingene soyunun gerçek tarihi, dillerini araştırmada yatmaktadır”¹¹.

Roman dilinin Pencap ve Hindu dilleri gibi bir takım Kuzey Hindistan dilleri ile benzerliği 1780 yıllarında iddia edilmiştir. Bilim adamlarının bu kanaate varmasından sonra Romanların Hindistan'dan göç ettiği fikri kesinlik kazanmıştır. Bu çalışma Avrupa'da yaşayan Romanlar ile Kuzey Hindistan'daki yaşayan topluluklarının kullandıkları dili fonetik bakımdan karşılaştırmasını içerir¹².

Kesin olarak tespit edilemeyen Roman göçünün 5. ve 15. yüzyıllar arasında geniş bir zaman içinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Geniş zaman içerisinde ve farklı güzergahlar üzerinden gerçekleşen Roman göçünün ilk evresi Hindistan'dan İran'a doğru 224 yılları arasında başlamıştır. Perslerin İran Şahı Ardaşir kuzey Hindistan'ı (bugün Pakistan) fethetmesiyle beraber Hindistan'ın bu bölgesini sömürge haline getirmiştir. İran şahının fethettiği ya da sömürge haline getirdiği bu topraklarda yaşayan insanları çalıştırmak üzere İran'a getirttiği ifade edilir¹³. Burada çeşitli imar işleriyle istihdam edilen Romanlar İranlılar tarafından esmer tenli oldukları gerekçeleriyle dışlanmışlardır.

Hindistan'dan çeşitli Hintli topluluklar da İran'a getirilmişti. Bu topluluklarla birlikte bugün Roman diye adlandırdığımız topluluk arasında din ve dil açısından yakınlık söz konusuydu. Dilin benzerliği ve Hindu dilini kullanmaları bu toplulukların birbirine kaynaşmasını sağlamıştır. Bilhassa İranlıların hizmetini yapan bu insanlar sosyal statü itibarıyla dışlanmıştır. Herhangi bir İranlı, Roman ile evlenmezdi. Dolayısıyla İranlılar ile karışma durumu olmadığı için bu Romanlar diğer Hintlilerle evlenmiş, aile kurmuşlardır. Bu kız alış verişinde bulunma ve yukarıda belirttiğimiz

¹¹ Agnus Fraser, **Avrupa Halkları Çingeneler**, çev. İlkin İnanç, (İstanbul: Homer Kitabevi, 2005), 20.

¹² Donald Kenrick, **Çingeneler: Ganj'dan Thames'e**, (İstanbul: Homer Kitabevi, 2006), 20.

¹³ **age**, 26.

dil ve din ortak paydalarıyla birlikte etnik bir topluluk olma yönüne doğru ilerlemiştir. Ortak bir benlik olarak kendilerine “Dom” adını vermişlerdir¹⁴.

Bir diğer göç dalgasına ilişkin kanaat Şah’ın Hindistan’dan çalgıcılar getirmesi anlatısına dayanmaktadır. Bu anlatıya göre 420-438 yılları arasında İran’ın yöneticisi Şah Behram Gur, İran’da yeteri kadar çalgıcı olmaması dolayısıyla Hindistan kralından on iki bin kadar çalgıcı istetmiştir¹⁵. Bu anlatının başka bir versiyonu ise Arap tarihçi Hamza İsfahani de mevcuttur. İsfahani’ye göre; İran Şahı Behram Gur halkının yarım gün çalışıp günün diğer yarısında müzik eşliğinde yemek yiyip, eğlenmesine karar vermiştir. Fakat bu kararı verdikten sonra Behram Gur, şarabı ve yiyeceği olan ama müzisyenleri olmayan bir gruba rastlamıştır. Bu duruma sitem eden grup, İran hükümdarı Behram Gur’a müzisyen bulamadıklarını söylemiştir. Bu serzeniş karşısında Behram Gur Hindistan kralının on iki bin çalgıcı göndermesi yönünde ikna etmiştir¹⁶. Romanların İran’a gelişlerini ele alan başka bir anlatıya göre ise; İran hükümdarı Behram halkının karamsarlığa düştüğünü ve bu durumdan kurtulmak için Hint kralından halkın neşelendirilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talep üzerine Hint kralı on iki bin dansçı, akrobat ve çalgıcılardan müteşekkil grubu İran’a göndermiştir. Bir yıl boyu İranlıların eğlenmesini sağlayan Romanlardan ertesi yıl çalışmaları istenmiştir. Fakat Romanlar çalışmanın onlara göre olmadığını ifade etmişlerdir. Romanların çalışmak istememesine kızan İranlı hükümdar Romanları ülkesinden kovmuştur¹⁷. Behram Gur’un yoğun fetih dönemi sonrası imar işçisi olarak Romanları Hindistan’dan getirttiği hikayesi de mevcuttur. Buna göre İran sınırının fetihlerle gelişmesiyle birlikte imar işçisi ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için Behram Gur Hint kralından işçi talebinde bulunmuştur. Böylece bugün Roman olarak adlandırdığımız grup fetih sonrası işçi statüsünde İran’a gelmişlerdir. Romanların göçü iki farklı hikayeye dayanılarak anlatılır. Romanların fetih sonrası imar işçisi olarak mı yoksa İran halkını eğlendirmek için mi gelip gelmedikleri tam olarak bilinmemektir. Bu hikayenin farklı versiyonlarına rastlasak

¹⁴ age, 26.

¹⁵ age, 29.

¹⁶ Fraser, age, 37.

¹⁷ Oral Onur, “Çingeneler”, **Tarih ve Toplum**, s 137, (1995): 16.

da tüm hikayelerde kuzeybatı Hindistan'dan İran'a gelen Romanların ortak olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

İran üzerinden başlayan göçler dönemin fetihleriyle beraber hızlanmış ve üç ana kol üzerinden dünyaya yayılmıştır. Geniş bir alanda fetih hareketi ile büyüyen Arap egemenliğinin hüküm sürmesi de Romanların bu bölgeden göç etmesini teşvik etmiştir. Romanların göç haritasının çıkartılamaması durumuna karşın bir takım bulgulara dayanarak üç güzergah üzerinden tanımlanmıştır. İran, Suriye ve Filistin civarlarından konuşlanan romanlar arasından Mısır üzerinden Kuzey Afrika'ya göç ettikleri iddia edilir¹⁸. İkinci Roman göçünün ise kuzeye doğru Kafkasya'ya olduğu şeklindedir. Son olarak da üçüncü ve en büyük olarak nitelendirilen Roman göçü Küçük Asya, Balkanlar ve buradan Avrupa'ya doğru bir güzergah izlemiştir¹⁹.

Bu güzergah dahilinde Dom adı verilen Hindistan'dan çıkan topluluğun Ortadoğu'ya yerleştiği bilinmektedir. Hindistan'dan çıkıp İran ve oradan da Ortadoğu'ya yerleşen grup "Dom" olarak telakki edilmiştir. Bununla birlikte Ermenistan'a göç eden Romanların Dom kelimesindeki baş harfin ses değişimine uğramasıyla "Lom" halini almıştır. Balkanlara ve dolayısıyla Avrupa'ya doğru göç eden bu topluluk ise "Rom" olarak bugünkü Avrupa Çingenelerini işaret etmektedir²⁰. Böylelikle bu üç farklı alana göç eden Romanların dili de (Romani) üç lehçeye sahip olmuştur.

Selçukluların 11. yüzyılın ortalarında Ermenistan'ı istila etmeleri ve Anadolu'yu fethetmeleri arifesinde bu bölgede yaşayan Romanların Bizans İmparatorluğu'nun o dönemki çekim merkezi olan İstanbul'a göç etmesine neden olmuştur. Romanların adına Bizans kaynaklarında ilk olarak Aziz George'un biyografisinde rastlanır. Bu biyografiye göre Hükümdar Konstantinos IX Monomakhos 1050 yılında, Konstantinopolis'teki Philopation parkında avladığı av hayvanlarını öldüren vahşi hayvanlarla sorun yaşamaktadır. Bu durum üzerine İmparator, "Adsincani" (Atsinganoi) diye, kahinlikleri ve büyücülükleri ile bilinen kişilerden yardım ister. Ve bu insanlar büyülü etleri park yerine bırakır ve vahşi hayvanlar ölür²¹. Bir diğer kaynak ise 12. yüzyılda Theodore Balamson'un Trullo Konseyi'nin çıkardığı kilise kanunlarına ilişkin yorumunda rastlanır. 61. Kanunun yorumunda "Athingoai

¹⁸ Elena Marushiakova-Vesselin Popov, *age*, 14.

¹⁹ *age*, 15.

²⁰ Marushiakova, Popov, *age*, 31, Kenrick, *age*, 20.

²¹ Agnus Fraser, *age*, 47 (Marushiakova E., Poppov V., 2006, 18; Marsh A., 2008,5.)

ismiyle tanınan başkaları da var ki, bunlar yılanlarla sarmalanmış olarak dolaşır, kişinin birine kötü bir yıldızın altında, bir diğerineyse şanslı bir yıldızın altında doğmuş olduğunu söylüyor, iyi ve kötü kehanetlerde bulunuyorlar”²².

2.2.Roman-Çingene isimlerinin Bizanslılar tarafından kullanımı

Günümüzde yaygın olarak kullanılan Çingene kelimesi aslında Romanların kendilerini niteledikleri bir adlandırma değildir. Türkçedeki Çingene kelimesinin dönemin Batı kaynaklarından alınmış olduğunu düşünebiliriz. Bugün Romanlara Almanca Zigeuner, İngilizce Gypsy, Fransızca’da Tsiganes, İtalyanca’da Zingari adlandırmaları nereden gelmektedir?

Romanlar büyücülük, falcılık ve kehanet gibi uğraşları dolayısıyla Bizanslılar tarafından sapkın bir mezhep olarak da nitelenen “Adsincani” olarak nitelendirilmişlerdir. Kelimenin etimolojik kökeni Yunanca’dan gelmektedir. Buna göre Atsíncanoi ya da Atzínanoi olan Yunanca kelimenin Gürcücesi olarak “Adsincani” terimi kullanılmıştır. Bu kullanım daha önce de bahsedildiği gibi Aziz George’un biyografisinde geçmektedir. Esasında dinsiz Athínganoi diye bir mezhep 9. yüzyılda bilinmektedir. Atsingani adı, çeşitli bilme biçimleri, el falı, cinler gibi şeylerle uğraşan Manici ya da benzer bir sapkın topluluğa işaret etmesi ve belirtildiği gibi Romanların da bu uğraşlarda olması onların bu adı almalarına sebep olmuştur²³. Bu mezhebin üyelerinin 9. yüzyılda yapılan zulümlerle sayılarının azaldığı hatta tümünden ortadan yok olduğu görüşü var. Bu anlamda aslında Romanlara “Atsíncanos” ismi Athíngonai isminin bozulmuş şekli olarak kullanıldığı düşünülmektedir²⁴. Sapkın bir mezhebin adından yola çıkılarak Romanlara takılan bu isim Doğu Avrupa’da Tsigan olarak kullanılagelmiştir. Tsigan terimi de Atsinganos’tan gelmektedir²⁵.

Buna mukabil 1384 yılında Lionardo di Niccoló Friscobaldi bugün Yunanistan sınırlarında olan Modon kenti surlarının dışında yaşayan Çingenelerin kendilerini Romiti veya Romiti diye adlandırdıklarından bahseder²⁶. Fakat bu durumu Adrian Marsh söz konusu grubun evvelki yerleşim yeri ile bağlantılı olduğunu savunur ve

²² Fraser, **age**, 48’den aktaran Soulis, **The Gypsies in the Byzantine Empire**, 146-147.

²³ Marushiakova, Popov, **age**, 16.

²⁴ Fraser, **age**, 48.

²⁵ Kenrick, **age**, 47.

²⁶ Marsh, ed. Ebru Uzpeder, **age**, 7.

Romiti teriminin Roma'yı yöneten insanın evlatları (Bizanslılar) anlamında olduğunu ifade eder²⁷.

Bizanslı kaynaklarda kullanılan Aiguptissas terimi ile kastedilenin Mısırlılar mı yoksa Romanlar mı olduğu net değildir. Bu konuda bilim adamları “Aiguptissas” adının Romanları nitelemek için kullanıldığına dikkat çekerler. Çünkü falcılık, büyücülük gibi bir takım uğraşlar bilindiği gibi Mısırlıların kendilerini gösterdikleri alanlardandır. Esmer tenleri dolayısıyla da Romanlara Mısırlı denilmiş olması mümkün gözükmemektedir. 15. yüzyılda Bizanslı bir kilise kanununda ortaya çıkan bu adlandırma karışıklığını Fraser, bu kanunun Slavcaya çevrilmiş versiyonunda Aiguptissas teriminin *ciganki* olarak çevrilmiş olmasını delil olarak ileriye sürer. Ona göre bu terimle de aslında Mısırlılar değil Romanlar kastedilmiştir²⁸.

Romanlar öykülerde sapkın anlamında olduğu gibi olumsuz tanımlamalara sahiptir. Buna göre ilk Romanın Havva ve Adem'in ölümünden sonra çiftleşmesi ile dünyaya geldikleri söylenir. Bir başka anlatıya göre; “*Mısır’la Etiyopya arasında bulunan bir bölgeden gelen bu halk (Çingeneler) Nuh’un oğlu Ham’ın oğlu Çus’un soyundandır ve hala atalarının lanetinin izini taşır*”²⁹.

Bu adlandırmalardan anlaşılacağı üzere Bizans, Romanları sapkın bir mezhebin üyeleri gibi göstererek olumsuz, kötü insanlar ve hatta lanetlenmiş bir topluluk olarak telakki etmiştir. Bu tanımlama tabi ki tek taraflı olarak Bizans toplumunda ve daha sonrada tüm Avrupa toplumlarında yapılmıştır.

2.3.Osmanlı’da Romanlar

İstanbul’da yerleşen veyahut yarı-göçebe tarzında yaşayan Çingenelerle birlikte Balkanlara doğru göç eden Romanlar olmuştur. Burada Bizans İmparatorluğu içinde yaşamlarına devam etmişlerdir. Lakin Osmanlı’nın Anadolu’dan başlayarak gelen fetih hareketleri ve bilhassa 14. ve 15. yüzyıllardaki fetihler boyunca birçok Roman Osmanlı tebaası içine girmiştir. II. Mehmet’in İstanbul’u fethetmesiyle buralarda fetihten de önce yaşayan Romanlar vardı. Fatih fetihten sonra Romanları Balat Mahallesine yerleştirmiştir³⁰. Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingenelerden ilk kez

²⁷ Marsh, ed. Ebru Uzpeder, **age**, 7.

²⁸ Fraser, **age**, 49.

²⁹ Kenrick, **age**, 19.

³⁰ Elena Marushiakova-Vesselin Popov, **age**, 52.

vergi tutanaklarında bahsedilir. 1430 yılındaki Nikopol Sancağı'na ait Tımar Defteri'nde 431 Çingene hane halkı olduğu geçer³¹. 1535'lerdeki Balkanlar'a (Rumeli) ait tahrir defterlerinde Roman nüfusunun 66.000 civarında olduğu belirtilir³². Osmanlı millet sistemi Müslim ve gayri Müslim şeklinde bir ayrıma tekabül ediyordu. Bu doğrultuda Romanlar da Hristiyan ve Müslüman olarak ayrılmışlardır. Bu veriye gene vergi defterlerindeki kayıtlar ışığında ulaşıyoruz. 1522 tarihli Rumeli vergi defterinde önemli bir fark olmasa da Hristiyan Romanlardan alınan vergi miktarı 25 akçe olarak belirlenmişken Müslüman Romanlardan 22 akçe alınmıştır³³.

Osmanlı yönetiminde toplumsal kimliklerin etnik ve dil aidiyetlerine göre değil, din esasına göre düzenlendiği bilinir. Müslim ve gayri Müslim ayrımı temeline oturan millet sistemi esas alınmıştır. Buna göre de tebaa Müslüman ve Gayri Müslim olarak ayrılmıştır. Fakat bu tasnif Romanlar söz konusu olunca bir istisna teşkil etmiş gözüküyor. Dinsel ayrımın yanında Balkanlardaki Romanlar için ayrı bir tasnife gidildiğini gözlemliyoruz. Zımmi* statüsünde olan Romanlardan alınan vergi Osmanlı toplumunda diğer gayri Müslimlerinde verdiği vergiler açısından genel eğilimi yansıtır. Fakat Müslüman olan bir topluluktan bu verginin tahsil edilmiş olması soru işaretine yol açmaktadır. Ve bu uygulamanın sadece Romanları kapsamaması bizim buradan hareketle varacağımız şu sonuçları destekler niteliktedir; ilk olarak Osmanlı yönetiminin bu ayrıştırmayı en tepeden gerçekleştirdiği anlamına gelmektedir. Diğer husus ise bugün genel kabul görmüş millet sisteminin yanında başka bir uygulamanın Romanlar söz konusu olduğunda gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre dini eksende Müslim ve gayri Müslim olarak tasnif edilmiş bir toplumun yanında etnisitesine referans verilerek bir ayrımda bulunulmuş olması söz konusudur³⁴. Gayri Müslim olan Romanlardan alınan verginin Müslüman Çingenelerden de alındığını görüyoruz. Bu durumu İsmail Altınöz, Romanların sosyal hayattaki yaşantılarının dini kimliklerin üstüne çıkması nedenine

³¹ age, 31.

³² age, 33.

³³ İsmail Altınöz ve diğ., **XVI. Yüzyılda Osmanlı Devlet Yönetimi İçerisinde Çingeneler**, (İstanbul: Simurg, 2007) 14.

* İslam devleti tebaasında olan ve haraç veren Hristiyanlar, Yahudiler. bkz. www.tdk.gov.tr

³⁴ Ginio, Eyal, "Neither Muslims nor Zımmis: The Gypsies (Roma) in the Ottoman State", www.marston.co.uk/RSPP/LUPRSV014P02A00117.pdf [15.12.2008]

bağlamaktadır³⁵. Diğer taraftan Cizye denilen verginin Müslüman Romanlardan da tahsil edilmesi Romanların bir dine mensup olmamaları hatta olsalar bile Osmanlılar tarafından kabul görmediğinin de işareti olabilir³⁶.

Osmanlılarda Romanların durumunu incelemek başlıca bir araştırma konusu olacağı için buna pek girilmeyecektir. Fakat bir fikir vermesi açısından kısaca Osmanlı yönetimindeki Romanlardan bahsedebiliriz. Orduda yardımcı görev alan Romanlar Rumeli'nin Osmanlılar tarafından tamamen ele geçirilmesinden sonra daha farklı vazifelere getirilmiştir. Sahillerde gemi malzemesi temini, gemi yapımı ve tamiri, köprü inşası, ordunun nakliye işleri ve kalelerin onarımı gibi işlerde bulunmuşlardır.

Kanuni lakabıyla bilinen Sultan Süleyman iktidarı döneminde Çingenelerle ilgili olarak Çingene kanunnamesi hazırlatmıştır. Bu kanunnamede hukuki düzenlemeler yaptırarak Romanlara karşı yapılan haksızlıklara karşı önlemler alınmak istemiştir³⁷. Sadece bu amaçla oluşturulmayan kanunnamede yerleşik olmayan göçebe veya yarı göçebe olarak yaşayan Romanlardan alınan verginin zor olması da göz önünde bulundurulması gerekir. Zira yarı göçebe veya göçebe olan Romanların devamlı surette yer değiştirmeleri vergi tahsildarların eksik vergi toplamasına neden olmaktaydı. Dolayısıyla Osmanlı yönetimi Romanların yerleşik düzene geçmeleri için büyük çabalar sarf etmiştir³⁸. Romanların belirlenen alanlardan çıkmasını engellemek amacıyla Kanuni Sultan Süleyman tarafından oluşturulan Kanunname-i Kıbtıyan-ı Vilayet-i Rumeli adlı kanunnamenin 4. maddesinde şöyle denilir:

“Dik başlılık gösteren ve kendi bölgesinde veya başka bir bölgede gizlenerek ait oldukları yargı bölgesinin dışına çıkan Çingeneler, bulunup uyarılır ve sert bir cezaya çarptırılarak bölgelerine geri gönderirler. Kendi cemaatlerinden ayrılan Çingenelerin bulunarak geri getirilmesi işi, bunun için uygun görülen kişilerin yanı sıra kendi topluluklarının önderlerine ve köylerinin muhtarlarına verilir. [Bu mutlaka yerine getirilmelidir], öyle ki sultana vergi ödeme zamanı geldiğinde ya da birtakım özel vergiler ödeneğinde, ortadan kaybolmasınlar ve hazır bulunsunlar”³⁹.

Göçebe ve yarı yerleşik konumlarından dolayı çıkarılan Çingene Kanunnamesi'nde vergilerin rahat toplanabilmesi için böyle bir uygulamaya geçildiğini düşünebiliriz. Zira vergi kayıt defterleri Osmanlı Devleti için birincil öneme haizdir. Bu kanunname içerisindeki başka bir maddede ise Müslim ve gayri Müslim

³⁵ age, 15.

³⁶ age, 15.

³⁷ age, 15.

³⁸ Ali Arayıcı, *Avrupa'nın Vatansızları Çingeneler*, (İstanbul, Kalkedon, 2008) 239.

³⁹ Marushiakova-Popov, age, 37-38.

Çingenelerin birbirlerine karışmalarına izin verilmemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi normalde Müslüman olanlardan alınmaması gereken vergi gayri Müslimlerden alınandan az bir farkla gene alınmıştır. Buna ilişkin Kanunnamedeki madde ise şöyle:

“Müslüman Çingeneler gayrimüslim Çingenelerle birlikte göçebelik yapmaya, onlarla birlikte yaşayıp karışmaya başladıkları takdirde uyarılmalıdırlar; kafir Çingeneler cezalandırıldıktan sonra vergilerini eskisi gibi ödemeye devam ederler”⁴⁰.

Gene bu savı destekleyen 1551 tarihli belgede Romanların ata binmeleri yasaklanıyor. Yerleşik hayata geçmelerini sağlamak adına Romanların atları satılmak zorunda bırakılıyor. Ve buna karşı çıkanların hapis ile cezalandırılmaları söz konusu olmuştur⁴¹.

Osmanlı yönetimindeki Romanların gündelik hayatına ilişkin elimizde çok az veri vardır. Kanunnameler ve vergi tahsili için oluşturulmuş mevzuat dışında çok fazla kaynak yoktur. Ancak bu bilgiler ışığında Romanların Osmanlı toplumunda nasıl algılandığını ya da bir diğer deyişle Osmanlı Devleti’nin Romanlara bakışını çıkarmak mümkündür. Diğer taraftan kurumsal yapılarda oluşmuş bir Roman profili için ise Türkiye’de yeteri kadar çalışma yoktur.

Romanların Osmanlı Devleti topraklarında yaşarken sahip oldukları meslekler çok yönlüdür. 1522-23 yıllarındaki Rumeli bölgesine ait vergi defterlerinde Romanları meslekleri içinde şunlar sıralanır; müzisyenler, tenekeçiler, nalbantlar, kuyumcular, kılıç, soba, ayakkabı, terlik, geniş başlı çivi imalatçıları, deri işçileri, terziler, halıcılar, boyacılar, hırdavatçılar, helvacılar, peynirciler, kasaplar, kebabçılar, bahçıvanlar, katırcılar, bekçiler, gardiyanlar, uşaklar, kuryeler... İlaveten Marushiakova ve Popov sipahilerin, yeniçerilerin, subaşlarının, doktorların, cerrahların ve keşişlerin de bu kayıtlarda yer aldığını söyler⁴².

Yukarıdaki meslek gruplarını dikkate alınca Osmanlı’nın Romanları yerleşik hayata geçirme noktasında kısmen başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü adı geçen meslek gruplarının birçoğu yerleşik olmayı gerektiren meslek gruplarıdır. Günümüze nazaran Romanların çok daha çeşitli meslek gruplarında yer aldığını gözlemliyoruz. Fakat bu durum Osmanlı yönetimi altında yaşayan Romanların huzurlu ve refah

⁴⁰ age, 38.

⁴¹ age, 43.

⁴² Marushiakova, Popov, age, 51.

içinde olduklarını söylemek gibi bir yanılsa yol açmaması gerekir. Bilhassa yasaların uygulanması noktasında birçok ayrımcılığa maruz kalıyorlardı. 1693 yılında fırıncılık yapan Çingene Selim adlı kişi kafirlerden alınması gereken baş vergisini vermekle mükellef kılınmış. Kendisi de bu vergiden muaf tutulmak talebiyle dava açmış. Davada şunları dile getirmiş:

“...Babam Müslümandı, ben de Müslümanım. Müslüman mahallesinde oturuyor ve diğer mahalle sakinleriyle birlikte günde beş kez namaz kılıyor ve çocuklarımı, Kuran öğrenmeleri için diğer çocuklarla birlikte din okuluna gönderiyorum. Fırında siparişleri hazırlıyorum ve meşru karım yabancılardan uzak duruyor...”⁴³.

Mahkeme davacı Çingene Selim’in baş vergisinden muaf tutulmasına karar vermiştir. Bu dava örneğinde görüldüğü gibi Müslüman olduğu kesin olan, hatta babasıyla birlikte bu paydada olan bir kişiden kafirlerden alınan baş vergisi alınmak istenmiştir. Mahkeme yolunun Romanlara pek açık olmadığını kaydeden Marushikova ve Popov “bir düzine başka örnekten, Çingenelerin resmi mahkemelere başvurma fırsatlarının olmadığı...”⁴⁴’nı ifade eder⁴⁴.

2.4.Osmanlılarda Roman-Çingene adlarının kullanımı

Osmanlı toplumunda Romanlar için kullanılan adlar Bizans’tan devralınmıştır. Osmanlı yönetimi ve mahalli idareye ait belgelerde Kibts (Kıpti), Çingene, Çengene, Çigan, Çingane gibi terimlerle adlandırılmıştır. Daha önce ifade edildiği gibi Kıpti terimine Bizanslı kaynaklarda rastlıyoruz. Hatta bir çok yerde Kıpti terimi Romanları tanımlamak için kullanıldığı daha sonra yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Bizans kaynaklarına nazaran Osmanlılarda daha geç zamanlarda rastladığımız Romanlar için Çingene ve türevi kelimeler hakim olarak kullanılmıştır⁴⁵. Kelimenin Bizans kaynaklarından alınarak uygulanması sadece şekil bakımından olmamış kelimenin sahip olduğu anlam da Romalılardan Osmanlılara devretmiştir. Balkanlar bölgesinde Türklerin Romanları hor gördüğü hatta Romanlarla aynı masada oturup yemek yemek istemedikleri ifade edilmiştir⁴⁶. Balkanlardaki Roman mezarlıklarının ise Müslüman mezarlıklarının yalıtılmış bölgesinde yer almaları, aslında ne kadar

⁴³ age, 56.

⁴⁴ Marushiakova, Vesselin Popov, age, 56.

⁴⁵ İsmail Altınöz ve diğ., XVI. Yüzyılda Osmanlı Devlet Yönetimi İçerisinde Çingeneler, (İstanbul: Simurg, 2007) 14.

⁴⁶ Marushiakova, Popov, age, 87.

Müslüman olarak algılandıklarına ilişkin bir ipucu vermektedir. Yetmiş iki buçuk millet efsanesinin birebir versiyonu ise yetmiş iki buçuk din olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski bir atasözün varlığına göre dünyada yetmiş iki buçuk din olduğu ve yarım din ise Çingenelele ait olan inancı tasvir etmek için kullanılır⁴⁷.

⁴⁷ **age**, 87. Buna benzer bir tanımlamanın Hristiyan dünyasında olduğunu ifade eden Marushiakova, Popov bu anlatımın uyarlanmış halinin Hristiyanlarda yetmiş yedi buçuk din olarak ifade eder.

3. TÜRKİYE’DE ÇİNGENELİK

3.1. Devletin Yaptığı Tanım

Türkiye’de Çingeneliğe karşı izlenen politikaların, Bizans ve Osmanlı yönetimlerinin bu topluluğa karşı izledikleri politikalar açısından değerlendirildiğinde, devamlılık arz ettiğini ifade edebiliriz. Bizans ve Osmanlı yönetimlerinin Çingelere karşı takındığı tutum şu şekilde olmuştur: ya onları zorla iskan etmek ya da göçebe olanları kendi ülkelerinden herhangi bir yere, kendi sınırları dışına göç ettirmek. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kurulduktan sonra bu konuda bir takım hukuki mevzuatlar dahil olmak üzere bir dizi kanun maddeleri Romanları tanımlamada aktif role sahip olmuştur. Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti yeni bir ulus yaratma iddiası ile ortaya çıkmıştır. Bu uluslaşma süreci birçok açıdan sancılı bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir, çünkü imparatorluk bakiyesine sahip yeni kurulan devlette birçok farklı milletten insan yaşamaktaydı. Bu sürecin ayrıntıları konunun merkezinde olmamakla birlikte Romanlar açısından bu bilginin arka planda diri tutulması gerekir. Zira ulus devlet yaratma düşüncesinin bir aracı olan 2510 sayılı İskan Kanunu, hem Osmanlı’dan ayrılan yerlerde yaşayan Türk kökenlilerin göçmen olarak yeni kurulan devlete kabulünü, hem de iç iskan konusu bağlamında ilgili tedbirlerin alınmasını hedefleyen, dönemin siyasî yapı ve ideolojisini yansıtan bir düzenlemedir.

1934 yılında 2510 sayılı İskan Kanunu’nun 4. Maddesi ve İskan Muafiyetleri Nizamnamesi’nin 9. maddesinde göçmen vizesi verilmesi uygun olmayan kişiler tespit edilmiştir. 2510 sayılı İskan Kanunu’nun 4’üncü maddesine göre:

- a) Türk kültürüne bağlı olmayanlar,
- b) anarşistler,
- c) casuslar,

- d) göçebe çingeneler,
- e) memleket dışına çıkarıl[anlar]"

Türkiye'ye muhacir olarak alınmayacak kişiler olarak belirtilmişti⁴⁸. İskan Muafiyetleri Nizamnamesi'nin 9'uncu maddesinde de İskan Kanununun 4. maddesine paralel olarak "Türk kültürüne bağlı olmayanlara, anarşistlere, göçebe Çingenelere, memleket dışına çıkarılmış olanlara muhacir kağıdı verilmez." hükmü yer almaktaydı⁴⁹.

Burada göçebe Çingeneler anarşist ve casus olmakla eşdeğer tutularak Türkiye'ye muhacir olarak alınmayacaklar listesinde aynı yerde değerlendirilmiştir. Bu hüküm bize Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Çingenelere bakışını gösterme açısından önemli ipuçları vermektedir. 1934 yılında çıkan İskan kanunu 2006 yılına kadar varlığını korumuştur. Bu yasanın değişimi için ilk girişim 1993 yılında Edirne Milletvekili Erdal Keskiner tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gündemine taşınmaya çalışılmış, fakat bu girişim sonuçsuz kalmıştır⁵⁰. Daha sonra Doğru Yol Partisi'nden Yıldırım Ulupınar (İzmir), Enis Sülün (Tekirdağ), Nihat İlgün (Tekirdağ), Salih Çelen (Antalya) ve Mehmet Baysan (Antalya) isimli milletvekilleri 2002 yılında 1934 tarihli İskan Kanununun değişmesi için girişimlerde bulunmuş ancak bu girişim de sonuçsuz kalmıştır⁵¹.

Türkiye içinde Çingeneler lehine girişimler başarısız olurken Avrupa Birliği'nin çeşitli kurumları bu konunun üzerine eğilmişler ve bu bağlamda Türkiye, Avrupa Birliği katılım sürecinde, yürürlükte olan bu yasadan dolayı uyarılmıştır. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin Katılımı Yönünde İlerlemesi Hakkında, 2004 yılı düzenli raporunda, "*Roman kökenlilerin Türkiye'ye göçmen olarak girmesini*

⁴⁸ "İskan Kanunu, [2510 S. K.]". Resmi Gazete, 2733, Haziran, 1934.
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html> [07.03.2009]

⁴⁹ Aydoğan, Doğan, "Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,
<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-01/AUHF-2007-56-01-aydogan.pdf> – [07.03.2009]

⁵⁰ Türker, Yıldırım, "Sulukule'den Gelen Gürültü", Radikal Gazetesi, 12.11.2007
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=238509?ref=Sawos.Org> [07.03.2009]

⁵¹ Avrupa Birliği Genel Sekreteri, Çingenelere Göçmenlik Hakkı,
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24119&l=1> [07.03.2009]

yasaklayan mevzuat”ın halen daha yürürlükte olması olumsuz eleştirilerin nedeni olmuştur⁵².

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu’nun 25 Haziran 2004 tarihli Türkiye raporunda ise, 2510 sayılı 1934 tarihli İskan Kanunu’nun 4. maddesi ile yabancı Çingenelerin göçmen olarak Türkiye’ye girişinin engellendiğine dikkat çekilmiştir⁵³.

Uluslararası kuruluşların baskısı neticesinde 2510 sayılı İskan Kanunu’nun yürürlükten kaldırılması ve bu kanun kapsamındaki konuların günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmesi amacıyla, 07.01.2003 tarihinde TBMM’ye sunulan İskan Kanunu Tasarısı, 19.09.2006 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır.

Türkiye’ye göç edecek yabancılarla ilgili işlemler, 5543 sayılı İskan Kanunu, Pasaport Kanunu ve 5543 sayılı İskan Kanunu’nun Geçici 3’üncü maddesi uyarınca İskan Muafiyetleri Nizamnamesi ile Bakanlar Kurulu kararları kapsamında yapılmaktadır. Fakat günümüzde kimlerin hangi ülkelerden göçmen olarak kabul edileceği konusunda ise kanun ve yönetmeliklerde bir düzenleme yer almamaktadır. Bu konuda Bakanlar Kurulunun tespitleri uygulanmakta veya özel kanunlar düzenlenmektedir⁵⁴. Fakat öte yandan bu hükme benzer maddeler devletin farklı hukuki mevzuatlarında yerini almıştır. Eski İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu’nun, 23 Kasım 2003’te Nüfus ve Vatandaşlık İl Müdürlükleri’ne gönderdiği genelgede, vatandaşlık başvurusunda bulunanlar hakkında değerlendirme yapılırken, “dilencilik ve Çingenelikle ilişkilerinin bulunup bulunmadığının” da kriter olarak kabul edilmesine yönelik ifadeler yer verilmiştir⁵⁵.

⁵²Avrupa Toplulukları Komisyonu, Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu, http://digm.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf [08.03.2009]

⁵³Aydoğan, Doğan, “Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-01/AUHF-2007-56-01-aydogan.pdf> – [07.03.2009]

⁵⁴Aydoğan, Doğan, “Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-01/AUHF-2007-56-01-aydogan.pdf> – [07.03.2009]

⁵⁵Milliyet Gazetesi, 29.03.2005, <http://www.milliyet.com.tr/2005/03/29/guncel/gun06.html> - 30k [08.03.2009]

Çingeneler hakkındaki diğer bir hukuki mevzuat metni ise, Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname'sidir. Bu Talimatname'de de Romanların aleyhinde hükümler bulunmaktadır. Talimatnamenin 134. maddesinin Karakol amirlerinin umumi vazifeleri bölümüyle ilgili 9. fıkrasında, *“Karakol amiri muntıkasında emniyeti ihlal ve suç çıkarma istinadını gösteren amillerle müessir surette mücadele edilecektir. Bu mücadelede maksadın istihsali içinde de aşağıda sıralanmış şahıs ve şeyler üzerinde gereken tedbirleri almak ve vazifeleri yapmak esastır”* denilmektedir. Bu maddenin mücadele edilecek şahıslarla ilgili olan 5. bentteki açıklamasında şahıslarla ilgili olarak 'esaslı mesleği olmayan Çingeneler' ibaresine yer verilmektedir⁵⁶.

Bu gibi hukuki mevzuatlar dışında devletin belirli kademelerindeki kişilerin Çingenelere yönelik söylemleri de ilgi çekicidir. Araştırma kapsamında Hürriyet gazetesinin 1950 yılından 1962 yılına kadar tüm sayılarını taradım. Bu sayıları taramamdaki amaç kesin tarihi belli olmamakla birlikte kollektif olarak Sulukule sakinlerinin eskiden Vatan ve Millet Caddeleri civarında yaşadıklarını söylemiş olmalarıdır. Bu caddenin yapımı sırasında burada yaşayan Romanlara dair bir haber bulma ümidiyle Vatan ve Millet Caddelerinin açılışına kadar olan sayıları tek tek taradım. Hürriyet gazetesinde 1950 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlerle bir haber yer verilmiştir. Haberde Bulgaristan'dan gelen göçmenler arasında vizesiz olup da Türkiye'ye giriş yapmış olan yabancılardan söz edilir ve bu yabancılardan Çingene oldukları varsayılır. Bu dönemde Edirne Valiliği görevini yürüten Emin Akıncı tarafından hükümetle koordineli bir şekilde hazırlanan bir komisyon oluşturulur. Bu komisyon ülkeye giriş yapan “yabancılarla” ilgili bir dizi önlem almayı hedefler. Bulgaristan sınırında bini aşkın göçmenin toplanmış olduğu ve bunların bir an önce alınması gerektiği Edirne'deki Türk makamlarına bildirilir. Fakat hükümet yetkililerince sadece vize alanların ülkeye sokulabileceğine ilişkin kati kararı Bulgar makamlarına bildirilir. Bulgar makamı ise bu karara riayet ettiğini belirtir ve teminat verir. Böylelikle vizesiz kimselerin Türkiye'ye girişinin engellenmiş olduğu düşünülür. Fakat buna rağmen Hürriyet gazetesindeki habere göre bu durum tam

⁵⁶Emniyet Genel Müdürlüğü, “Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname”, www.egm.gov.tr [04.03.2009]

olarak engellenememiştir. Bu olaydan bir ay kadar önce gazete iki grup halinde yüz altmış ve iki yüz kişinin Türkiye'ye vizesiz olarak girdiklerini belirtir:

“... 5 vagon içinde ikamet etmektedirler. Bunların iadesi çalışılmaktadır. Çingene oldukları anlaşılan bu kimselerin durumları her iki hükümetin hariciyesi tarafından tetkik edilmekte ve bir protokol hazırlandığı söylenmektedir. Bulgarların bundan sonra vizesiz göçmen göndermemek hususunda verdikleri teminat burada memnuniyet uyandırmıştır. Diğer taraftan topraklarımıza vizesiz girenlerin akınını önlemek maksadıyla bir haftadan beri tatil edilmiş bulunan Avrupa Semplon ekspresi bu mahzurun bertaraf edilmiş olmasıyla dün sabahdan itibaren yol açılmış ve ekspres Sirkeci'den hareket etmiştir”⁵⁷.

Haberin devamında ise Edirne Valisi Emin Akıncı vizesiz olarak Türkiye'ye giren insanlar için kati bir beyanat verir. Akıncı'ya göre “*Kötü kimselerin yurda girmesine izin verilmeyecektir. Vizesiz ülkeye giriş yapanlar gibi bir kalıp kullanmak yerine “kötü” insanlar olarak değerlendirdiği topluluk aslında Romanlardır.*

3.2. Sözlüklerde Çingene Tanımı

Devletin bir kimliği, bir topluluğu nasıl tanımladığına ilişkin birçok şeye bakılabilir. Yukarıda doğrudan uygulamayı içermesi veya başka bir deyişle uygulamayı belirlemesi açısından hukuki mevzuatlara değinilmiştir. Bunun haricinde devlet sadece hukuki mevzuatlar ile belirli bir konuya yönelik bakışını göstermez, aynı zamanda bilgi üretimi konusunda da etkin bir rol oynar. Bu bağlamda devletin kurumlarının basmış olduğu sözlükler bize önemli ipuçları verir, çünkü en açık tarifi sözlüklerde bulmamız mümkündür. Sadece devletin değil diğer özel yayın evlerinin de yayımlanmış olduğu sözlükler bize toplumdaki Roman kimliğinin algılanışına dair bir bilgi vermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2000 yılında basmış olduğu sözlükte Çingene “Hindistan'dan çıktığı sanılan genellikle çalgıcılıkla ve ızgara, maşa, elek, kalbur gibi ufak tefek şeyler satmakla geçinen göçebe topluluktan esmer kimse, Kıpti” şeklinde tanımlanmıştır⁵⁸. Türk Dil Kurumu'nun 1988, 1995, 1998 ve 2000 yıllarında basmış olduğu Türkçe Sözlüklerde ise Çingene kelimesi için ciddi bir değişiklik yapılmamış ve bu muhtelif tarihlerde basılan sözlüklerdeki tanımlama birbirini takip etmiştir. Çingenelerin etnik kökenlerine ilişkin “*Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde göçebe olarak yaşayan bir topluluk veya bu topluluktan*

⁵⁷Nihat Pınarlı, “Bulgaristan'dan Gelen Göçmenler”, **Hürriyet Gazetesi**, 23 Eylül 1950,8.

⁵⁸İsmail Parlatur, “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**, 3 bs. (Ankara: MEB, 2000): 395.

olan kimse” dendiikten sonra Çingene kelimesinin ikincil ve üçüncül anlamları sıralanmıştır: “Cimri. –çergesi; Derme çatma ve pis bir yer. -düşünü gürültülü toplantı. –kavgası; önemsiz bir sorun üzerine başlayıp gittikçe kızışan, yakası açılmadık küfürlere yol açan kavg. –parası; bozuk para, ufaklık”

Çingene kelimesi haricinde Çingeneler ile ilgili bir de Çingeneleşmek kelimesi kullanılmış ve şu şekilde tanımlanmıştır: “*cimrice davranışlarda bulunmak, arsızca aç gözlülük ve cimrilik*”⁵⁹.

Türk Dil Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın basmış olduğu sözlüklerde durum böyle iken özel yayınlara ait sözlüklerde durumun nasıl olduğuna da göz atmak konu hakkında bize önemli bir fikir vermektedir. Tercüman gazetesi ile Yapı Kredi Bankasının ortaklaşa destekleyerek basmış oldukları Şemseddin Sami’nin Kamus-i Türki adlı sözlüğünün sadeleştirilmiş ve genişletilmiş baskısında Çingene maddesi için şunlar yazılır:

“Çok eskiden Hindistan’dan sürülerek bir kısmı Türkistan ve Rusya yoluyla, bir kısmı da Mısır’dan deniz yoluyla ve Avrupa’ya geçerek her tarafa yayılmış olan göçebe bir kavmin bizce kullanılan adıdır. eşanl. kıpti. Elek ve kalbur yapmak, ayı ve maymun oynatmak, demircilik ve çalgıcılık yapmakla tanınırlar”⁶⁰.

Etnik kökenine ilişkin bu bilgi verildikten sonra aslında Türkiye’de daha yaygın kullanılan anlamlarına yer verilir. Bu anlamlar ise “*Arsız, hayasız; pek cimri, eli sıkı, eşanl. Hasis*” gibi negatif değerlerle yüklüdür. Bir hastalığın adı olarak bugün halk dilinde kullanılan “Çingene ahtapotu” kalıbı da sözlüklerde yerini almıştır. Sözlüklerde bu kalıp “*Bedenin bir yerinde belirip büyüyen et parçası, ur*” anlamını ihtiva etmektedir. Çingene kelimesi ile bağlantılı olarak diğer negatif tanımlamalar Çinganece maddesinde; “*Pek arsızca, utanmazca. Fazla kıskançlıkla, ağırlık ve onurunu düşünmeden*” veya “Çinganelik maddesinde olduğu gibi; “*Arsızlık, utanmazlık, Aşırı derecede cimrilik ve kıskançlık.*” ve Çingeneleşmek maddesinde “*bayağı ve terbiyesizce davranmak*” olarak belirtilmiştir⁶¹.

⁵⁹Hasan Eren, “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**, c.1, bs. (Ankara,:TDK, 1988): 488.

⁶⁰Şemsettin Sami, sad. Mertol Tulum, “Çingene mad.”, **Temel Türkçe Sözlük**, c. 1, bs. (İstanbul: 1985): 217.

⁶¹age, 217.

Görüldüğü gibi Türk Dil Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış oldukları sözlükler Çingeneleri tanımlama noktasında Şemseddin Sami'nin sözlüğündeki tanımla kesişmektedir. 1986 yılında basılan Büyük Türkçe Sözlük'te gene Çingene maddesi için “*yüzsüz, arsız, hayırsız, çığırtkan kimse- Hasis, cimri*” ifadeleri kullanılmıştır. Çingenleşmeyi ise “*yüzsüzleşmek, arsızlaşmak, cimrileşmek*” şeklinde tercüme edilmiştir⁶².

Ali Püsküllüoğlu'nun yayına hazırlamış olduğu Türkçe Sözlük'te Çingene kelimeleri Türk Dil Kurumu'nun anlamıyla aynı olmakla beraber, Çingene çalar, Kürt oynar için “*kimin ne yaptığı belli olmayan, düzensiz, karmakarışık*” ve “*eşyası birbirine karışmış, çok dağınık, çok düzensiz*” bunları belirtmiştir⁶³. Eski bir deyim olarak kullanılagelen bu kalıp iki dışlanan milleti kapsamaktadır. Çingeneler zaten makbul olmayan vatandaş olmakla birlikte Kürtlerin de öteki olarak düşünülmesinden hareketle uydurulmuş bir deyim olduğu kuvvetle muhtemeldir.

1991 yılında Türk Dil Derneği'nin yayınlamış olduğu sözlükte Çingeneler için “*aç gözlü, cimri*” ve Çingeneleşmek maddesinin açıklamasında “*Cimrice, aç gözlü davranışlarda bulunmak*” ibaresine yer verilmiştir⁶⁴.

Türkçenin Sözlüğü adlı bir çalışmada ise Çingeneler için: “*Hemen her ülkede bulunan, göçebe olarak yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse: “Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış” atasözüyle açıklanan bu durum Çingenelerin her ülkede göçebe olarak yaşadığı bilgisini verir. Olumsuz anlamlarda kullanılan metinde sık rastladığımız “Cimri, eli sıkı, arsız” tanımları kullanılmıştır. Fiil çekimi olan Çingeneleşmek maddesi “Cimrilik etmek, cimrice davranmak; Arsızlık etmek, aç gözlü davranışlarda bulunmak” olarak açıklanmıştır*”⁶⁵.

Bir başka sözlük olan Misalli Büyük Türkçe sözlükte Çingeneler için: “*Menşeleri kesin olarak bilinmeyip Hindistan'dan çıktıkları sanılan, çalgıcılık, falcılık, ayakkabı boyacılığı yapmak ve elek, ızgara, maşa, çiçek gibi şeyleri satmakla geçinen, bütün Avrupa'ya yayılmış, çoğu göçebe topluluk, kıpti, roman.*” Bu tanımda dikkati çeken

⁶²D. Mehmet Doğan, “Çingene mad.”, **Büyük Türkçe Sözlük**, c. 1, bs. 4(Ankara: Birlik Yayınları, 1986): 126.

⁶³Ali Püsküllüoğlu, “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**, c.1, bs. (Ankara: Arkadaş Yayınları, 1994): 164.

⁶⁴“Çingene mad.”, **Öğrenciler İçin Türkçe Sözlük**, bs. (Ankara: 1991): 284.

⁶⁵Muhammet Yelten, Mustafa Özkan, “Çingene mad.”, **Türkçe'nin Sözlüğü**, (İstanbul: Babiali Kültür Yayıncılığı, 2002): 155.

bir husus bu yıllara kadar hiçbir Çingene tanımında “Roman” kelimesinin kullanılmamasına karşın 2005’den itibaren Roman kelimesinin her zaman olmasa da Çingeneleri tanımlamak için kullanılmaya başlanmasıdır. Mesela 2007 yılına ait bir sözlükte Çingene tanımı yapılırken Roman kelimesine ilişkin bir bilgiye yer vermemektedir; “*Hint asıllı olduğu söylenen on üçüncü yüzyıldan itibaren Avrupa’ya yayılmış, genellikle sepetçilik, kuyumculuk, kalaycılık, çalgıcılık, falcılık, at cambazlığı, arabacılık ve bohçacılık gibi işlerle geçimlerini sağlayan çoğu göçebe topluluktan olan kimse.*” Bu hususu kimlik tartışmasında detaylı olarak incelemek üzere bir kenara bıraktıktan sonra bu iki sözlükteki diğer Çingene tanımlamalarında gene olumsuz “*arsız, aç gözlü, yüzüstü, hasis, cimri*” ifadelerle ortak olarak rastlamak mümkün⁶⁶.

Kendisi Çingene olan Mustafa Aksu 2005 yılında *Türkiye’de Çingene Olmak* adlı bir kitap yazdı. Aksu bu kitabında kendi özel hayatından yola çıkarak kamusal alanda karşılaştığı zorlukları ve kimlik sorunlarını ele alır. Sözlüklerdeki tanımlar hakkında da bir başlık açmış olan Mustafa Aksu, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve Türk Dil Kurumu’nun yayınlamış olduğu sözlüklerdeki Çingeneler için kullanılan olumsuz ifadelerin giderilmesi için uğraştığını anlatır. Aksu, Türk Dil Kurumu’na ve Milli Eğitim Bakanlığı’na muhtelif dilekçeler ile başvurur. Yazdığı dilekçe örneklerini de kitabında yayınlayan Aksu, Çingene için yapılan tanımların neden doğru olmadığını tafsilatlı bir şekilde anlatır.

3.3.Türkiye’de Çingenelik

Türkiye’de devletin kurumlar aracılığıyla Çingeneliği nasıl tanımladığını belirttikten sonra bu tanımlamanın toplumda nasıl yansıdığına bakalım. Zira tanımlamanın hangi taraftan çıkıp nereyi nasıl etkilediğini anlamak güçtür. Yani bu anlamda Çingeneliğe ilişkin kötü tanımlamanın toplumun kolektif tecrübesinden hareket ederek devlette tanımlanmış bir haliyle mi karşılaşıyoruz, yoksa bilakis devletin tanımlamasıyla birlikte toplumda daha sonra oluşan bir tanımlama olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu soruya kesin cevap vermek gerçekten güçtür. Diğer taraftan bu “dilemma” bir odak sorununu doğurmaktadır. Bu iç içe geçmiş durumu değerlendirirken saf bir odak

⁶⁶İlhan Ayverdi, “Çingene mad.”, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005): 586 ve Yaşar Çağbayır, “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**, bs. (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007): 1002.

olarak devleti ya da toplumu belirlemek zordur. Türkiye’de Romanlar/Çingeneler hakkında çok fazla şey yazılmamıştır. Akademik literatürde ve popüler yazılar arasında Romanlara dair pek bir şey bulunmamaktadır. Bu noktada az da olsa mevcut verileri değerlendirmeye çalışacağım.

Bu bölümde Türkiye’de Çingenelik derken belli başlı yazılara dayanarak Romanların Türkiye’deki durumu tasvir edilmeye çalışılacaktır. Bu anlamda Romanlar ile ilgili Türkiye’de en eski eserlerden olma niteliğini taşıyan Osman Cemal Kaygılı’nın *Çingeneler* adlı romanı başyapıt niteliğindedir.⁶⁷ 1939 yılında kaleme alınmış olması ise ayrıca önemlidir. Zira daha sonra görüleceği üzere 1990’lı yıllara kadar araştırma nesnesi olmamış bir topluğun bu tarihlerde Türkiye’deki durumlarını anlayabilmek bakımından çok kıymetlidir.

Diğer bir roman ise Emine Şenlikoğlu’nun hazırladığı ve 1996’da basılan *Çingene* adlı eseridir.⁶⁸ Dönemin siyasi atmosferinin yansıtan bu roman, Romanların toplumdaki dışlanmışlıklarını ele almıştır. Siyasal İslam’ın yükselişine denk gelen bu süreçte Emine Şenlikoğlu Roman kimliğini din ekseninden ele alarak Romanların maruz kaldığı haksızlığa, aşağılanmışlığa ve dışlanmışlığa dikkat çekmiştir. Emine Şenlikoğlu romanda etnik bir Roman kimliğin yerine dini bir üst kimlik olarak tasavvur etmiştir.

Üçüncü eser olarak Patricia Muradi’nin 2007 yılında basılan *Romanika Çingeneler* adlı eseri incelenecektir. Küçüklüğünden itibaren Romanlarla ilişkisini anlattığı bu romanda Romanların hayatlarına ilişkin birçok bilgi mevcuttur.

Osman Cemal Kaygılı’nın romanında İrfan adlı bir kahraman vardır. İrfan müzikten anlayan ve özellikle kemana ilgisi olan bir gençtir. Annesiyle birlikte Topkapı civarında oturmaktadır. Bir gün, yakın bir arkadaşı ile surların yakınında yaşayan bir Çingene topluluğunu ziyarete gider. Onların kendi dünyalarında kendi dilleri ve müzikleri ortamında, kendi gelenekleri içinde sürdürdükleri yaşayışın etkisinde kalır. Özellikle İrfan, Nazlı adındaki orta yaşlı dul bir kadına aşık olur. Bilhassa Nazlı’ya karşı beslediği duygudan sonra sık sık Nazlı’nın yaşadığı yere gitmeye başlar.

⁶⁷ Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, 3. bs. (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972)

⁶⁸ Emine Şenlikoğlu, *Çingene*, (İstanbul: Mektup Yayınları, 1996)

Arkadaşı kendisini bu ziyaretlerden vazgeçirmek için elinden geleni yapar fakat onu bu ziyaretlerden bir türlü alıkoymayı başaramaz.

Bir gün Nazlı aniden ortadan kaybolur. Bu durum İrfan'ı çok üzer. İstanbul'da Çingenelerin barındığı uzak yakın ne kadar yer varsa hepsini teker teker dolaşıp Nazlı'yı arar. Bu arayışla birlikte birçok Çingene ile tanışır ve Çingeneler hakkındaki bilgisi artar. İrfan, nihayet aramalarının sonucunu alır, Nazlı'yı Erenköy'ün iç taraflarında bulur, annesinin istememesine rağmen onu evlerine getirir. Bir iki hafta birlikte yaşarlar. Ama dul olan Nazlı, hem özgür, başıboş hayatını, hem de çocuklarını özlediği için bir süre sonra bir anda ortadan kayboluverir. Bu arada İrfan, Çingene atmosferinin adeta tiryakisi olmuştur. Reha Bey adında, yine Çingenelerle ve onların müziği ile yakından ilgili yaşlı bir adamla dost olur. Onunla birlikte birçok eğlenceye katılır. Gene bir gün eğlenirken gene Çingene olan Emine İrfan'a aşık olur. Fakat bu aşk görüldüğü kadar kolay cereyan etmemiştir. Bir seferinde Beyoğlu'nda bir gazinoda otururken, gözünün ısırdığı fakat iyice tanıyamadığı bir genç kendisini tehdit eder. Emine ile ilgilenen bu genç İrfan'dan rahatsız olmuştur. Bu genç, kalemlerden birinde küçük bir memurdur; yarı okumuş, yarı külhanbeyi bir kabadayıdır. İrfan, Suphi adındaki bu adamla başa çıkamayacağını anlayınca alttan almaya karar verir.

Emine, Suphi ve arkadaşları tarafından dayak yedikten sonra İrfan'ın evine gider ve kendisinden yardım ister. İrfan Emine ile evlenerek bu sorunun çözüleceğini düşünür. Suphi'yi bularak ondan izin alıp, onunla dost olacak, sonunda Emine'yle de evlenecektir. Bu niyetle Suphi'yi ararken birden bir meyhanede onunla karşılaşır. Daha kendisi dostça konuşmaya başlamadan Suphi ve arkadaşları ona hakarete ve saldırıya girişirler. Bu halde İrfan can havliyle eline geçirdiği sandalye ile Suphi'nin başına vurur ve Suphi orada ölür. Suphi'nin ölümünden sonra İrfan hapse girer. Uzun yıllar sonra hapisten çıkan İrfan, artık her şeyini yitirmiştir. Annesi de, Reha Bey de, dostları da düşmanları da dünyada yoktur. Eski anılara takılarak gittiği obalardaki genç Çingeneler ne kendisini ne de sorduklarını tanımaktadırlar.

Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler* adlı eserinin önsözünde Ahmet Haşim'in göçebe Çingenelerle yerleşik Çingeneleri birbirine karıştırdığını ifade eder. Kaygılı'ya göre İstanbul'da yaşayan Çingeneleri göçebe ve yerleşik olarak ikiye ayırmak

durumundayız. Yerleşikleri de tanımlarken çalgıcılık ile uğraşanları sayar. Roman aslında bu yerleşik ve göçebe Çingenelerin tasviri üzerine bina edilir. Bir tarafta yerleşik Çingeneler diğer tarafta göçebe Çingeneler ve farkları. Göçebe Çingeneler “kırlarda, bayırlarda, ormanlarda, çayırda, subaşlarında, harman yerlerinde...”⁶⁹ yaşarlar. Ona göre bu iki çeşit “Kıptı”lerin yaşayışları, geçmişleri, dilleri, şiveleri gibi birçok fark vardır.

Romanları iyi tanıdığı anlaşılan Osman Cemal Kaygılı isimlendirme konusunda da okuyucuya birçok pasaj sunmaktadır. Daha o zamanlar Roman ismi kullanılmamaktadır, fakat Çingene kelimesinin nerden geldiği meselesine romanda ayrı ayrı diyaloglar halinde değinilmiştir. Bir Roman’a kendilerini tanıttırdığı pasajında bu adlandırmayı şöyle işler:

“...Bunların kimi, te gördüğün gibi sepetçi, kimi demirci, kimi diyirmen, tarak tamiratçısı, kimi orakçı, kimi harmanacı, kimi falcı, kimi de ayıcı, maymuncu, şebekçi, kuklacı... Amma yine ayıcılarla maymuncuların, şebekçilerin kuklacıların çoğu da romdur.
-Rom mudur?
-Biz hep Romuz ya! ...
-Yani ya efendim, sizin anlıyacağınız, bizim bütün çingenelerin adı Romdur; Ne yana gitseniz, çingenelerin hepciğine birden Rom denir... Çingene adı sonradan uydurmadır... Hani ya kendi aramızda biz öyle biliriz...”⁷⁰

Burada ilginç olan nokta Roman kelimesinin kökeni olan “Rom” isminin aslında daha 1939 yıllarında Çingenelerin kendi arasında bilinmesidir. Oysaki bugün Çingene kelimesinin yerine Roman tercih edilmektedir. Bu sadece Türkiye’de böyle olmayıp dünyada da Çingene kelimesinin karşılığı olan kelimeler bir tarafa bırakılıp Roman kelimesi kullanılmaktadır. Dolayısıyla, Roman olma durumu Türkiye’de 1930’lu yıllarda Romanların kolektif zihninde yer almaktadır denilebilir. Bu konuya kimliğin dönüşümü adlı bölümde detaylı olarak girilecektir.

Çingene kelimesi toplumda sadece bir etnik topluluğu ima eden bir adlandırma değildir. Bir topluluğa işaret etme ile birlikte bu kavram birçok olumsuz anlamı da içererek yaygın bir kullanıma sahiptir. Bu anlamda, Osman Cemal Kaygılı’nın *Çingeneler* romanındaki ana kahraman İrfan, Roman topluluğunun içerisindeyken

⁶⁹Osman Cemal Kaygılı, **Çingeneler**, 3. bs. (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972): 6.

⁷⁰age, 28.

Çeribaşı⁷¹ ile muhatap olur. Çeribaşı kendilerini tanımlarken şöyle der: “*bu çingene kelimesinin vaktiyle nasılsa kendilerine takılmış olduğunu, o ise ki (Çeribaşı’yı kastediyor) kendini bilen insanın hiçbir zaman arsızlık, yüz­süz­lük yapmayacağını uzun uzun anlattı*”⁷².

Çingenelerin pis, arsız, yüz­süz olduklarına ilişkin kanaat toplumda yaygındır. Zira bu durum değişebilen bir şey gibi değil o etnik toplulukla değişmeyen bir özellik şeklinde algılanır:

“Dün yine Cuma akşamı olduğu için Reha Beyle Galata’daki birahanelerin birinde buluştuk. Vakıa burada da mükemmel bir incesaz vardı ama, çalgıcıların hepsi, Reha Bey’in tabirince bizimkilerden(!), yani çingenelerden değildi. Sazın şefliğini yapan çok meşhur kemençeci Rum’dı. Kanuncu Yahudi idi, hanendelerin ikisi cami müezzinliğinden yahut tekke zakirliğinden hanendeliğe tornistan etmiş güzel ve gür sesli birer hafızdı. Kemancı Ermeni idi, ve yalnız utçu ile klarinetçi, Reha Beyin bizimkiler dediği Ayvansaraylılardandı. Ancak, her ikisinin de kılıkları o kadar temiz, tirendaz, düzgün ve şıktı ki insanın bunlara çingene demesi için seksen şahit lazımdı”⁷³.

Türkiye’de yetmiş iki buçuk millet efsanesi diye bir deyiş vardır. Buna göre Türkiye’de yetmiş iki buçuk milletten insan yaşamaktadır. Yetmiş iki millet dünyada yaşayan tüm milletleri nitelemek için kullanılır. Türkiye’de dünyada olan “toplam” yetmiş iki milletten insan yaşamaktadır. Yetmiş ikisinin ne olduğunun öneminden ziyade burada ifade edilen “buçuk” dikkat çekicidir. Buçuk ile nitelenen millet aslında Romanlardır. Buna göre tam bir millet oluşturamamış ancak buçuk sayılan millet Çingeneler olmaktadır. Bir millet olma özelliğini “tam olarak taşımayan” topluluk oldukları için buçuk ile tanımlanırlar:

-Okumuş, yazmış olacaksınız, bana ne sorarsınız? Bilmez misiniz devletli Süleyman Efendiyi ki, konuşurdu yetmiş iki buçuk milletin dilinden maadası kuşların dilinden bile!...
-Bu yetmiş iki buçuk milletin, buçuğu hangisi?
-Ne saklayacağım şinci Allahın bildiğini kuldan? O buçuk için derler bizi... İlle velakin kim bilsin işin aslını? Biz sanarız çingeneler kendimizi ki gelmişiz çok eskiden Hindiyânın Çinimaçin taraflarından bu yanlara...”⁷⁴.

Yetmiş iki buçuk millet deyişi hala günümüz Türkiye’sinde kullanılmaktadır. 18 Nisan 2007 tarihinde Ece Temelkuran’ın Milliyet gazetesindeki köşesinde Ankara’da yapılan Cumhuriyet mitingleri hakkındaki “*Nereden baksanız ”72 buçuk millete*

⁷¹Çeribaşı, Romanların kendi aralarında seçtikleri lidere verilen addır. 2004 yılında Nazım Alpman’ın aktardığına göre Edirne’de Çeribaşı’lık hala uygulanmaktadır. Kendisi Trakya Çingeneleri adlı kitabında bu kıran kırana Çeribaşılık seçimini detaylı bir şekilde anlatır. Bkz. Nazım Alpman, Trakya Çingeneleri, Sınırdı Yaşayanlar, (İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2004), 8.

⁷²Osman Cemal Kaygılı, **Çingeneler**, 3. bs. (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972), 59.

⁷³age, 157.

⁷⁴age, 122.

*karşı" verilmiş bir mücadeleyle kurulmuş, toprağını, kuşaklar boyunca daha aydınlık, daha eşit, daha adil bir ülke için ölen gençlerin gövdeleriyle biriktirmiş bir ülkenin buna hakkı vardır: Utanmadan ve korkmadan yaşamaya. Bu miting bunu söylemek isteyen insanların mitingiydi"*⁷⁵. sözleri Romanları eksik bir millet olarak tanımlamak bağlamında "buçuk" kavramının günümüzde de kullanıldığını gösteren iyi bir örnektir.

Emine Şenlikoğlu'nun eseri *Çingene'de* Serpil adlı başkahraman bir Çingene kızıdır. Annesi genelevde çalışmaktadır. Fakat Serpil bu durumdan haberdar değildir. Çingene olduğunu okulda başkalarından öğrenen Serpil için hayat daha zor olmaya başlamıştır. Kendisinin Çingene olduğunu ve Çingene'nin de ne olduğunu öğrendikten sonra bu durumu devamlı gizlemek zorunda kalır. Aşık olduğu genç ile bu gerçeği paylaşamamıştır. Bu dayanılmaz durumu bir türlü kabullenemeyen Serpil, Çingene kelimesinin manası üzerine bir araştırmaya koyulur. Araştırma daha çok sözü dinlenen insanların Çingeneler hakkındaki düşüncelerinden oluşur. Muhtelif insanlara bunu sormaya başlar. Fakat bir gün mahallesine gelen bir vaizin Çingeneler hakkında müspet düşünceleri kendisinin dindarlaşmasına sebep olur. Ve bu noktadan sonra dini yaşam tarzına bürünür. Kendisi de bir müddet sonra vaiz olarak belli yerlerde ev sohbetleri düzenler.

Emine Şenlikoğlu'nun ifadesine göre bu eseri kaleme almasının eski bir öyküsü vardır. Kendisinin kaldığı köyün yakınında bir Çingene köyü diye hep tanımlanan bir yer varmış. İnsanlar bu yer hakkında hep menfi düşüncelere sahipmiş. Zira burada çok da tanışma fırsatı bulamayan yazar, İstanbul'a taşınınca Kasımpaşa'da ikamet etmiş. Ve orada dindarlaşan bir kadının gerçek hayat öyküsünü romanlaştırmaya karar vermiştir.

Romanların sapkın olduklarına dair inanç bir takım anlatılarla, öykülerle pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu öteki kimliğin oluşmasında önemli bir faktör olan bu anlatılarda dinsel temalar mevcuttur. Bu anlamda bir anlatıya göre, İbrahim Peygamberi kafirler mancınığın üzerine oturtmuşlar ama kınımlatamıyorlarmış. Şeytan araya girerek akıl vermiş; bir erkekle kadın gelsin ve mancınığın yanında göz

⁷⁵Mezarcıoğlu, Ali, "Bizi Üzdünüz Ece Hanım", <http://www.cingeneyiz.org/eskisite/bucukmillet.htm> [04.03.2009]

göre göre zina yapsınlar. Nemrud'a verilen emre binaen, Nemrud bu işi yapacak bir erkek ile kadın aratmış. Ancak kimse bu yüz kızartıcı eylemi yapmak istememiş. Ancak biri kız diğeri erkek olan iki kardeş bu işi yapmak için gönüllü olmuş. Anlatıya göre erkeğin adı Cin, kadının adı ise Gane'ymiş. Bu iki kardeş halkın önünde zina yapmışlar. Bunun üzerine orada bulunan halk bunu sindirememiş ve lanetlemişler. Böylelikle Cingane diye adlandırılan bu topluluk lanetlenmiş⁷⁶.

Romanlarla evlenmek Türkiye toplumunda hep sorun olarak değerlendirilmiştir. Dini açıdan kesin bir dayanağı olmamasına rağmen din yorumcularınca Romanlar ile evlenmek hep yasak olarak aktarılmıştır. Mustafa Aksu, evlenmek niyeti ile tanıştığı kadın ile üç ay nişanlılık süresince kendisinin Çingene olduğunu söyleyemediğini ifade eder⁷⁷. Çingenelerle nikahın olmayacağına ilişkin toplumda oluşan kanaati güzel tasvir eden şu satırlar ilgi çekicidir:

“..ama onların mezarları ayrıymış. Onlar Rumlar gibi evlenirmiş. Onların kestiği yenmez, gusül abdestleri kabul olmazmış. Çingenelerde öyle necaset varmış ki, o necaset, yani pislik kimselerde yokmuş. Yahudi kızıyla evlenilirmiş, ama Çingene kızıyla evlenilmezmiş”⁷⁸.

Romanlar ile evlilik konusunda İslam dininin kendi teorik kaynaklar mı müsaade etmiyor yoksa dini yorumlayanların mı kanaati tartışması bir tarafta dursun, uygulamada Romanlar ile evliliğin tasvip edilmediği gerçektir. Mustafa Aksu'nun aktardığına göre eski Çilimli Müftüsü'ne kendisinin Çingene olduğunu saklayarak, Çingeneler ile evlenip evlenilmeyeceğini dinsel açıdan sormuş ve müftü “İslam'a göre Çingenelere kız verilmez, İslam'a uygun olmaz” demiştir. Sebep olarak da “inançlarının” sağlam olmadığını belirtir. Bir başka sorgulamayı da Bursa İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi olan şahsa sorar. Bu şahıs Çingenelerden kız alınabileceğini fakat kız verilemeyeceğini savunur⁷⁹.

Genel olarak aşağılanma durumu karşısında daha önce Osman Cemal Kaygılı'nın romanında değindiğimiz gibi Romanlar yerleşik ve göçebe olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre yerleşik olanlar -aynı zamanda müzik ile uğraşanları tarif eder bu durum, daha makbuldür, göçebe olanlar ise kategorik olarak “biz”e daha uzaktırlar. Emine Şenlikoğlu'nun romanında Çingene erkek, Çingene olmayan bir kız ile evlenmek

⁷⁶ Emine Şenlikoğlu, **Çingene**, (İstanbul: Mektup Yayınları, 1996), 74.

⁷⁷ Mustafa Aksu, **Türkiye’de Çingene Olmak**, 2.bs, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 16.

⁷⁸ Emine Şenlikoğlu, **Çingene**, (İstanbul: Mektup Yayınları, 1996), 57.

⁷⁹ Mustafa Aksu, **Türkiye’de Çingene Olmak**, 2.bs (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 22.

ister. Yalnız aileleri bu duruma karşıdır. Romanın başkahramanı Serpil ile bu aile bu durumu tartışırlarken, Çingene olmayan aile, göçebe olan Çingene için: “Çingeneleri görmüyor musun, çadırda yaşar, hırsızlık yaparlar” ifadesini kullanır.

Patricia Muradi Mersin’de doğmuş ve büyümüştür. Daha küçük bir kız iken eve hizmet etmeye gelen Çingene kadının çocuğu ile arkadaşlık kurar. Bu anlamda ilk defa bir Çingene ile tanışmıştır. Çocukluğunda birçok Çingene ile arkadaşlık yapma fırsatına sahip olan Patricia Muradi İstanbul’da üniversite okuduktan sonra Mersin’e geri döner. Bir iş yerinde çalışmaya başlar ve bu iş yerinde çalışan annesi Çingene olan bir erkeğe aşık olur. Patricia Muradi’nin ailesi bu durumu hoş karşılamaz. Ailesi ile birçok sorun yaşadktan sonra evden ayrılmak zorunda kalan Patricia Muradi, daha sonra başka nedenlerden dolayı bu kişiden ayrılır ve başkasıyla evlenir. Fakat Romanlarla ilgili yaşanmışlıkları bununla da sınırlı kalmaz. Zira evlendikten sonra da evin işlerini görmek üzere Roman kadın bulur. Hayatından kesitler olarak da düşünebileceğimiz bu eser de Muradi, ayrıntılı olarak Romanlar ile yaşadıklarını anlatmaktadır.

Lise yıllarında Patricia Muradi’nin evine temizliğe gelen Roman kadının Yazgülü adlı bir kızı vardır. Yazgülü fiziksel olarak çok uzun boylu hafif esmer tenlidir. Yazgülü’nün annesi temizliğe gittiğinde kendisini de beraber götürür. Bu gidip gelmelerde Patricia ile arkadaşlığı başlar. Patricia bir gün doğum gününe Yazgülü’nü davet eder. Önce tereddüt eden Yazgülü Patricia’nın ısrarına dayanamaz. Tereddüt etmesinin sebebi ise Patricia’nın arkadaşlarının Yazgülü’nü Çingene olmasından dolayı hakir görme ihtimali. Doğum gününe katılan Yazgülü, Patricia’nın arkadaşlarının olduğu odaya girmekten çekinir. Patricia’ya:

“-Tamam da, ya benimle dalga geçerlerse?
-Niçin dalga geçsinlermiş?
-Konuşmamla... Ani ben senin gibi konuşamıyorum ya...”⁸⁰.

diyerek, çekindiğini açıklar. Patricia bir ara formül bulur ve arkadaşlarına Yazgülü’nün Amerika’dan geldiğini söyler. Fizik olarak da Amerikalılara benzediğini düşünen Patricia, Yazgülü’ne pek konuşmamasını öğütler ve eğer birşey sorarlarsa yes veya nolu cevap vermesini söyler. Bir anda tüm insanların dikkatini çeken Yazgülü, insanların kendisine soru sormasından kaçamaz. Zira Yazgülü ile

⁸⁰ Patricia Muradi, **Romanika Çingeneler**, (İstanbul: Pentagram, 2007), 92.

aşırı ilgilenmelerinin altında yatan nedeni “Amerikan hayranlığı” olarak değerlendiren Patricia, gerçeğin gün yüzüne çıkmasından çok korkar. Patricia, Yazgülü’nün İngilizce bilmediğini varsaymıştır. Oysaki Yazgülü’nün annesi bir Amerikalı ailenin temizlik işlerini gördüğü sıralarda Yazgülü de hep beraber gidermiş. Bu aile Yazgülü’ne İngilizce öğretmiş:

“Ben küçükken Annem bir Amerikalı ailenin evine yardıma giderdi. Derilerinin rengi bizimkine yakın. Zenci diyorlar anı... Onların iç çocukları olmamış. Her gün annemle onların evine gittiğimiz için kadın beni çocuğu yerine koydu. Dört yıl falan, ben onların kızı gibi oldum”⁸¹.

Patricia’nın arkadaşlarının bulunduğu ortamda hor görülmeyi bekleyen Yazgülü bir Amerikalı olarak kendisini tanıttığında bir anda bulunduğu yerde baş tacı yapılmıştır.

Esmer vatandaş olarak algılanan Romanlar, renklerinden dolayı da aşağılanmışlardır. Bu esmer olma durumları onlar için dezavantajlı bir durumdur. Beyaz’ın üstünlüğüne karşın siyahın öteki, aşağılık olarak algılanması “esmerlerde” beyazlaşma ideali oluşturur:

“Şimdi düşünüyorum da, tanıdığım başka bazı çingeneler var. Benim çevremden değiller. Hatta kimileri bayağı da bir ünlü. Dolayısıyla adlarını vermek istemem. Gördüğünüzde safkan beyaz bir soydan geldiklerini düşünseniz de asılları belli. Acaba onlar da mı sabunlarla yıkayıp beyazlattılar?”⁸².

Nazım Alpman, Trakya bölgesinde Romanların bulundukları yerlere gidip, burada yaşayan Romanlarla görüşmüştür. *Trakya Çingeneleri Sınırdaki Yaşayanlar* adını taşıyan bu eseri Romanların hayatlarını Romanlardan dinleyerek yazmıştır. Hüseyin adlı bir kişiyle köken konusunu konuşurlar. Kendisi sarışın, uzun boylu ve ela gözlü olan bu kişiye Nazım Alpman, nereli olduğunu sorar. Daha çok Trakyalılara benzetildiğini söyleyen Hüseyin “Çingene olmak her zaman başa bela getirir. Böyle bilsinler daha iyi...” diyerek beyazlara benzemenin getirdiği avantajları anlatır⁸³.

Toplumda bir takım kimlikler için bazı roller biçilmiştir. Bu roller ona belirlenen alan içerisinde cereyan ettiği müddetçe sorun olarak algılanmazlar. Ne var ki, bu belirlenen alanın dışına çıkılması veya çıkılmaya teşebbüsü bu rolleri belirleyenlerce hiç hoş karşılanmazlar. Kurulan ilişki bir tahakküm ilişkisidir, aynı zamanda. Bu

⁸¹ age, 99.

⁸² age, 88.

⁸³ Nazım Alpman, *Trakya Çingeneleri Sınırdaki Yaşayanlar*, (İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2004), 25.

tahakküm ilişkisi çerçevesinde belirlenen alan/statünün dışına çıkılmadıkça sorun yaşamaz. Romanlar açısından da bu durum böyledir. Evlilik meselesi hakkında Romanların sıkıntılarını daha önce dile getirmiştik. Özel hayata dahil olma anlamına gelen evlilik, bu alanın dışında yani kamusal alanda yaşanan görece “özgürlüğün” hoş görülebilmesine karşın aynı hoş görü evlilikte mevcut değildir. Hayatı boyunca Romanlarla birlikte yaşayan Patricia Muradi, Roman asıllı bir kişi ile evlenmek isteyince bu durum kendisini gösterir:

“ -Yıllar boyunca onlardan birçoğuyla içli dışlı yaşadık.
-Dediğin doğru, ancak hatırlarsan, ev işlerine yardımcı olur veya bebek bakımı için destek verirlerdi. Bizden kimse onlardan biriyle evlenmedi”⁸⁴.

Bu evlilik kararını hazmedemeyen baba uzun yıllar Romanlarla ilişki içinde de olsa çocuğunun bir Roman asıllı kişiyle evlenmesine şiddetle karşı çıkar. Kızını kaybettiğini düşünen baba, “bunlar” olarak nitelediği Romanlarla birlikte yaşayıp büyümesine bağlar bu “hazin” durumu⁸⁵.

Nazım Alpman’ın diğer bir eseri *Başka Dünya’nın İnsanları Çingeneler* 1997 yılında basılmıştır. Nazım Alpman, Milliyet gazetesi için hazırlamış olduğu röportajları genişleterek kitaplaştırmıştır. Röportaj dizisi halinde olan bu eserde, Romanların sosyal hayatta uğradıkları ayrımcılıkları okumak mümkündür. Romanlar arasında oranı çok düşüktür. Bunun sebebi sadece Roman ailelerin çocuklarını okula göndermek istememesi değildir. Tabii ki aileler açısından küçük yaşlarda çalışmaya başlayabilecek dolayısıyla para kazanabilecek bir çocuğun okul okumak gibi uzun vadeli bir plana tabi tutulması olası gözükmemektedir. Ama bu durum tek başına açıklayıcı değildir. Gerek çocukların ilköğretim eğitimi yasalar aracılığıyla zorunlu hale getirilmesi gerekse Romanların meslek hayatlarının günümüzde daralması, ailelerin çocuklarını okula göndermelerini gerektirmektedir. Bugün bu oran hızla değişmektedir. Bilhassa Sulukule özelinde çocukların okula gitme oranı çok yüksektir. Çocukların okula gitmesini zorlaştıran diğer unsur, maruz kaldıkları dışlayıcı uygulamalardan da kaynaklanmaktadır. Seyfi Okur, davulculuk yapan bir Roman vatandaşıdır. İstanbul’da Örnek Mahallesi’nde oturan aile çocuklarını Yeni Sahra okuluna kayıt yapmak istemiş fakat semt karakolu yetkilisi tarafından “güvenlik önlemleri” gerekçesiyle Roman çocukların okumasına müsaade

⁸⁴ Nazım Alpman, *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler*, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997) 130.

⁸⁵ *age*, 166.

etmemiştir. Kaymakamdan oturma izni alan Ali daha sonra Üsküdar Emniyet Amiri tarafından da belgeyi onaylatıp semt karakoluna gelir. Oturduğu yere çok yakın olan okula çocuklarını göndermeyi umut eden baba, yol parasını düşünmeden, çocukların okuyacağını düşünmektedir. Fakat Başkomiser belgeleri inceledikten sonra: “*Siktirolun gidin buradan!... Gelip çadırlarınızı yıkarım anam avradım olsun... Ne mağlum hırsızlık yapmayacağınız?*” şeklinde bir itiraz ile karşı karşıya kalır⁸⁶. Bu durum genel olarak göçebe Romanlar için geçerlidir. Diğer taraftan bir şekilde okula gitmeyi başarmış ve mezun olmuş Romanlar için de hayat öyle pek kolay değildir. Nazım Alpman, Romanlar ile ilgili çalışırken Üsküdar’a bağlı olan Selamsız bölgesinden yetişmiş ve mühendis olmuş bir kişinin izine rastlar. Telefon açıp kendisiyle görüşmek istediğini söyleyince bu kişi konuşmak istemediğini söyler. Sırf Çingene olduğu için hiçbir yerde iş bulamamıştır⁸⁷. Benzer bir yaşam öyküsüne sahip olan Mustafa Aksu da, Çingene olduğu gerçeğinden dolayı uğradığı sıkıntıları anlatır. Bir yaz tatilinde para kazanmak üzere Düzce Belediyesi’ne, sivrisinek bataklıkların kurutulması işinde geçici olarak çalışmak için başvurmuş. Belediye başkanı, Mustafa Aksu’nun Çingene olduğunu öğrenince kabul etmemiş ve kendisini kovmuş⁸⁸. Gene Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü’nde Şube Müdürü görevini yürütürken, Mustafa Aksu, aynı köyden olan Hava Kurmay Albay emeklisi ve Köy İşleri Bakanlığı’nda Özel Kalem Müdürü görevini yürüten Mehmet Akyol adlı şahsın evine ziyarete gider. Mustafa Aksu, bu kişiye öğretmeninin tavsiyesi üzerine gider. Mehmet Akyol, Mustafa Aksu’yu ve onun Çingene olduğunu bilmiyordur. Ailece gidilen bu ziyarette sohbetin konusu Düzce’nin Çilimli ilçesinden kimlerden olduğu sorusuyla farklı bir boyut kazanır. Mustafa Aksu, abisinin ve babasının adını söyler ama Mehmet Akyol hatırlayamaz. Mustafa Aksu, Çingene mahallesinden olduğunu söyleyince bir anda hatırlayıverir. Ardından Mustafa Aksu, “sen ilkokulu bitirdin mi?”, sorusuyla muhatap olmak zorunda kalır⁸⁹.

Türkiye’de toplam Roman nüfusu hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Resmi makamların verdiği rakama göre 500.000 dolayında Roman kökenli vatandaşın Türkiye’de yaşadığı noktasındadır. Resmi olmayan verilerde ise bu rakam 1.5-2

⁸⁶ Nazım Alpman, **Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler**, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997), 64.

⁸⁷ **age**, 72.

⁸⁸ Mustafa Aksu, **Türkiye’de Çingene Olmak**, 2.bs, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 13.

⁸⁹ **age**, 18.

milyon civarındadır.⁹⁰ Diğer etnik kökenler için de bu durum benzerlik gösterse de, Romanları diğer etnik kökenlerden ayıran diğer özellik, çok miktarda nüfus cüzdanı olmayan Roman insanın ülke sınırları içerisinde yaşamasıdır. Bilhassa göçebe olarak yaşayan Romanlar için bu sayının 100.000 olduğu iddia edilmiştir⁹¹.

Nazım Alpman'ın aktardığına göre 1980 yılında iki Roman topluluğu arasında büyük bir kavga başlar ve bu kavga sonucunda altı kişi ölür ve on kişi de yaralanır. Olayın gerçekleşmesinin ardından olay mahalline gelen Cumhuriyet Savcısı Levent Tacer aynı kişilerin üzerinden birçok farklı kimliğin çıktığını görünce şaşırır. Kimin kim olduğunu bulmaya çalışınca; *“Vatansız olan göçebe çingeneler, T.C. vatandaşı sayılmıyor. Üzerlerinde nüfus cüzdanları bile yok. Sadece kimlik kartları var. Onların da çoğu sahte. Bir başka konu ise bu insanlar suç işlediklerinde, ceza görüyorlar. Ama hak aramaya kalktıklarında nüfus kağıtları olmadığı için haklarını arayamıyorlar. Seçme, seçilme hakları yok, vergi vermiyorlar.”* diye kendi kendine söylenir⁹².

3.4.Sinema-Dizi'lerde Çingeneler

Çingeneler hakkında yazılı kaynakların kısıtlı olmasına rağmen görsel medya içinde Çingenelerin işlendiğini görüyoruz. Türk sinemasında Çingeneleri konu alan bir takım filmler çekilmiştir. Bu kısımda yapılmış bazı filmleri örneklem olarak Çingenelerin bu filmlerde nasıl işlendiğine dikkat çekilecektir. İlk olarak *Ateşli Çingene* adlı ve Türkan Şoray ve Ediz Hun'un başrollerini paylaştığı sinema filmi 1969 yılında yapılmıştır.

İkinci olarak 1981-1984 yılları arasında çekilen, yönetmenliğini Kartal Tibet'in yaptığı “Gırgıriye” (1981) ve “Gırgıriyede Şenlik Var” (1981), yönetmenliğini Osman Seden'in yaptığı “Görgüsüzler” (1982), yönetmenliğini Temel Gürsu'nun

⁹⁰ II. Uluslar arası Roman Sempozyumu Sonuç Bildirgesi, Ulaşılabilir Yaşam Derneği, <http://www.uyd.org.tr/roman3.htm> [09.03.2009]

⁹¹ Türkiye'deki 100 bini aşkın Romanın nüfus cüzdanı yok mu?, AB Haber, <http://www.abhaber.com/haber.php?id=10165> [05.03.2009]

⁹² Nazım Alpman, *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler*, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997), 87.

yaptığı “Gırgıriyede Cümbüş Var” (1983) ve “Gırgıriyede Büyük Seçim” (1984) isimleriyle yayınlanan beş dizilik sinema filmleri vardır⁹³.

Üçüncüsü 1993 yılında yapımı gerçekleşen, yönetmenliğini Aram Gülyüz’ün yaptığı “Cümbüş Sokak” isimli 30 dakikalık 45 bölümlü TV dizisidir.

Dördüncüsü ise, Romanlara ilginin arttığı 2004 yılından bu yana 119 bölümdür devam eden, yönetmenliğini Serdar Akar ve Yaşar Seriner’in yaptığı “Cennet Mahallesi” isimli her biri yaklaşık 60 dakikalık TV dizisidir.

Ateşli Çingene filmi, esas olarak göçebe Çingenelerin hayatının içerisinden çıkmış bir öyküyü anlatır. Çingene çergesi olarak bilinen at arabalı kabile seyahat halindedir ve istedikleri yerde durup konaklamaktadır. Gelincik (Türkan Şoray) bir “yabancı” evinden bebek iken kaçırılarak Çingene grubuna dahil edilmiştir. Derbeder Ali (Ediz Hun) ile birlikte büyürler ve birbirlerini sevmektedirler. Fakat Gelincik’in Derbeder Ali’ye karşı hissettiklerini bir türlü ifade edememesi ve devamlı surette gel gitleri, Derbeder Ali’yi usandırır ve İstanbul’a gitmesine sebep olur. Burada meşhur bir kemancı olan Derbeder Ali, Gelincik’in aşkına dayanamaz ve tüm zenginlikleri bırakıp Gelincik’in yanına Çingene çergesine geri döner. Tam da bu sırada bir “yabancı” olan ve gerçek ailesini bulan Gelincik başka biri ile evlenmenin arifesindeyken, yeniden Derbeder Ali ile birleşir.

Film’de göçebe Çingenelerin hayatlarına ilişkin bir tasvir yapılmaktadır. Buna göre kendi içlerinde “çeribaşı” lakaplı bir liderleri vardır. Bu lider yazılı olmayan fakat sözlü olarak (töre) bir takım kuralların ve cezaların uygulanmasında etkilidir. Kendi içinde kuralları ve cezaları olan bir topluluğa işaret eder. Topluluk içinde hırsızlık yapmak cezayı gerektiren bir davranıştır. “İt iti ısırılmaz, çingene çingeneyi soymaz” sözleriyle filmde aktarılan bu durumun cezası, otuz kırbaç yemektir. Toplumdaki dışlanmışlığı iyi bir şekilde gözler önüne seren bu film, Çingenelerin yabancılar tarafından nasıl “öteki” olarak değerlendirildiğini gösterir. Müzisyenlik Romanlar arasında diğer meslek grupları açısından daha önemli kabul edilir. Bunun yanında ayı oynatıcılığı, kalaycılık gibi diğer alt grup meslekler de icra edilir. Hırsızlık ise

⁹³ Kurtişoğlu, Belma, "Müzik ve Roman Kimliği Üzerine Üç Örnek", 2008, Uluslararası Müzikte Temsil/Müziksel Temsil Kongresi, İstanbul, 06.10.2005 - 08.10.2005, <http://www.akademi.itu.edu.tr/kurtisoglu/Yayinlar/Bildiri> [02.03.2009]

Çingenelerin bir karakteristik özelliği olarak filmin birçok karesinde ve diyalogunda önemli bir yer işgal eder.

Gırgiriye, İstanbul Sulukule’de geçmektedir. Müjdat Gezen’in başrollerini Gülşen Bubikoğlu, Perran Kutman ile paylaştığı seride iki kavgalı aile vardır. Eski bir aşk davası yüzünden bir türlü anlaşamayan aile büyüklerinin çocukları da birbirlerini sevmiştir. Fakat aileler aralarındaki husumetten dolayı bunu kabullenmek istemezler. Gülşen Bubikoğlu (Güllie) bir gün meşhur olup Sulukule’den çıkar ve dönemin meşhur gazinosunda şarkı söylemeye başlar. Müjdat Gezen (Baryam) de benzer bir serüveni yaşar ve çok para kazanmaya başlar. Film Sulukule’de geçtiği için müzik, dans ve eğlence evleri dikkati çekmektedir. Türkiye’nin resmi televizyonu TRT’nin kayıt yapmak için gittiği Sulukule için muhabir “mahalle halkının çoğu çalgıcı, müzisyen ya da dansöz”dür der.

Cennet Mahallesi dizisi, bir aşk meselesi yüzünden birbirine düşman ama aynı zamanda ailenin diğer üyelerinin birbirlerine aşık olduğu iki müzisyen ailenin arasında geçen hikayeler üzerine kuruludur. İstanbul’un kenar semtlerinden biridir. Gene müzik ana temalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahallede dansöz Sultan ile kemancı Ferhat birbirlerine aşıktır. Ama iki tarafın da aileleri arasında önceden başlayan düşmanlık vardır. Bu iki kişinin bir araya gelmesine aileler mani olmaktadır. Dansöz Sultan’ın annesi bohçacı Pembe ile Ferhat’ın babası zurnacı Yunus da yıllar önce birbirlerine aşık olmuş fakat bu düşmanlık onların da mutluluğunu bozmuştur.

Dizi’de Romanların uğraşısı ağırlıklı olarak müzisyenlik olarak tasvir edilmiştir. Abartılı bir görüntü ortaya koyan diziyile gerçek Roman hayatı arasında ciddi bir uçurum vardır. Toplumsal ilişkiler bağlamında hiçbir dışlanmışlığın gösterilmediği dizi de buna mukabil diğer topluluk ve kurumlar arasında bir eşit ilişkinin var olduğu betimlenir. Diğer taraftan Romanların aralarındaki şakalaşmalarda sık kullanılan arsız, hırsız gibi kelimeler dikkat çekmektedir. Mahalle kavgalarından tutun, giyimlerine kadar birçok şey Romanları temsil etmekte yetersizdir. Dizide temsil edilen Romanlar tüm Romanların hayat biçiminin dizide gösterildiği gibi olduğuna ilişkin bir kanaati besler. Lakin gerçek bundan farklıdır. Romanları sadece müzisyenlik mesleği ile uğraşan, kaba ve komik (küçük düşürücü anlamında) tasvir

edilmiş olmasına rağmen, Romanlar için böyle bir genelleme yapmak yanlış olacaktır.

2000’li yıllarda iletişimin ve haberleşmenin gittikçe daha hızlı yayılması uluslararası pop kültürünü yaygınlaştırmış, 90’larda hızlanan küreselleşmenin de etkisiyle “çok kültürlülük”, “farklılıklar zenginliktir” ve “etnik bilinç” söylemlerinin sıkça kullanılmasına neden olmuştur⁹⁴. Yerli dizilerin ve onların tekrarlarının TV yayınlarını sardığı dönemde yayınlanan Cennet Mahallesinde kullanılan müzikler ve yapılan tasvirler sanki aradan büyük değişimlerin yaşandığı 20 yıl geçmemiş gibi daha eski Roman içerikli filmler ile hemen hemen aynı olması ilginçtir.

Bir Çingene mahallesinde geçen sazlı, sözlü, müzikli bir dizi filmidir Cümbüş Sokak. Birbirleriyle kıyasıya rekabet eden iki kalabalık aile. İhtiras, entrika ve mahalle kavgalarını komedi halinde sunan bir dizi filmi olan Cümbüş Sokak da iki ailenin sürekli çekişmelerinden, çevirdikleri dolaplardan, çıkarları birleştğinde kurdukları düzmece dostluklardan ve başlarına gelen komik olaylardan, barolardan, gacolardan, kısacası Çingenelerin sıcak, hareketli ve kural tanımaz hızlı yaşantılarından yola çıkılarak üretilmiş bir dizidir.⁹⁵ Bir anlamda bu dizi, “öteki”yi anlatan dizi olarak karşımıza çıkmakta ve “ötekiye” önyargısız olarak bakabilmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır.

1980’den günümüze yapılmış olan bu dizi-filmlerde, Türkiye’deki Romanların gelişiminde hiçbir değişiklik olmamış gibi ortak bir Roman kimliğinden bahsedilir. Her şeyden önce her biri mahallede yaşayan yani yerleşik, geniş aileler vurgulanmaktadır. Mahallede yaşayanlar da alt sosyo-ekonomik sınıftandırılar. Ancak mahalle içinde farklı bir statü sıralaması yapılmıştır. En alt basamakta yasa dışı işlerle uğraşan, dalavereci, ve aslında Romanları temsil etmeyen “öteki”ler bulunmaktadır. Orta basamakta ayı oynatma, demircilik, sepetçilik, çiçekçilik, bohçacılık, kalaycılık gibi Romanlara özgü olarak sunulan meslekleri yapanlar, bir üst basamakta müzisyenler, en üstte de Roman olmayanlara özgü mesleklere sahip olanlar veya mahalle dışında para kazanıp geri dönenler yerleştirilirler. Müzisyenler de kendi aralarında ayrılırlar. Altta iş çıktıkça çalışan çalgıcılar, daha sonra sürekli

⁹⁴ Kurtişoğlu, Belma, "Müzik ve Roman Kimliği Üzerine Üç Örnek", 2008, Uluslararası Müzikte Temsil/Müziksel Temsil Kongresi, İstanbul, 06.10.2005 - 08.10.2005, <http://www.akademi.itu.edu.tr/kurtisoglu1/Yayinlar/Bildiri> [02.03.2009]

⁹⁵ Cümbüş Sokak, Erler Film, <http://www.erlerfilm.com.tr/diziler-1.asp?ID=3>, [09.07.2009]

bir mekanda çalışan çalgıcılar, en üstte nota bilen stüdyo kayıtlarına girebilen müzisyenler. Ele alınan yapımlarda genellikle bir mekanda çalışan çalgıcılar konu edilmiş, ancak pavyon gibi mekanlardan gazino gibi bir mekana geçebilenler de statü atlayarak müzisyen olabilmışlardır⁹⁶.

Gırgıriye serisi ve Cümbüş Sokak dizisinde daha çok içe dönük konuların üzerinde durulmuştur. Cennet Mahallesi, heteroseksüellik, gözetlemeli televizyon yarışmaları, mafya gibi “güncel” konular ele alınmaktadır. Namuslarına düşkün, polis özelinde devletle barışık bir görüntü çizilmiştir. Suçlulara karşı devlet ile (polisle) işbirliği içerisinde devletle barışık bir karakter çizilmiştir. Bu dizilerde Çingeneler kavgacı, gürültücü, fakir olmalarının yanında aslında onların iyi kalpli oldukları, devleti karşısına alacak derecede siyasallaşmayan, namuslu ve zararsız müzisyenler oldukları anlatılır.

Olaylar İstanbul’da geçmekte, Edirne gibi Romanların daha yoğun olduğu Trakya şehirleriyle de bağlantılar kurulmaktadır. Bu yüzden konuşmalar Trakya şivesini yansıtmaktadır. Kullanılan dil Türkçedir ancak bazı yerlerde Romanca birkaç kelime kullanılmaktadır. Fakat bu kelimeler Roman olmayanların da bildikleri türdendir. Görsel malzemeyle de eşleşerek bilince kazınan Roman müzisyenler ve onların müzikleri tekrar tekrar üretilerek hem Romanlarca kabullenilmiş hem de dinleyici tarafından çabucak fark edilir duruma gelmiştir.

3.5. Romanların Meslekleri

Romanların uğraştığı iş alanları çok çeşitlidir. Bugün bir milletin genel olarak bir mesleğe yatkın olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Daha önce sözlüklerdeki Çingene tanımına bakmıştık. Sözlüklerde Çingenelerin uğraştıkları meslekler bağlamında tanıtıldığı kısımda, Çingenelerin ızgara-maşa, elek kalbur gibi ufak tefek şeyler satmakla geçinen göçebe topluluk olduğundan bahseder.

Sözlüklerde belirtilen Çingenelerin meslekleri hakkındaki bilgilere haklı itirazı olan Mustafa Aksu, maddeler halinde itirazını belirtir. İlk olarak beş yüzyıl öncesine ait

⁹⁶Kurtişoğlu, Belma, "Müzik ve Roman Kimliği Üzerine Üç Örnek", 2008, Uluslararası Müzikte Temsil/Müziksel Temsil Kongresi, İstanbul, 06.10.2005 - 08.10.2005, <http://www.akademi.itu.edu.tr/kurtisoglu1/Yayinlar/Bildiri> [02.03.2009]

meslek gruplarının bugün artık olmadığını söyler. Uzun zaman önce belki Çingenelerin geçim kaynaklarından sayılabilecek ızgara-maşa, elek-kalbur gibi uğraşların teknolojinin ilerlemesiyle, dolayısıyla fabrikasyon üretime geçildiği için bugün bu meslek gruplarından bahsedilemeyeceğini ifade eder. Buna paralel olarak bakırın sanayinde kullanılmaya başlamasıyla beraber kalaycılık mesleğini bir anlamda boşa çıkaran malzemeler üretilmiş ve kalaycılık mesleği de kendiliğinden ortadan kalkmıştır. Mustafa Aksu meslek gruplarıyla alakalı olarak yaşam tarzlarının da değiştiğini söyler. Elek-kalbur veya ızgara-maşa gibi hizmetlerin satılması ancak yılın belirli zamanda gerçekleştirilebiliyordu. Bu hizmetler (bayrak satıcılığı, eskicilik vs.) göçebe olmayı gerektiren bir uğraştı. Fakat bu mesleklerin teknolojinin gelişmesiyle beraber terk edilmek zorunda kalınması Çingeneleri göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesine neden olmuştur. Mustafa Aksu haklı olarak Çingenelerin mesleğine ilişkin bu açıklamaların günümüz şartlarında yeniden değerlendirilmesi gerektiğini yazar. Yarım asır öncesine dayanan bu açıklamalar bizim Romanların mesleğine ilişkin doğru bilgiye ulaşmamızı engeller. Bugün Romanlar bir çok meslek grubunda yer almaktadır. Çiçekçilik gibi bir meslek alanında uğraşanların bile İstanbul'da sokak satıcıları grubunda yer almaktan ziyade esnaf olarak bu işi yaptıklarını söyleyebiliriz. Kuştepe'deki Romanların birçoğu bu mesleği icra etmektedir. Yalnız yerleşik ve göçebe yaşam tarzıyla da alakalı olarak her gün başka bir yerde yapılan bir iş olmasından ziyade belirli alanlarda (Taksim Meydanında, Üsküdar İskelesi'nde vb.) çiçek satılmaktadır. Bununla birlikte Romanların en bilindik meslekleri müzisyenliktir. Ne zaman tam olarak çalgıcılıkla meşgul oldukları bilinmemekle birlikte, Türkiye'de Romanlar müzisyenlikleriyle tanınmaktadır. 1994 yılında Aktüel dergisinde çıkan bir habere göre MFÖ adlı müzik grubunun konuğu olarak Çingene müzisyenler TRT 1'e çıkmıştır. Haberin devamında düne kadar rock-bar olarak bilinen elit mekanlara kadar her yerde Çingenelerin var olduğunu yazar⁹⁷. Bilhassa Sulukule eğlence hayatı ile bilinen bir yerdir. Atlas dergisine konu olan Sulukule eğlence hayatı, alternatif eğlence olarak İstanbul'da şen şakrak bir gece için ilk üçte yer aldığı belirtilir⁹⁸. Gene ünlü Roman klarnetçi Deli Selim adıyla tanınan kişinin ölümü Aktüel'de haber olmuştur. Edirne'de doğan Deli Selim küçük yaştan itibaren müziğe ilgi duymuştur. Ut, kaval,

⁹⁷ Cem Sancar, "Çingene real", **Aktüel**, s. 130 (1994): 48.

⁹⁸ Oruç Türker Özger, "Feleğin Geceleri", **Atlas**, Özel Sayı, (1998): 90.

klarnet gibi müzik aletlerini alan Deli Selim muhtelif yerlerde gezerek sanatını icra etmiştir. Bunun yanında Mastika, Boyacılar, Kırmızıyı Severler ve Roman Kızı gibi Roman müziklerinin en poplerlerinin de bestecisidir⁹⁹.

Bunun gibi Romanların birçok anıldığı yazılarda müzik ile bağlantı kurulur. Romanları tanımlayan unsurun en başında müzik ile uğraşmalarının geldiğini ifade edebiliriz. Müzik, Romanların kimliğinin şekillenmesinde önemli role sahip olmuştur. Bugün *Roman star* adlı popüler müzik yarışması televizyonda yayınlanmaktadır. Programda jüri karşısında şarkı söyleyen romanlar aldıkları puanlara göre sıralamaya girmektedir ve başarılı olanlar “star” ilan edilmektedir. Fakat bu bilgi Romanların mesleklerini anlamayı pek mümkün kılmıyor. Roman olmayanlara yansıyan kısmı böyle olsa da gerçekte müzik ile uğraşan Romanların sayısı çok fazla değildir. Suat Kolukırık’ın 90 aile ile yaptığı bir çalışmaya göre İzmır Tarlabası zelinde Romanlar hamallık (%14.4), şoförlük (%6.7), seyyar satıcılık (%4.4), marangozluk (%3.3), ayakkabı boyacılığı (%3.3) ve müzisyenlik (%2.2) ile uğraşırlar. Bunun yanında %1’ler düzeyinde ise, nakliyecilik, pazarcılık, badanacılık, kunduracılık ve kuaförlük yapmaktadırlar¹⁰⁰.

Sulukule zelinden Romanların mesleklerini incelediğimizde de müziğin başat meslek olduğu inancı zedelenir. Müzik Sulukule’de Cumhuriyet’in ilk tarihlerinden 1990’lara kadar en önde gelen uğraş alanı olmuştur. Saadettin Tantan’ın belediye başkanı ve bilhassa İstanbül Emniyet Müdürü olduğu dönemde bu bölgede mevcut olan eğlence evlerinin bir kısmını kapattırması, kapatılmayanların da ancak gece 12.00’ye kadar çalışmasına müsaade etme sonucu, müziğe olan ilgi peyderpey azalmıştır. Zira bugün müzik ile uğraşanların sayısı çok fazla değildir. Ağırlıklı olarak ayakkabıcılık ve tekstil alanlarında hizmet gerçekleşmektedir. Birçok esnaf olmakla birlikte işporta diye adlandırılan sokak satıcılığı da azımsanmayacak noktadadır. Kazak, parfüm gibi rnler İstanbül’un birçok yerine dağılarak sokakta satılmaya çalışılmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi yaşam tarzıyla yakından alakalı

⁹⁹ Cem Sancar, “At bi Camili, slim Deli Selim’i!”, *Aktüel*, s.187, (1995): 37.

¹⁰⁰ Kolukırık, Suat, *Geçmişin Aynasında Lozan ingeneleri: G, Hatıra ve Deneyimler*, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/suatk.pdf> [04.03.2009]

olan iş alanları Türkiye genelinde farklılık arz eder. Göçebe yaşayan Romanlar bilhassa Anadolu’da daha genel geçer işlerle uğraşabilmektedir.

4. SULUKULEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ VE DİRENİŞ

4.1. Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri)

Sulukule olarak anılan alan resmi kayıtlarda Neslişah Mahallesi ve Hatice Sultan Mahallesi olarak geçmektedir. Sulukule ismi daha çok resmi olmayan yerlerde kullanılan isimdir. İstanbul'da Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerini az kimse bilmesine rağmen Sulukule'yi çoğu İstanbullu bilmektedir. Müzik ile uğraşanların yoğun olması ve bölgede yer alan eğlence yerleri, Sulukule adının tüm İstanbul'da tanınmasının başlıca sebebidir.

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleri yerine Sulukule isminin daha çok bilinmesine rağmen Sulukule isminin nereden geldiği mahalle sakinlerinin dışında pek bilen yoktur. Bu bölgede yaşayan halka göre; surların dibinde bir mağara bulunuyordu ve bu mağaranın olduğu yerde su kaynamaktaydı. Suyun kaynadığı mağaranın da üzerinde bir kule bulunmaktaydı. Bu kulenin dibinde kaynayan sudan esinlenerek bölgeye Sulukule denmiştir¹⁰¹. İstanbul'un eski yerleşim birimlerinden olan bu bölge Edirnekapı'da surlardan itibaren yayılmış bir alanı tarif eder.

Romanların bu bölgeye gelişleri Bizanslılar döneminden itibaren başlamıştır. Ortodoks kilisesi tarafından sapkın ilan edilen Romanlar Bizans yönetimi tarafından 11. yüzyılda Edirnekapı bölgesine ve surların dışına yerleştirilmişlerdir. Böylece Romanlar toplum içinden soyutlanarak toplumun dışına yerleştirilmiştir. Surların dışında kamp kuran Romanların, düşman saldırılarına karşı surların korunmasında yer aldığı da iddia edilmektedir¹⁰².

¹⁰¹ Nazım Alpman, **Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler**, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997)

¹⁰² Adrian Marsh, **On the History of Suluke**,
<http://www.gaydaistanbul.com/arastirma/historyofsulukule.html> [05.03.2009]

Osmanlı'nın İstanbul'u fethetmesiyle (1453) birlikte bölgede yaşayan Romanların birçoğu Fatih Sultan Mehmet tarafından Balat'a yerleştirilmiştir. Romanların yoğun olduğu bu mahallenin dışında Edirnekapı ile Topkapı arasındaki geniş bölgeye de yerleştirildikleri bilinmektedir¹⁰³. Geniş bir alana tekabül eden bu yer Sulukule olarak bilinegelmiştir. Bugün Vatan ve Millet Caddelerinin olduğu alanda da Romanların ve diğer göçmenlerin ikamet ettikleri bugün Sulukule halkı tarafından belirtilmektedir. Sulukule eskiden Vatan ve Millet Caddeleri daha açılmadan önceki yeri de kapsayan geniş bir alana verilen addır. 1952 yılından itibaren bugün de Vatan ve Millet Caddesi olarak bildiğimiz caddelerin yapımına başlandı. 1952 yılından 1961 yılının sonlarına kadar bu iki caddenin yapımı sürdü. Bu yolların açılması sırasında bölgede yaşayan bir çok hanenin başka bölgelere gönderildiği bilinmektedir¹⁰⁴. Burada yaşayan nüfusun ne kadarının Roman kökenli olduğu bilinmemekle beraber Balkanlardan gelen göçmenlerle birlikte önemli bir rakamı temsil ettiğini söyleyebiliriz. Yalnız bugün Sulukule'deki bir çok insan, Vatan ve Millet Caddelerinin yapımı sırasında (**Şekil.1**) yerlerinden çıkartıldıklarını ve bugün de Sulukule olarak bilinen yere, yani sur içine yerleştiklerini ifade etmektedirler. Sulukule'de yaşayan bir çok insanın bu anlatımının yanında gazetelerde de bu haber yer almıştır. Yerlerinden çıkarılan insanların hepsi Sulukule denilen yerlere gönderilmemiştir. Düzenli bir dağılımdan ziyade Kağıthane ve Gaziosmanpaşa taraflarına da yerleştirilen insanların ağırlıklı kısmı göçmendir.

¹⁰³ Dr. İsmail Atınöz, "İstanbul Çingeneleri", **Bir Çingene Yolculuğu**, (Fatih Belediyesi Başkanlığı, Tarihsiz)

¹⁰⁴ Egemen Yılığür, "İstanbul Çingeneleri: Karşılıksız Bir Aşk Hikayesi", **İstanbul Dergisi**, s.57, (2006):37

Şekil 1. Vatan ve Millet Caddelerinin Yapımı

Vatan ve Millet Caddeleri, **Hürriyet Gazetesi**, (15.06.1958)¹⁰⁵

¹⁰⁵ Evvelce Aksaray'dan Topkapı'ya gitmek için Taşkasap, Sırat köprüsünü teşkil ederdi. Şimdi Garp şehirlerindeki bulvar biçiminde modern bir cadde olmuştur. Ayrıca buna müvazi olarak ikinci bir cadde, bu modern yolu takviye etmektedir. Fotoğraflarımızda solda: (1) Londra asfaltına bağlanan Millet Caddesi, sağda: (2) Yeni yapılacak 100 bin kişilik şehir stadına giden Vatan Caddesi görülmektedir.

4.2. Kentsel Dönüşüm Projesinin Hukuki Dayanağı

Bu bölümde Sulukule’de uygulanmakta olan Kentsel Dönüşüm Projesi’nin detayları incelenecektir. İlk olarak kentsel dönüşüm projesinin yasal dayanağı belirtilecektir. Daha sonra bu yasanın verdiği imkan doğrultusunda Fatih Belediyesi’nin hazırladığı proje ve bununla birlikte bölgede yaşayan halkın ne gibi etkilere maruz kaldığı, itiraz edenlerin hangi gerekçelerle bu projeye karşı çıktıkları anlatılacaktır. Kentsel Dönüşüm Projesi’nin detayları Fatih Belediyesi’nin hazırladığı proje kaynaklarından yola çıkarak belirtildikten sonra bölgede yaşayan insanlarla yapılan mülakatlar aracılığıyla uygulanmak istenen proje ile uygulama arasındaki uyumsuzluk incelenecektir. Direniş sürecinde etkili olan faktörler arasında yer alan Sivil Toplum Kuruluşları ile bölge halkının etkileşimi ve siyasallaşmanın ortaya çıkması ve bunların proje üzerindeki etkileri ve sonuçları değerlendirilecektir.

5 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5366 sayılı yasa il ve ilçe belediyelerine yenileme alanlarını belirlemede geniş haklar sunmaktadır. “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” adını taşıyan kanun 9 maddeden oluşmaktadır. Tüm maddeler burada belirtilmeyecek olup sadece ilgili kısımları burada özetlenecektir.

Kanunun amacı birinci maddesinde şöyle açıklanmaktadır: *“büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”*

Yenileme alanlarının il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanacağını belirleyen yasa bu yenileme çalışmalarının ister kamu kurum ve kuruluşlarınca isterse de özel hukuk tüzel kişilerce yaptırılabilirliğini belirtmiş olup, Toplu Konut İdaresi ile ortak olarak ya da tamamen Toplu Konut İdaresi’nce uygulamanın yaptırılabilirliği de

belirtilmiştir¹⁰⁶. Büyükşehirlerde, ilçe belediyeleri yenileme alanları belirleyebilme özgürlüğüne sahiptir. Eğer Büyükşehir belediyesi bir uygulama başlatmamış ise ilçe ve ilk kademe belediyeler kendi projelerini yapabilme yetkisine sahiptir. Gerçekleştirilmesi planlanan yenileme alanları; il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenmektedir. İl özel idaresinde il genel meclisince, büyükşehirler dışındaki belediyelerde belediye meclisince alınan kararlar Bakanlar Kuruluna sunulur. Büyükşehirlerde ise ilçe ve ilk kademe belediye meclislerince alınan bu kararlar, Büyükşehir belediye meclisince onaylanması halinde Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar Kurulunun onayını alıp almaması üç ay içerisinde gerçekleştirilir. Buradan da onay alındıktan sonra ilgili alan için proje hazırlanır ve hayata sokulur¹⁰⁷.

İl Özel İdaresi ve Belediyeler, yenileme alanı ilan edilen yerlerdeki taşınmaz malların üzerinde her türlü yapılaşma kullanım ve işletme konularında da proje tamamlanıncaya kadar geçici kısıtlamalar uygulama hakkına sahiptir¹⁰⁸. Projenin uygulanması noktasında yenileme alanındaki yapılardaki hakların kısıtlanabileceğini öngören maddeden sonra kamulaştırma başlığı ile ayrı bir madde ile özel ve tüzel kişilerin sahip olduğu taşınmaz malların kamulaştırılabileceği belirtilmiştir. Kamulaştırma işlemi aşağıdaki esaslara göre belirlenmiştir:

- a) Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esas olduğu, ancak anlaşma sağlanamayan hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabileceği,
- b) Tapuda mülkiyet hanesi açık olan taşınmazlar ile varisi belli olmayan, kayyım tayin edilmiş, ihtilafı, davalı ve üzerinde her türlü mülkiyet ve mülkiyetin gayri aynı

¹⁰⁶Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, (5366, S.K), **Resmi Gazete**, 25866, (Temmuz 2005), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html> [28.03.2009]

¹⁰⁷Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, (5366, S.K), **Resmi Gazete**, 25866, (Temmuz 2005), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html> [28.03.2009]

¹⁰⁸Türkiye Cumhuriyeti, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (B.09.1.TKG0100001-073) <http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger/GENELGELER/2005.17.doc> [28.03.2009]

hak tesis edilmiş olan taşınmazlar için de aynı madde hükümlerine göre kamulaştırma işlemleri yürütüleceği,

c) Kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesinde il özel idareleri ve belediyeler veraset ilamı çıkarttırmaya, kayyım tayin ettirmeye veya tapuda kayıtlı son malike göre işlem yapmaya yetkili olduğu,

d) İl özel idareleri ve belediyeler taşınmaz mülkiyetinin kamulaştırılması yerine, uygun gördükleri takdirde satın alma, kat karşılığı ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ilgili maddelerinde düzenlenen intifa hakkı veya üst hakkı kurulması yolu ile sınırlı aynı hak tesisedebileceği esaslarına göre belirlenmiştir¹⁰⁹.

Görüldüğü üzere 5366 sayılı yasa yenileme alanlarını belirlemede belediyelere geniş yetki vermiş ve uygulama noktasında “Bu Kanun kapsamında yer alan yenileme alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz” ifadesi ile de uluslararası hukukun haricindeki diğer tüm yükümlülükleri iç hukukta askıya almıştır.

4.3. Fatih Belediyesi'nin Kentsel Dönüşüm Bağlamında Sulukule Projesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2002 Eylül ayında Romanların yaşadığı bölgeleri “Kentsel Tasarım Projeleri” kapsamında rehabilite etmek için 2002 ve 2003 yılı yatırım programına dahil etmişti. Proje kapsamında ilk olarak Sulukule, ardından da Romanların yoğun olarak yaşadığı diğer bölgelerin rehabilite edilmesi düşünülmüştü. Bu tarihte düşünülen projenin başlıca hedefleri; Romanlar'ın altyapı olanaklarından daha fazla faydalanmalarının sağlanması, mahallelerine çocuk parkları yapılması, binaların elden geçirilmesi, bunlar yapılırken Romanlar'ın eğlence kültürüne zarar verilmemesi, Romanlar'a, eğlencelerini sergileyebilecekleri, sinema ve geleneksel oyunların sergilenebileceği genel toplu salonların tahsis edilmesi olarak kararlaştırılmıştı¹¹⁰. Ancak bu proje gerçekleşmeden rafa kaldırılmıştır.

5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında” kanun 16 Haziran 2005 tarihinde

¹⁰⁹Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, (5366, S.K), **Resmi Gazete**, 25866, (Temmuz 2005), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html> [28.03.2009]

¹¹⁰ Radikal Gazetesi, 26.09.2009, http://www.radikal.com.tr/veriler/2002/09/26/haber_51292.php [28.03.2009]

kabul edilerek 5 Temmuz 2005'te de Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bu yasanın kabul edilmesinden sonra 13 Temmuz 2006'da TOKİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi kentsel yenileme projesi ile ilgili bir protokol imzaladılar. Bu protokole göre 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması" başlıklı kanun kapsamında, Fatih Belediyesi tarafından kentsel yenileme alanı olarak belirlenen Sulukule'de TOKİ ile ortaklaşa gerçekleştirilecek bir proje ön görüldü.

Fatih Belediyesi'ne göre Fatih semtinin bir çok mahallesi acil müdahale gerektiren çöküntü bölgesi özelliği göstermektedir. Kentsel yenileme alanı Fatih bölgesindeki yapıların “Depreme karşı güvenli olmayan, yıpranan ve yok olmaya yüz tutmuş eski eserleri, bu bölgelerde kalıcı çözümler üretmeyi ve geliştirmeyi” gerekli kılmıştır¹¹¹.

Fatih Belediyesi 5366 yasa ile birlikte aşağıda sıralanan imkanların kendisine sağlandığını belirtir:

- “Tarihi dokunun korunmasında ve kullanılmasında teşvik ve yaptırım olanağı,
- Eski eserlerin ve kültürel değerlerin onarılmasında, yenilenmesinde ve yaşatılmasında kamusal destek ,
- Boş alanların, tarihi ve kültürel dokuyla bütünleşik bir şekilde yeniden değerlendirilmesine ve projelendirilmesine olanak,
- Tarihsel doku ve fiziki çöküntü alanlarının çağdaş ve yaşanabilir bir şekilde yeniden kente kazanımı,”¹¹².

Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerinin projenin koordinatörü Mustafa Çiftçi'ye göre tarihi bir şehir olan İstanbul “dünyadaki diğer tarihi şehirlere oranla çok iyi bir noktada değildir”. İstanbul'un sadece içinde yaşayan insanlara ait bir yer olmadığını aynı zamanda yüzyılların birikimiyle oluşan ve farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan tarihi nedeniyle insanlığın ortak mirası olduğunu belirtmektedir. Mustafa Çiftçi'ye göre İstanbul'un çağdaş dünyaya yakışır bir yer olması gerekir. Mustafa Çiftçi, dünyadaki diğer büyükşehirlerde kentler oluşurken tarihi yerlerin önemsenmiş olduğunu ve buna göre bir plan dahilinde şehirlerin oluştuğunu ifade etmektedir.

¹¹¹ Fatih Belediye Başkanlığı, **Yenileme Alanları** (Ekim 2008).

¹¹² Fatih Belediye Başkanlığı, **Yenileme Alanları** (Ekim 2008).

Fakat İstanbul bu noktanın çok gerisinde kalmıştır. Mustafa Çiftçi, bugün “İstanbul’da hala kaydı kuydu olmayan yerlerin” olduğundan bahsederek, “esrarcıların ve balicilerin” de olduğu bir bölgeden bahsedildiğini ifade eder. Ülke olarak turistlerin sayısının artmasını istememize karşılık bu tarz “çöküntü” alanların varlığının bu durumu imkansızlaştırdığını belirten Mustafa Çiftçi, projenin amaçlarından birini de bu şekilde belirginleştirmiştir. Bu çöküntü alanların ıslah edilmesi projenin belki de pek ifade edilmeyen en önemli tarafıdır. Proje’de yukarıda belirtildiği gibi daha çok tarihi yapılara ve mekanlara vurgu yapılmasına rağmen pratikte mekanlarla birlikte bu mekanlarda yaşayanların “yenilenmesi” anlamına da geldiğini ifade etmek gerekir. Buna göre Fatih Belediyesi kendi sınırları içinde beş grup yenileme alanı belirlemiştir. Aşağıda bu beş grup yenileme alanının kapsadığı mahalleler yer almaktadır.

Tablo 1.
Fatih Belediyesi'nin İstanbul'daki Yenileme Alanları

I.Grup	II.Grup	III.Grup	IV.Grup	V.Grup
*Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri *Balat Karabaş ve Tahta Minare Mahalleleri *Kürkçübaşı ve Davutpaşa Mahallesi *Atik Mustafa Paşa Mahallesi	*Küçükmustafa Paşa Ve Haraççı Karamehmet Mahallesi *Hüsambey-Kırkçeşme Mahalleleri Ve Şeyh Resmi Mahallesi *Beyazıtğa (Sur 1), Ereğli Mahallesi *Veledi Karabaş, Canbaziye, Hacı Hamza, Hacı Evhaddin, İmrahor İlyas Bey Mahalleleri (Sur II) *Neslişah Mahallesi (Otopark Alanı) *Yedikule Yenikapı I. Etap (Hacı Evhaddin, İmrahor İlyas Bey Mahalleleri) *Yedikule Yenikapı II. Etap (Hacı Hüseyin Ağa, Sancaktar Hayrettin, Kasap İlyas Mahalleleri) *Yedikule Yenikapı III. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkçübaşı Mahalleleri)	*Neslişah Mahallesi İlave Alan *Hamamı Muhiddin Mahallesi	*Çakırağa Ve İnebey Mahalleleri * Neslişah Mahallesi İlave Alan	*Atik Mustafa Paşa Mahallesi (Kısmi) *Avcıbey Mahallesi (Kısmi) *Hatice Sultan-Kariye Atik Mahallesi
134 758.48 m²	1 925 275.40 m²	10 816.83 m²	233 104.68 m²	47 324.84m²

I. Grup Yenileme alanı 03.04.2006 tarihinde 2006/10299 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilmiştir.

İstanbul için yenileme alanı olarak ilan edilen alanın %22'lik kısmı Fatih Belediyesi sınırlarındadır. Sulukule ise bu %22'lik kısmın sadece %4'ünü teşkil eder. 2000 yılı verilerine göre Sulukule bölgesi diye tabir edilen bölgede yaşayan toplam nüfus 7824 kişidir. Yenileme alanına dahil olan Sulukule bölgesi 80.000 metrekarelik alanı kapsamaktadır. Fatih Belediyesi'nin Neslişah Sultan ve Hatice Sultan Mahallelerinin yenileme alanı proje koordinatörü Mustafa Çiftçi'ye göre yenileme alanı dahilinde etkilenecek nüfus 3430 kişiden oluşmaktadır. Mustafa Çiftçi bölgede öngörülen bu

projeden etkilenecekler arasında Romanların ancak %17'lik bir oranı teşkil ettiğini ifade ederek çok küçük bir Roman grubun etkileneceğini vurgulamaktadır.

Fatih Belediyesi Sulukule Projesi'ni hayata sokmadan önce bölgedeki durumu anlayabilmek için bir anket çalışması yapmıştır. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Korkut Tuna, Yrd. Doç. Dr. Ayşen Şatiroğlu ve Dr. Mustafa Çağlayandereli tarafından 23 Mayıs 2006'da yapılan bu çalışma, kentsel dönüşüm projesiyle ilgili mahalle sakinlerinin görüş ve beklentilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu anket çerçevesinde projeden etkilenecek mahallenin demografik özellikleri, mahalle sakinlerinin sosyo-ekonomik nitelikleri, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, doğum yeri, medeni durum, çocuk sayısı, aile biçimi ve hane büyüklüğü, meslek, gelir düzeyi, sosyal güvence ve yoksulluk kategorileri incelenmiştir. Bu çalışma bir anket çalışması olduğundan dolayı daha çok tanımlayıcı (descriptive) niteliktedir. Sonuç kısmında sırayla şu tespitler yapılmaktadır:

Sulukule'de yeni nesilde eğitim düzeyi yükselmekte olsa da genel olarak eğitim düzeyi çok düşüktür. Çocukların çalışmasına sık rastlanmaktadır. Buna sebep olarak da eğitim düzeyinin düşük olması ve hane reislerinin evin geçimine yetecek gelire sahip olamaması gösterilmektedir. Mahalle sakinleri evlerin yenilenmesini istemekle beraber proje bağlamında "dışlanmışlık" hissine kapıldıklarını belirtmektedirler. Semtten ayrılmayı istemeyen mahalleliler kentsel yenileme projesiyle yerlerinden çıkartılacaklarını düşünmekte ve bundan dolayı kaygı duymaktadırlar. Mahallenin temel karakterini yoksulluk olarak belirleyen çalışmada bölgenin toplumsal niteliklerinden dolayı sınırlı bilgilere ulaşıldığı ifade edilmiştir.

Sulukule bölgesi İstanbul'un sosyo-ekonomik düzeyi en düşük mahallerin biridir. Bölgede eğitim durumu Türkiye geneline kıyasla bir hayli düşüktür. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı yaklaşık olarak %28 düzeyindedir. İlkokul mezunlarının %40'lık bir dilimi oluşturduğu tahmin edilmektedir. Ortaöğretim kurumlarından mezun olanların oranı ise sadece %10'dur. Liseden mezun olanlar %4'lük bir kesimi oluşturmaktadır. Geriye kalanların %17'si ilkokul terk ve %1'i de ilkokula gitmediği halde okuma yazma bilenlerdir. Bununla birlikte okul terk etme durumu bölgede sık

rastlanılan bir durumdur. İlkokul, ortaokul ve liseye devam edenlerin okullarını terk etme oranı %23'tür¹¹³.

Gelir grubu olarak alt sınıf gelir grubuna dahil edilebilecek bölgede en önde gelen meslek grubu olarak esnafılık (%21) daha sonra sırasıyla enformel sektörde çalışanlar (seyyar satıcılık gibi) (%15) ve vasıfsız işçilik (%14)'tür. Bununla birlikte müzikle uğraşanların sayısı %3 dolaylarındadır. Kadınların eve ekonomik katkısının olmadığı belirlenen çalışmada çocukların çalışma oranı bir hayli yüksektir¹¹⁴. Çalışan insan oranından farklı olarak herhangi bir sosyal güvencesi olmayan insan sayısı çok yüksektir. Herhangi bir sosyal güvencesi olmayanlar %64 civarındadır. Diğer taraftan buna ek olarak % 16 oranında yeşil kart sahibi vardır. İşsizlik oranının bu kadar yüksek olmamasına rağmen çalışanların bir çoğu sosyal güvenceden yoksun çalışmaktadır¹¹⁵.

Bölgede yaşayan halkın yaklaşık olarak %50'si kendi evinde oturmaktadır. Diğer yarısı ise kiracıdır. Ev sahipleri ile kiracılar genelde akraba olduklarından dolayı kiracılar düşük miktarlarda kira vermektedirler. Buradan da anlaşıldığı üzere Fatih Belediyesi'nin kentsel yenileme projesi daha çok kiracıları etkileyecektir. Zira avlu sistemi adı verilen evlerde ikamet edenlerin ortalama verdiği kiralar 100 ve 200 lira civarındadır.

Avlu sistemi adı verilen özelliğe göre oturulan mekanda ortada boş alan mevcuttur. Köşeleri kare odalar şeklinde müstakil bir yapıdan oluşmaktadır. 10'ar metrekarelik alanlar gibi değişken ama genelde küçük odalardan müteşekkil bu yapılarda lavabo ve banyolar ortak kullanım alanlarına dahildir. Bu şartlarda kiracıların İstanbul'da başka bir yerde böyle yapılar bulması mümkün değildir. Bu sistem aynı zamanda ev kiralarının da ucuz olmasını sağladığından dolayı aynı ucuzlukta başka bir yerde oturmalarını da imkansızlaştırmaktadır.

Neslişah Sultan ve Hatice Sultan mahallelerindeki kentsel yenileme alanı olarak belirlenen 80.000 metrekarelik alanda toplam 3430 kişinin yaşadığı ifade edilmektedir. Projeden etkilenecek toplam hane sayısının ise 690 olduğu

¹¹³Korkut Tuna, Ayşen Şatıroğlu, Mustafa Çağlayandereli, "Neslişah Mahallesi Toplumsal Yapı Araştırması", **Bir Çingene Yolculuğu**, Fatih Belediye Başkanlığı, (İstanbul, Tarihsiz), 160.

¹¹⁴age, 163.

¹¹⁵age, 169.

belirtilmektedir. Toplam hane sayısının 45'i ticari amaçla kullanılan konuttur. Konut amaçlı kullanılan 645 birim bulunmaktadır. Bu birimlerde oturan hanelerin 256'sında oturduğu mülkün sahibi, 434'ü ise kiracıdır¹¹⁶. Alanda çok hisseli mülkiyete sözkonusudur ve 759 hisedar bulunmaktadır.

Sözü geçen hanehalkı anket çalışmasının yanısıra Fatih Belediyesi 2005 yılı Haziran Temmuz aylarında alandaki mülkiyet durumunu tespit etmek üzere bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada konutların kaç metrekare olduğu bir konutta kaç kişinin barınmakta olduğu gibi bilgilere de erişilerek bir envanter oluşturulması amaçlanmıştır. Ancak bu çalışmalara ilişkin bölge halkının pek çok itirazı bulunmaktadır.

Bu itirazlar temel olarak envanter çalışmasının yapıldığı sırada konutta oturan kişilerin evde olmaması, bu nedenle bu haneler hakkında sağlıklı bir bilgi edinilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar belediye yetkililerince evde olmayan hanelerdeki kişilere gelindiğine dair bir tebligat yapılmış olsa da bölge halkının farklı sosyolojik nedenlerden dolayı Belediye'ye müracaat etmediği bilinmektedir. İnsanların okuma yazma bilememe ihtimalinden, korku gibi faktörler belirleyici olmuştur. Örneğin, görüştüğüm Nuriger Hanım, çalışmanın yapıldığı sırada evde olmadığı için, eve bırakılan belgenin neyi amaçladığını anlamamıştır.

Fatih Belediye'si Sulukule'de 52 tane tescilli eser tespit etmiştir. Tarihi evlerden bu 52 tanesinin korunma altına alınması ve yeniden restore edilmesi gerektiği kararına varılmıştır.

Sulukule projesi taslak halinde iken sadece mülk sahiplerinin dikkate alındığı burada vurgulanması gereken bir noktadır. Hatta Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Dayanışma ve Geliştirme Derneği yöneticileri ve Roman Kültürü ve Geliştirme derneği yöneticileri, bölgedeki mülk sahiplerini dikkate alan bu ilk projeye karşı Belediye yetkililerine itiraz etmiş, mahallenin talepleri doğrultusunda kiracılar içinde bir takım hakların elde edilmesini sağlamıştır. Sulukule'de mülk sahiplerinin durumunu belirttikten sonra kiracılara ilişkin alternatif çözümlerin neler olduğu ve

¹¹⁶ Fatih Belediye Başkanlığı, **Yenileme Alanları** (Ekim 2008).

Fatih Belediyesi'nin kiracılar için hangi çözüm yollarını bulup, uygulamaya koyduğunu belirteceğim.

Sulukule'de kentsel yenileme projesi bağlamında 256 adet mülk sahibinin tamamına yeni yapılacak evlerden verilmesi öngörülmüştür. Burada evlerin kıymet bedelleri Toplu Konut idaresi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi'nden oluşan bir komisyon tarafından tespit edilmiştir. Bu yapılan tespitite İstanbul Ticaret Odası (İTO), İstanbul Emlakçılar Odası, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı birim fiyatları alınıp reel değerler oluşturulmuştur.¹¹⁷ Yeni konutlar arsa maliyeti ve yapı maliyetiyle birlikte hesaplanmıştır. Yeni konutların bedeli mülk sahibinin taşınmaz bedelinden az çıktığı taktirde artan taşınmaz bedelin mülk sahiplerine peşin olarak geri ödeneceği belirtilmiştir. Diğer taraftan yeni konutların bedeli taşınmaz bedelinden fazla çıktığı taktirde, kalan bedelin yeni konutlara taşınılmasından itibaren 180 ay (15 sene) içerisinde eşit taksitlerle ödenileceği bildirilmiştir. Bu mülk sahiplerine eğer isterlerse Sulukule'de yapılacak yeni konutlar yerine TOKİ'nin İstanbul'un diğer bölgelerinde yaptığı toplu konut alanlarında mülk edinme seçeneği de sunulmuştur. Mahalle sakinlerine göre projenin başlangıç aşamasında sadece mülk sahipleri dikkate alınmış, ancak ileriki aşamalarda kiracılar da düşünülmüştür. Proje alanında yaşayan 434 kiracıya için TOKİ'nin Arnavutköy'e bağlı Taşoluk beldesinde yapmış olduğu konutlardan çekilişsiz, kurasız ve peşinatsız ev sahibi olma hakkı tanınmıştır. Böylelikle kiracılara 15 yıla yayılan bir ödeme planı çerçevesinde konut sahibi olma olanağı tanınmıştır. Bu ödeme planları evin büyüklüğüne oranla değişmektedir. 2+1 ve 3+1 seçenekleri olan evlerin aylık taksitleri 250 lira ile 400 lira arasında değişmektedir.

Taşoluk beldesi Gaziosmanpaşa'ya bağlı bir küçük belgedir. Yaklaşık olarak Edirnekapı'ya 35 km uzaklıkta olan yerin beldeye uzaklığı ise yaklaşık olarak 2 km'dir. TOKİ'nin İstanbul'da yaptırdığı diğer konutlara nazaran daha farklılık arzeden bu sitede evler dört katlıdır.

¹¹⁷ Fatih Belediye Başkanlığı, **Yenileme Alanları** (Ekim 2008).

4.4.Sulukule’de Kentsel Dönüşüm Projesi’nin Etkileri

Sulukule’de Kentsel Dönüşüm Projesi’ne maruz kalan bölge halkından belli kişilerle yüz yüze derinlemesine mülakat yaptım. Belediye’nin uygulamaya koyduğu projenin bölge halkını nasıl etkilediğini anlamaya çalıştım. Mülakat listesi ekler bölümündedir. Mülakat yaptığım kişilerin isimlerini ve mesleklerini parantez içinde alıntı yaptığım metnin sonunda belirttim.

Fatih Belediyesi, Sulukule’yi kentsel yenileme alanı ilan ettikten sonra bölgeye Korkut Tuna öncülüğünde akademisyenlerden oluşan bir heyeti göndermiştir. Bölge haklı alanın yenileme alanı ilan edildiğinden ve yepyeni bir konut çevresi yaratmak üzere projelendirileceğinden ancak Fatih Belediyesi’nin yaptırdığı anket çalışması esnasında haberdar olduklarını ifade etmektedirler. Semt sakinleri alandaki yapıların yıkılacağına ilk başta inanmadıklarını şöyle dile getirmektedirler:

“Aslında doğduğumuzdan beri hep böyle söylentiler vardı. Burası yıkılacak.. Ama biz ne zamanki yıkılmaya başladı, evlerin anahtarlarını verdiler, o zaman inandık. Dedim, gerçekten yıkıyorlar.” (Gülden, Ev hanımı)

“Biz inanmadık en başta. Yıkacaklarını düşünmedik” (Hasan, Esnaf)

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki semt sakinleri alandaki yapıların yıkılacağına dair daha önceden de çıkan söylentilerin gerçekleşmemiş olması nedeniyle bu projeyi de ilk başta çok ciddiye almamışlardır. Mustafa Çiftçi’ye göre alan “kentsel yenileme alanı” ilan edildikten sonra haftada iki gün olmak kaydıyla iki ay süre boyunca Belediye yetkilileri ile bölge halkı arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mustafa Çiftçi bu görüşmeler neticesinde projenin ilk taslaktan sonra yirmi yedi defa değişikliğe uğradığını belirtti. Bu çalışmada yapılan değişikliklerin tam olarak hangi noktalarda olduğunu tespit edemedim fakat ana hatlarıyla, kiracıların mülk sahibi yapılması, yapılacak evlerle ilgili kısımlar ağırlıklı olarak projenin değişen kısımları olduğunu düşünüyorum. Son değişiklik ise hissedarların da Kayabaşı bölgesinden konut edinme hakkı ile ilgili olan kısmıdır.

Genel olarak bölge halkı Belediye’nin projesinden memnun olan insanlar ve memnun olmayan insanlar diye iki grupta mütala edilebilir. Bu ayrım daha sonra ele alınacağı üzere iki derneğin kurulmasına neden olmuştur. Bu dernekler; birisi Sulukule’nin yıkılmasına ve uygulanmak istenen Kentsel dönüşüm projesine karşı çıkanların desteklediği ve Şükrü Pündük’ün başkanlığını yürüttüğü Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği, diğeri ise Belediyenin projesinde eksik

tarafların olduğunu düşünmekle beraber genel olarak projeden memnun olan insanların kurduğu Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneğidir. Sulukule mahalle halkının büyük bir kesimi semti terketmek istememektedir¹¹⁸. Projeden memnun olduğunu söyleyenlerin bir çoğunun görüşü bölgeden ayrılmadan bir iyileştirmenin yapılmasının en iyisi olacağı yönündedir.

Projenin sonuçları itibariyle kiracılar açısından 1)Taşoluk’a gidip Belediye’nin TOKİ ile yaptığı protokol gereği TOKİ’nin konutlarına yerleşmiş ve daha sonra buradaki hakkını ücret karşılığı devrederek oradan dönmüş, 2)hiç Taşoluk’a gitmemiş ve oradaki hakkını devretmiş ve 3)Taşoluk’taki konutlarda hak sahibi olmuş ve halen orada yaşamakta olan insanlar şeklinde gruplandırabiliriz.

Taşoluk’a gitmeyip Taşoluk’taki konut hakkını devreden insanların birçoğu orada yaşayamayacaklarını düşündükleri için evlerini satmışlardır. Diğer bir önemli neden ise evin taksitlerinin ödenemeyecek düzeyde olduğunun düşünülmesidir. Örneğin, kendisiyle görüştüğüm Kadriye, Taşoluk’a hiç gitmemiş ve oradaki hakkını devretmiştir. Kadriye, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Ben her ay 370 lirayı nasıl ödeyeyim. Ev taksidi ile bitmiyor ki; aidatı, kapıcısı, ısınması derken dünyanın parası... Ben 100 lira kira veriyordum. Şimdi kalkıp nasıl bunun kaç katını vereyim. Evler güzel ama karşılayamadıktan sonra ne yapayım ben o güzelliği.” (Kadriye, Emekli)

Sulukule’de 100 veya 200 lira dolaylarında kira veren insanlar için 400 liraya malolabilecek evler pek cazip değildir. Herkes evlerin güzelliğini bilmekte ve fakat bu bedelleri ödeyemeyeceklerini düşünmektedirler.

“Ben burada 100 lira bazen daha fazla kira veriyorum. Param olmadığı zaman vermiyorum veya daha sonra veriyorum. Ev sahibim bana anlayış gösteriyor. Sıkıştığım zaman konu komşum yardım ediyor. Ama ben oraya gittiğimde ne olacak? Parayı ödeyemesem beni kapı dışarı edecekler. Sonra ne yaparım?” (Mehmet, İşsiz)

Toplu Konut İdaresi’nin yaptırdığı evlerden yıllara bölünen taksitler ile ev sahibi olan kişilerin bu evleri borçları bitmeden başka birine devretmeleri ancak en az bir yıl ikamet ettikten sonra mümkündür. Fakat bu bir yıl ikamet etme şartı Romanlar için protokolden çıkarılmıştır. Mahalle sakinleri dernekler aracılığıyla haklarını

¹¹⁸ Korkut Tuna, Ayşen Şatiroğlu, Mustafa Çağlayandereli, “Neslişah Mahallesi Toplumsal Yapı Araştırması”, **Çingeneler**, Fatih Belediye Başkanlığı, (İstanbul, Tarihsiz), 170.

devretme hususunda Fatih Belediyesi'ne başvurmuşlar ve bunun neticesinde Sulukule sakinlerine bir istisna yapılmıştır. Buna göre Sulukule sakinleri bir sene ikamet etmeden sahip oldukları evlerin devirlerini gerçekleştirebilmektedirler. Zira Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneği üyelerinden olan Cesur'a göre Taşoluk'a gitmek istemeyen ve gerçekten gitmeyecek insanlar vardı. Bu insanlar evlerin taksitlerini de doğal olarak ödemek istememişlerdir. Bu insanların talepleri dernek üyeleri tarafından Fatih Belediyesi'ne bildirilmiş, Fatih Belediyesi bu talepleri değerlendirdikten sonra TOKİ'den talepte bulunulmuştur. Böylelikle, TOKİ protokole ek bir madde koyarak Taşoluk'a gitmek istemeyenlerin kendilerine verilen konut hakkını bir yıl şartı aranmaksızın devretme imkanını sağlamıştır.

Taşoluk'taki dairelerde hak sahibi olmuş yaklaşık 300 kiracı aileden 200'ü Taşoluk'ta ikamet etmeden evlerini başkalarına devretmişlerdir¹¹⁹. Bu evlerin sahipleri olan Romanlar bilhassa ilk devir hakkının tanınmasından sonra son derece düşük rakamlara ev haklarını devretmişlerdir. Taşoluk da konut hakkı tanınmasının ilk safhasında, burada yaşayamamak istemeyen insanlar kendilerine tahsis edilmiş evleri 5000 ile 25.000 lira arasında değişen rakamlara satmışlardır.

Mahalle sakinlerinden Ahmet evini 10.000 liraya satmıştır. Nedenini sorunca şu gerekçeleri ifade etmiştir;

“Çok borcum vardı. Böyle bir imkanım olunca hemen evi satmak istedim. Kredi kartı borcum, çevreye borcum, ödeyemiyordum. Baktım evler güzel alıcısı da var, hemen elimden çıkarttım. Zaten uzak yer.” (Ahmet, İşsiz)

Mahalle sakinlerinden mülakat yaptığım Memduh, bir yıl öncesinden Taşoluktaki yeni eve taşınacak olmanın heyecanını nasıl yaşadıklarını, fakat gün gelince ekonomik imkansızlıklardan evi satmak durumunda kalmalarının trajik hikayesini şöyle anlatmaktadır:

“Bir sene önce evin çıkacağını öğrenmiştik. Ben hanıma harçlık veriyordum o da senetleri ödüyordu. Mobilya aldık, yeni. Taşoluk'a taşınınca orada kullanmak için. Yemek odası, misafir odası... Ama tam vakit geldi, cepte bin lira yok. 8000 lira borç vardı, kredi kartları eve haciz

¹¹⁹ Ali Dağlar, “Rak rak raki, yaktın bizi TOKİ”, **Hürriyet** e-gazete, 25.03.2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/egazetenews.aspx?id=11282561&tarih=2009-03-25> [01.04.2009]

gelecekti. Ben de hapse düşmektense evi satayım dedim... Evi 20.000 liraya sattım. Hollanda’da akrabalarım vardı, onlara sattım. Borçlarımı ödedim bir de araba aldım...” (Memduh, Gündelikçi)

Genel olarak Taşoluktaki dairelerde hiç ikamet etmeden satan insanların tercihlerini ekonomik şartlar belirlemiştir. Maddi anlamda zor durumda olan insanlar buradaki evlerini satıp mülklerini nakit paraya çevirmek istemişlerdir. Taşoluk’un Sulukule’ye uzak olması, bölgedeki sınırlı imkanlardan dolayı orada yaşayamayacaklarını düşünmeleri evlerin satılmasında en önemli faktörlerden biri olmuştur.

Tam sayıları bilinmemekle birlikte, bu insanların birçoğunun tekrar Sulukule’ye dönmek çabasında oldukları, Sulukule yıkılmış olduğu için de komşu mahallelere ve ağırlıklı olarak da Karagümrük mahallesine yerleştiği ifade edilmektedir. Fakat burada da kiraların yüksek olduğu bilinmektedir. Sulukuleliler eskiden avlu sisteminde oturdukları için haneler bir odayı paylaşabilmekteydi. Bundan dolayı da evlerin kiralari çok düşük miktarlardaydı. Bu anlamda insanlar bu miktarları karşılayabilmekteydiler. Fakat Sulukule’deki evlerin yıkılmasından sonra aynı ölçekte ve aynı fiyatta bir ev bulmaları mümkün olmamıştır. Bu yüzden bazı insanlar Sulukule civarında varsa akrabalarının evinde kalmaktadırlar. Fakat bir çelişki gibi gözüken durumlar da söz konusudur. Ahmet, kredi kartı borçlarından Sulukule’deki kardeşleriyle hisseli olan evini satmış ve borçlarını ödedikten sonra bir ev sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Sulukule civarında bütçesine uygun ev bulamadığından dolayı Taşoluk’taki bir daireyi 300 liraya kiralamıştır. Buna benzer başka vakalarla da karşılaşmıştır. Mehmet adlı kişi Taşoluk’taki evini 40.000 liraya satmıştır. Şu an ne yapacağını bilmemektedir:

“Evimi sattım 40.000 liraya. Bir ay içinde yedim parayı. Biraz borç vardı onları verdik. Öyle parayı tutamadık, har vurup harman savurduk. Bakalım şimdi ne olacak?” (Mehmet, Emekli)

Taşoluktaki evini satıp Sulukule civarında ev almak pek mümkün değildir. En fazla 40.000 liraya satılabilen evlerin aynı şekilde Karagümrük bölgesinden bir ev alabilmesi söz konusu değildir. Ancak yapılan görüşmelerde bir kişi Taşoluk’taki ev hakkını sattıktan sonra aldığı paranın üzerine ekleyerek küçük bir daire alabilmiştir.

“Evimi 40.000 liraya sattım. Tabii 40.000 liraya ev yok buralarda. Burası zaten yıkılacak en yakın Karagümrük’e doğru küçük bir ev aldım. Akrabalarımın borç aldım. Artık çoluk çocuk herkes çalışacak bu paraları ödeyeceğiz.” (Emin, Emekli)

Fatih Belediyesi’nin hazırladığı Kentsel Dönüşüm Projesinden memnun olmayanların ağırlıklı kısmı kiracıdır. Halihazırda Taşoluk’ta ikamet edenlerin sayısını tespit etmek zordur. Eski Sulukulelerin ağırlıklı bir kısmı geriye dönerek,

Sulukule civarlarına taşınmışlardır. Ama şu an ikamet edenlerin rakamlarına ilişkin bir çok farklı kişi ve kurum farklı sayıları telaffuz etmektedir. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Geliştirme ve Dayanışma Derneği üyelerine göre 70 hane hala Taşoluk'ta ikamet etmektedir. Fakat Hürriyet gazetesi bu rakamı 29 olarak okuyucularına duyurmuştur¹²⁰. Taşoluk'ta oturan bir çok aile sık sık Sulukule'nin yıkılmayan bölgelerindeki akrabalarının evine gitmektedir. Hatta hafta içi Taşoluk'ta kalıp haftasonunu Sulukule'de geçiren aileler vardır. Gülden Hanım gibi ayın sadece bir haftasını Taşoluk'taki dairelerinde geçiren aileler de vardır. Bu durum Taşoluk'ta ikamet edenlerin tam sayısına ulaşmamızı engellemektedir.

Taşoluk'ta ikamet eden ve buradan memnun olmayan insanların memnuniyetsizlikleri yol, bölgenin sosyo-ekonomik şartları, psikolojik etkenler gibi etkenlerden oluşmaktadır. 20 yaşında ve üç yıldır evli olan Gülden şöyle demektedir:

“Taşolukta'ki evler güzel, ama yol uzak. Ama kullanamadıktan sonra güzel olsa ne olur. 5 aydır anahtar bende ama toplam 2-3 hafta kalmamışımıdır. Gece 10'dan sonra dönüş yok. Market uzakta. Hastane yok yakınlarda. Sucuklar bile bir liralık sucuklar. Gece yemeğin varsa var, yoksa aç kaldın, ekmek alamazsın. Tüm komşularım burada. Çok sıkılıyorum orada. Burası her yere yakın. Annem babam burada. Her taraf beş dakika. Ama orası dağın başı. Taşoluk çok uzak. Ömrün yollarda geçiyor, kazası belası var.” (Gülden, Ev Hanımı)

Gaziosmanpaşa'ya bağlı olan Taşoluk Beldesi'nin Edirnekapı'ya uzaklığı genel olarak memnun olmayanların en temel gerekçesidir. Sulukule'ye yaklaşık olarak 35 km uzaklıkta olan Taşoluk küçük bir beldedir. En iyi ihtimalle iki vasıta değiştirerek Taşoluk'tan Edirnekapı'ya gitmek bir buçuk saat sürmektedir. Ahmet;

“Burada biz ne yapalım? İş yok güç yok. Orada gene günü birlik birşeyler yapabiliyorduk ama burası Allah'ın dağı. Her gün gidip gelmeye kalksan tüm zamanın yollarda geçecek. Daha ne kadar dayanırım bilmiyorum.” (Ahmet, İşsiz)

diyerek yolun uzaklığından şikayet etmektedir. Yaptığım görüşmelerde TOKİ'nin yaptırdığı evlerin Taşoluk'ta değil de bölgeye yakın bir yerde olması durumunda kişilerin bu evlerde ikamet edip etmeyeceklerini sordum. Nerdeyse tamamına yakını böyle bir durum söz konusu olması durumunda seve seve bu evlerde kalacaklarını belirttiler.

“-Yakında bir yerde olsaydı belki daha mutlu olurdunuz?
-Tabii, o zaman giderdim. Evet olurdum. Taşoluk çok uzak. Ömrün yollarda geçiyor, kazası belası var.” (Gülden, Ev Hanımı)

¹²⁰ Ali Dağlar, “Rak rak raki, yaktın bizi TOKİ”, **Hürriyet** e-gazete, 25.03.2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/egazetenews.aspx?id=11282561&tarih=2009-03-25> [01.04.2009]

Ama diğerk bir temel problem iş olanaklarının bölgede yok denebilecek düzeyde olmasıdır. Zaten düşük gelirli olan bu insanlar, geçimini kent merkezindeki geçici, düşük ücretli işlerde çalışarak temin ediyorlardı. Şimdi, Taşoluk gibi uzak bir yerden merkeze gelememekte, dolayısıyla işsiz kalmaktadırlar. Bu nedenle konutların aylık taksitini ödeyememekteydiler. Taşoluk konutlarının merkeze olan uzaklığı bu nedenle konutlardan memnuniyetsizliğin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Güneşli’de çalışan eski mahalle sakinlerinden olan Hasan, yol sorunundan ve bununla birlikte düşük maaştan şikayet etmektedir:

“Ben Güneşli’de ayakkabı atölyesinde iş buldum. Yaklaşık iki haftadır çalışıyorum. Her gün oraya gidip gelmem bana 10 liraya maloluyor. Ben ne kazanıyorum ki her ay 200 lira yol parası vereyim. Bunun bir de yemeği var...” (Hasan, İşçi)

Fatih Belediyesi bölge halkından gelen talepler doğrultusunda Taşoluk ve Sulukule arası servis koymuştur. Her sabah otobüs saat 07.00’de Taşoluk’tan kalkıp Sulukule’ye gelen otobüsler akşam da saat 20.00’de Sulukule’den kalkıp Taşoluk’a dönmektedir. Sadece Sulukule bölgesinden Taşoluk’a taşınmış kişilere tahsis edilmiş olan bu servislerin ne kadar zaman daha devam edeceği bilinmemektedir. Diğer taraftan Site yönetimi yetkilileri ulaşım sorununu çözmek için uğraşmaktadır. Halk otobüsleri aracılığıyla belli bir noktaya geldikten sonra tekrar başka bir araca binip Edirnekapı’ya ulaşılabilinmektedir. Site yönetimi yetkilileri bu sorunu çözmek için bir takım girişimlerde bulunmuştur:

“Aslında İETT yok burada. Normalde halk otobüsleri var gelen. Sitenin bitiminden kalkan. İETT daha dakik, ama diğer otobüsler aheste aheste gidiyor. Onun için bu noktada şikayet var. Biz İETT’den talebimizi belirttik. Görevimiz buydu. 300 tane imza topladık. 1000 tane istendi. Bizde bunları hallettik, ama personel yetmezliğinden gelmedi İETT’den.”

Sulukule mahallesi sakinlerinin %30’unun seyyar satıcılık ve vasıfsız geçici işçilik yaptığını daha önce belirtmiştik. Seyyar satıcılık işiyle uğraşanlar İstanbul’a* bağımlıdırlar. Seyyar satıcılık yapanlar Sulukule’de tanıdıklarının dükkanlarına mallarını bırakmakta ve sabah Taşoluk’tan Sulukule’ye giderek buradan aldıkları malları satmakta ve akşam gene geriye Taşoluk’a geri dönmekteler.

Taşoluk’tan şikayetçi olan eski Sulukule sakinlerinin memnun olmadıkları diğer konular bölgenin sosyal imkanlarıdır. Zira en yakın sağlık ocağı oturlan yerden 2 km uzaklıktadır.

* Taşoluk’ta yaşayan Romanlar Sulukule bölgesine giderken uzaklığı bir anlamda anlamak ve belki de anlatmak için Sulukule demenin yanı sıra İstanbul da demektedirler.

“Mesela, çocuğumun yapılması gereken iğnesi var. Ama orada bunu yapmam çok zor. Özel arabam olsa tamam ama yok. Burada ise beş dakikada hastaneye gidebilirim. Gece acil bir şey olsa ben ne yapacam?” (Fatma, Ev Hanımı)

Bunun dışında Taşoluk beldesine de 2 km uzaklıkta olan konutlar, en yakın yerleşim yeri veya beldeden soyutlanmış bir alandadır. İnsanlar sitenin hemen yanındaki 50 hanelik bir köyün imkanlarından yararlanabilmektedir. İki kahvesi bir marketi olan bir sokaktan ibaret olan bu imkanlar Sulukule gibi hızlı ve coşkulu yaşayan insanlar için birşey ifade etmemektedir.

“Dağdan geldi bağdan kovdu derlerdi ya, şimdi bizi bağdan alıp dağa koydular. Burada insan ne yapar? Hayvancılık mı yapalım, tarımla mı uğraşalım. Hayatımızı orada geçirdik ve şimdi sürgün yedik. Bizi sürgüne gönderdiler buraya.” (Ahmet, İşsiz)

Taşoluk’ta görüşme yaptığım Sulukule’nin belki en eski sakinlerinden Mehmet 62 yaşında. Kendisi doğma büyüme Neslişah Sultan Mahallesi’nden. Sulukule demek istemiyor. Israrla Neslişah Sultan Mahallesi olduğunu söylüyor bize. Kendisi bu yaşından sonra Taşoluk’a yerleşmiş olmaktan çok memnun değil.

“Doğduğum büyüdüğüm yerler buralar. Nasıl üzümeyeyim. 500 senelik mazisi var. Çocuklarımız torunlarımız hep burada büyüdüler. Mezarlıklarımız orada.” (Mehmet, Emekli)

Mehmet mahallenin en eskilerinden. Hangi sıklıkta Neslişah ve Sultan Mahallelerine gittiğini soruyorum:

Ben kaçmak istiyorum ama gidemiyorum. Bazen gidiyorum bazen gidemiyorum. Ben dönmek istemiyorum ama satmak da istemiyorum çünkü kaybetmek istemiyorum burayı. İstanbul’un içinde 150.000 liraya ev ancak alırsın, bunu karşılayamayız. Burası sayfiye yeri, paran varsa araban da varsa altında güzel bir muhit. İnsanın mahallesi gibi bir yer olamaz. Ama burası da güzel sessiz, manzarası iyi. Çocukların hepsi gelmedi, okuyanlar var. Onlar orada. (Mehmet, Emekli)

Buraya kadar Taşoluk’a gönderilen kiracıların neden memnun olmadıklarını ve hangi gerekçelerle buradaki evlerini sattıklarını ve hali hazırda orada oturan insanların hangi nedenlerden dolayı geri dönebileceklerini veya dönmek istediklerini belirtmeye çalıştım. Ancak bir de madalyonun öbür yüzü bulunmaktadır.

Taşoluk’taki evlerde hak sahibi olup da Taşoluk’a giden tüm kiracılar buradaki durumlarından şikayetçi değildir. Yaptığım görüşmelerde Taşoluk’tan memnun olan insanlarla da karşılaştım. Görece ekonomik durumları daha iyi olduğunu tahmin ettiğim insanlar bu projeden ve Taşoluk’ta konut sahibi olmaktan gayet memnundurlar. Her ay ev kirası miktarına ev sahibi olduklarını ifade eden vatandaşlar, Fatih Belediyesi’nin böyle bir imkanı yaratmış olduğu için müteşekkirdiklerini ifade etmektedirler.

“İlk anahtar alanlardım. 4 ay oldu. Ben seviyorum, alıştım Ben memnunum bu projeden. Neticede ev sahibi oldum. Çocuklarımda çok seviyor burayı, çocuk parkı var sitenin içinde. Onun için çocuklar için kaymalı ev buranın adı. Gayet iyi komşuluk ilişkileri de kurdum.” (Eda, Ev Hanımı)

Taşoluk’ta böyle bir imkan sağlandığı için memnun olan bir diğer kişi de Rıdvan’dır. Kendisi şoförlük yaparak geçinmektedir. Sulukule’deki yaşam tarzından çok memnun olmayan Rıdvan, Sulukule’de iyi komşularının olduğunu söylemekle beraber buradaki kriminal vakalardan rahatsız olduğunu belirtmektedir.

“4 aydır Taşoluktayım. 50 metrekarede kalıyordum. Şimdi 110 metrekarede kalıyorum. Üç çocuğum var. Ben memnunum. Uyşturucu, sevgisizlik, saygısızlık buradan rahatsızdım... Şu an Taşoluk’ta 457 lira kira veriyorum. Buradayken (Sulukule’den bahsediyor) 350 lira kira veriyordum. Şimdi servisimiz var Taşolukta, her gün Sulukule’den Taşoluk’a gidip geliyor.” (Rıdvan, Şoför)

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneği üyesi olan Cesur Taşoluk’taki evlerden memnuniyetini şöyle ifade etmektedir:

“Belediye kiracılara bakmak zorunda değildi. Neticede benim evimin sahibi bana çık deseydi çıkacaktım. Karşısında hiçbir hak talep edemezdim. Ama belediye bu kiracıları da düşündü ve onlara buradan yer verdi. Şimdi sen kalk İstanbul’un göbeğinden 40 km’lik uzak bir yere götür. Kolay değil. 12 senelik kiracıydım. Ama evler ev değildi. Orada tuvalet ortak kullanımda, mutfak yok. Onun için burası rahat ve yolu çekebiliyoruz. Yoksa akrabalarım komşularım var tabii orada.” (Cesur, Esnaf)

Sulukule Mahallesi’nde mülk sahibi vatandaşların durumunun farklı olduğunu daha önce belirtmiştik. Sulukule’de oturduğu evin sahibi olanlar Taşoluk veya başka bir yere gönderilmemiştir. Bu kişiler istedikleri taktirde Sulukule’de yeni yapılacak olan evlerin artı değerini on beş yıl içinde geri ödemek kaydıyla yeni evlerde oturma hakkına sahiptirler. Ancak mahallede çok hisseli mülkiyet oldukça yaygındır. Belediye’nin verdiği sayıya göre 256 mülk sahibi hane 759 hissedardan oluşmaktadır¹²¹. Hissedarların Fatih Belediye’si ile sözleşme yapabilmeleri için tüm hissedarların ortak hareket etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte Mustafa Çiftçi’nin belirttiğine göre yaklaşık 30 hane ile henüz sözleşme yapılmamıştır. Çünkü bu 30 hanenin verasetle intikal davaları sürmektedir. Tapuları eskiye dayanan bu evlerin şimdiki muhtemel sahiplerine geçmesi için verasetle intikal davası açılıp hissedarların resmi statüye kavuşması gerekmektedir. Hukuki sürecin devam ettiğini söyleyen Mustafa Çiftçi bu süreç biter bitmez bu kişilerle de anlaşma yapılacağını düşünmektedir.

¹²¹ Fatih Belediye Başkanlığı, **Yenileme Alanları** (Ekim 2008).

Bir çok hissedarı bulunan dairelerde durum biraz daha karışıktır. Veraset sahibinin kesinleşmediği hanelerde evin mülkiyeti ailenin ferdleri arasında bölünmüştür. Bundan dolayı evin bedeli bir çok kişi arasında bölünmek zorundadır. Bu bölünme neeticesinde hissedarların tek tek ev sahibi olması imkansızdır. Fatih Belediyesi'nin hazırladığı projede sadece kiracılara TOKİ'nin Taşoluk'ta yaptırdığı konutlardan daire edinme hakkı söz konusudur. Miras hakkıyla da olsa, hissedarlı mülkiyet sahibi insanların TOKİ'den geri ödemeli olarak daire almaları kısıtlanmıştır. Lakin bu durumda olan Hüseyin durumunu şöyle özetlemektedir:

“Biz 10 kardeşiz. Bu hisseden ev satılsa bile bize düşecek pay çok az. Onun için Mustafa Demir'in (Fatih Belediye Başkanı) yanına gittim. Bu on hisseden bana düşecek para ile ben ev alamam dedim. Taşoluktan ev istedim. Çünkü miras hakkı olana ev verilmiyordu. Ben 10 sene önce sakat kartı çıkarttım. Üç aylık maaş alıyorum. Bu kartla gittim oraya. Sen dedi normal şartlarda ev sahibi olamazsın. Varis gözüktüğün için ev hakkına sahip olamazsın dedi. Niye dedim. Biz dedim 10 kardeşiz ev satılsa elimize kişi başı 10.000 lira para geçecek, bununla hiçbir şey yapamayız, durumumuz zaten iyi değil. Bunun üzerine Belediye yetkilileri TOKİ kurumuna başvuralım dediler. Eğer kabul edilirse size de ev hakkı veririz. Gel zaman git zaman bana ev çıktı. Fakat durumum olmadığından dolayı ben o evi sattım.” (Hüseyin, İşsiz)

Bu istisna uygulamadan sonra Sulukule bölgesinde hissedarlı mülk sahibi olan insanlar hisselerinden feragat ederek Kayabaşı bölgesinde başka bir TOKİ konutlarında daire hakkı kazanmışlardır.

Sulukule'de yıkım bölgesinde evi olan bir çok mülk sahibi evini satmıştır. Fatih Belediyesi'nin uyguladığı Kentsel Dönüşüm Projesi öncesinde Sulukule'deki ev fiyatları cüzi miktarlardaydı. Bu proje ile bölgedeki evlerin değerleneceği düşüncesinden dolayı eski de olsa evlerin fiyatları artmıştır. Bu fiyat artışı ile birlikte mülkiyet sahipleri evlerini satmıştır. Tam olarak sayısına ulaşamasak da iki ay boyunca mahallede evini satmak istemeyen sadece beş haneye denk gelinmiştir. Bir çok insanın dediğine göre Belediye eğer kişiler anlaşma yoluna girmezler ise evlerin kamulaştırılacağını duyduklarını ifade etmekte idiler. Mülkiyet sahiplerinin Belediye ile anlaşarak evlerini satmamaları durumunda kamulaştırılacağından korkan insanlar evlerini bir an önce satmak istemişlerdir.

“Evet sattım mecbur kaldım. Ben kaldığım zaman dozer gelene kadar çıkmayacaktım. Ne dediler biliyor musunuz? 50.000 koyacaklar bankaya ister al ister alma. Benim tapulu malımı.” (Güler, Emekli)

Mahallede evlerini Belediye'ye satmayıp ikinci kişilere satanlar yoğunluktadır. Yeni bir rant alanının oluşturulduğuna ilişkin kanaatin çıkış noktası burada yatmaktadır. Bu eski evleri almayı planlayan insanlar iki yıl içinde Fatih Belediyesi'nin yeni

yaptıracağı evlerden hak sahibi olacaklardır. Mahalleli şu an 100.000 liraya alınan evlerin projenin bitiminden sonra 500.000 liradan fazla olacağı kanaatini taşımaktadırlar. Projeye göre tüm Sulukuledeki evler yıkılacak ve yerine Osmanlı mimarisine uygun iki veya üç katlı lüks evler inşa edilecektir. Evlerin belediye yetkililerine ya da futbolcu gibi bir takım kişilere satıldığını söyleyen insanlar vardır. Bilhassa Belediye yetkililerince alındığını iddia eden insanlar evlerin “peşkeş” çekildiğini savunmaktadır. Yalnız bunun ispata muhtaç bir iddia olduğunu belirtmeliyiz. Zira evini satan insanların arasında bizim görüşme yapabildiğimiz hiç kimse bu yönde bir bilgiyi aktarmamışlardır. Fakat gazeteport adlı bir sitede köşe yazarı olan Sevilay Yükselir, AKP Fatih İlçe Başkanı Yardımcısı Avukat Recep Karaoğlu’nun buradaki evlerden kendi adına almış olduğunu köşesinden duyurmuştur¹²². Radikal gazetesindeki bir haberde ise Hacer Foggo Belediye Meclis zabıtlarından Recep Karaoğlu’nun daha başından bu bölgenin yeşil alan olarak kalması gerektiğini savunduğunu yazmıştır¹²³. Fakat buna rağmen Hürriyet Gazetesi’nin haberine göre aynı kişi I. Etaptan kendi adıyla ev satın aldığını ve bundan dolayı da Belediye’nin etik olmadığı gerekçesiyle ihraç etmek istemesine fırsat bırakmadan istifa ettiğini manşetten duyurmuştur. Son zamanlarda Belediye yetkililerin Sulukule mahallesindeki evleri üçüncü şahıslar aracılığıyla aldıklarına ilişkin haberler gündeme gelmiştir. Buna göre kişiler kendi adlarına olmamakla beraber başka kişiler aracılığıyla evler satın almaktadır¹²⁴.

Her evini satan insanla tek tek görüşme fırsatını elde edemediğim için burada sadece mahalle halkının proje ile ilgili düşüncesine ilişkin bir kanaat edinmemize imkan tanıyan bu iddiaları belirtmekle yetineceğiz. Evlerini satan bir çok insana ulaşamamamın sebebi mülk sahibi insanların başka bir yerde yeni yapılacak evlerin bitimine kadar kiracı olarak oturmakta olmaları ya da yakın bir bölgede ev satın alıp orada oturmalarıdır. Proje gereğince bu insanlara ayda 400 lira aylık kira yardımı yapılmaktadır. Proje bittikten sonra Sulukule’de yeni yapılacak evlerde yer alacak bu

¹²² Sevilay Yükselir, “AKP’liler Sulukule’ye mi yerleşiyor?”, **Gazeteport**, 22.11.2007, http://www.gazeteport.com.tr/YAZARLAR/NEWS/GP_111943?WebsiteSearch=true [03.04.2009]

¹²³ Hacer Foggo, “Sulukulelileri saklasak mı, yeşil alan mı yapsak?”, **Radikal**, 13.01.2008, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=875820&Date=18.03.2009&CategoryID=42> [31.03.2009]

¹²⁴ Ali Dağlar, “İşte Sulukule’nin rantsal dönüşümü”, **Hürriyet**, 19.03.2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11232807.asp?gid=229> [31.03.2009]

insanlar en yakın bölge olan Karagümrük mahallelerinde kiracı olarak ikamet etmektedirler.

23 Aralık 2008’de Belediye ekibi yıkım için Sulukule’ye gelmişti. Fatih Belediyesi ile anlaşması yapılmış olan bir evin yıkım kararı çıkmış ve evi yıkmak için dozerler evin önündeyken projeye karşı sivil toplum kuruluşların temsilcilerinden bir kaç kişi de oradaydı. Bölgede evi olan ve yeni yapılacak evlerden hak sahibi olmayı bekleyen insanların bu projeye karşı çıkan sivil toplum aktivistlerine şu cümleleri sarfettiklerini duydum:

“Bırakın yıksınlar, hep sizin yüzünüzden zaten. Bir an önce yıkılsın da yeni evler yapılsın biz de başka yerlerde kalmaktan kurtulalım. Kiracıların durumu iyi, gittiler Taşoluk’a. Ama biz kirada kalıyoruz. Evler bitecek de biz yeni evimize geçeceğiz.”

Projeye göre tüm evler yıkılmadan yeni evler inşa edilmeyecektir. Bu anlamda yeni evlerin yapılmasını bekleyen bazı mülk sahipleri ya akrabalarının yanında kalmakta ya da başka bir yerde kirada oturmaktadırlar.

Sulukule’deki evlerin Kentsel Dönüşüm Projesi öncesi çok ucuz olduğunu beliten Oktay ve Kaya :

“Sulukule projesi olmadan önce buradaki daireler çok ucuzdu. 100 metre kare bir dairenin fiyatı 10-15 bin lira arasındaydı.”(Oktay, Esnaf)

“Belediye 10-15 bin lira ederi olan evlere 45-50 bin lira verdi. Proje öncesi buradan kimse ev almazdı, talep yoktu. Buradaki kötü şartlardan dolayı insanlar gelmiyordu gelen de 15 gün sonra kaçıyordu buradan.” (Kaya, Esnaf)

diyerek Belediye’nin burada kentsel dönüşüm projesini ilan ettikten sonra evlerin değerlendirildiğini söylemişlerdir.

Evlerini satan insanların bir çoğu Karagümrük’ten veya Sulukule’de oturdukları yere çok yakın olan yerlerden ev satın almışlardır. Evlerini satmayan insanların bir kısmı da evlerin inşa edildikten sonra değerleneceğini düşünmektedir. Evlerin değerleri de arttıktan sonra satışı gerçekleştireceğini düşünenler vardır:

“Belediye bu evleri satmamasını öğütledi bu insanlara. Çünkü yeni evler çok değerlenecek dedi. Başkan bunu ısrarla söyledi. Benim 500 kişilik ailem var burada. Tabii ki ben ailemin menfaatlerini savunmak için buradayım. Ama satmamalarını istedim. Ben burada beklersem bu evleri daha pahalıya satacağım.” (Oktay, Esnaf)

Yeni evlerin inşa edildikten sonra burada oturmaya devam edecek insanların kaç kişi olacağını tahmin etmek zordur. Yeni evleri bekleyen bir çok insan evlerin çok daha pahalıya satılacağını düşündükleri için Fatih Belediyesi ile anlaşma yaptığı bir gerçektir. Ekonomik faktörlerin ağır bastığı bu durum, insanların yüklü bir miktar

elde edebilecekleri imkanları kullanma pratiğinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında zaten mahalleyi terk etmek isteyen insanlar için de bir çıkış yolu olduğu düşünülmektedir.

4.5. Kentsel Dönüşüm Projesi ve Sulukule’de İki Dernek

Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerinin 2005 yılı Kasım ayında Kentsel Yenileme alanı ilan edilmesiyle Sulukule’deki insanlar oturdukları yerleri kaybetme korkusuyla endişelenmişlerdir. Fatih Belediyesi’nin burada oturan insanlarla görüşmeleri neticesinde bir çok insan bu dönüşüm projesi ile ilgili bilgi sahibi olmuşlardır. Zira bölge halkı için ve buradaki halkın daha iyi, “çağdaş” şartlarda yaşamasını amaçlayan projenin kendilerini ne kadar kapsadığına ilişkin kafalarında ciddi soru işaretleri oluşmuştur. Şükrü Pündük Proje’yi öğrendiğinde kendisi projenin aslında kendileri için olmadığı sonucunu çıkartmıştır.

“Beni bu olay değiştirdi. Mustafa Demir’in (Fatih Belediye Başkanı) bir toplantıda dediği; kimseyi mağdur bırakmayacağız, bahçedeki bir dikili ağacın bile parasını verecez.. Onun için teşekkür ediyorum ona. Evet sizin paralarınızı verecez ve sizi buradan gönderecez demek anlamına geliyordu.” (Şükrü, Müzisyen)

Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı örgütlenme ihtiyacını Şükrü Pündük bireysel olarak ciddiye alınmadığı gerekçesiyle kurmuştur. Şükrü Pündük, tüzel bir kişilik ile Belediye’ye karşı daha etkili muhalefet yapabileceğini düşündüğü için Sulukule’nin yenileme alanı ilan edilmesinden tam beş ay sonra 2006 yılında Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Ve Dayanışma Derneği’ni kurmuş olduğunu ifade etmektedir. Şükrü Pündük, kentsel dönüşüm projesinin tüm mahalleyi yıkmak anlamına geldiğini düşünmektedir. Dernek kurulduktan sonra kamuoyu yaratmak mahallelinin taleplerini dile getirmek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Sulukuleliler, platform aracılığıyla 40 gün 40 gece Sulukule Şenliği kapsamında müzikli yapılan eylemde "Eğer belediye burayı tarihi bir mekan olarak korumak istiyorsa evlerimize bakım ve tamir için maddi imkan ve mimari destek sağlasın" diye açıklama yapmıştır.

Kentsel dönüşüm projesinin bu evleri yıkmak ve burada yaşayan halkı uzak bir yere göndermek olmadığını düşünen Şükrü Pündük “yerinde iyileştirme” olması gerektiğini savunmaktadır.

“İlk olarak buradaki insanların kültürel yönden sosyo-ekonomik yönden araştırılması gerekirdi. Daha iyi kültürel gelişim açısından neler yapmalıyız diye düşünmesi gerekiyordu. Kentsel

dönüşüm amacı sırf burada evleri ve insanları değiştirmek midir. Ben bunun böyle olduğunu düşünmüyorum. İnsanlara hizmet etmesi gerekiyordu burada yaşayan insanlara. Benim bildiğim kentsel dönüşüm. Ama bakıyoruz ki buradaki insanların tamamını yok edip 40 km uzağa taşıyorlar.” (Şükrü, Müzisyen)

Tüzel kişilik ile çalışmalarına devam eden Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği diğer sivil toplum kuruluşlarınca da desteklenmiş ve bunun neticesinde Sulukule Platformu oluşturulmuştur¹²⁵. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği’ne destek veren dolayısıyla platforma destek vermiş sivil toplum kuruluşları, Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD), Ulaşılabilir Yaşam Derneği (UYD), Edirne Roman Derneği (EDROM) ve Mimarlar Odası ile Şehir Plancılar Odası’dır.

Sulukule Platformu adı altında toplanan bir çok sivil toplum kuruluşunda öğrencilerden, akademisyenlerden ve birçok meslek gruplarından insanlar da bu platform çatısı altında çalışmalara katılmışlardır. Öncelikli olarak Sulukule’de uygulanmak istenen projeye karşı çıkılarak bir direniş hareketinde bulunmak için bölge halkıyla birlikte hareket edilmiştir. Sadece direniş ve örgütlü muhalefet noktasında değil bir çok açıdan bölge halkına destek olunmuştur. Bölge halkının erzak, giyim gibi ihtiyaçların karşılanmasından, çocuklar için müzik, resim, okuma gibi ek derslerin yapılmasına, Sulukule halkından hak sahipliği iddia edenlerin yazışmaları ve yönlendirilmelerine kadar geniş bir yelpaze içerisinde bölgede faaliyet yürütmüşlerdir¹²⁶.

Projenin ilan edilmesinden itibaren bölge halkına destek için çalışmalar yürüten platform 13 Aralık 2006 tarihinde Sulukule; Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri için Bakanlar Kurulu’ndan Acele Kamulaştırma Kararı’nın çıkmasının ardından Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Avukatı aracılığıyla 12 Şubat 2007’de, Danıştay’a gönderilmek üzere, İdare Mahkemesi’nde Acele Kamulaştırma Kararı’nın iptali ve yürütmenin durdurulması için İstanbul İdare Mahkemesi Başkanlığı’na dava

¹²⁵ Sulukule Günlüğü, <http://www.sulukulegunlugu.blogspot.com/> [31.04.2009]

¹²⁶ Mahallede “Çocuk Atölyesi” olarak adlandırılan bir yerde faaliyetlerini yürüten Sulukule Platformu, bu yerin sahibi tarafından Fatih Belediye’sine satılmasının ardından boşaltılmıştı. Bu boş yerde çocuklar müzik eğitiminin yanı sıra okula gidenler okuldan sonra, gitmeyenler bütün gününü burada geçirip çeşitli aktivitelere katılmaktaydılar. 26 Ocak 2009 da burayı yıkmak istediklerinde Sulukule Platformundan kimse olmamasına rağmen Belediye’nin yıkım ekiplerine karşı direnen çocuklar bu yere girip kendilerini kilitlemişler ve yıkımı engellemişlerdir. bkz. Sulukule Çocuk Atölyesi Yıkıldı, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473490.asp> [04.04.2009]

açtılar. Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin de müdahil olduğu bu davaya bölge halkı da destek olmuştur.

Avrupa Roman Hakları Merkezi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Ulaşılabilir Yaşam Derneği, Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Yaşatma Derneği, Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği imzasıyla 14 Eylül 2006 tarihinde Başbakan Tayyip Erdoğan'a, genelde Roman Mahallelerindeki yenileme projeleri sonucunda Roman ailelerin karşı karşıya kaldığı sorunları bildiren bir mektup gönderilmiştir. Başbakan'a gönderilen mektup aynı zamanda BM İnsan Hakları Komisyonu ve AB İnsan Hakları Komisyonu'na gönderilerek sorun uluslararası arenada da duyurulmuştur..

Fatih Belediyesi'nin yıkım ekipleri 22 Şubat 2007'de Sulukule'de Güldür ailesine ait bir evi yanlışlıkla yıkmıştır. Güldür ailesine ait bu evin, evde kimse olmadığı bir zamanda, tüm eşyalar içerideyken yıkılması sonucu, evde önemli bir zarara uğramıştır. Bu yıkımın ardından İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesi tarafından Sulukule'deki yıkımlarla ilgili Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'e mektup gönderilmiştir. Mektupta yıkıma ilişkin araştırma yapılması ve Güldür ailesinin mağduriyetinin giderilmesi istenildi. Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir "Arkadaşlar büyük metruk binayı yıkarken o ev de hasar görmüş. Camları kırılmış, hasar görmüşken indirmişler. Belediyenin operatörü yapmış, bir sıkıntı olmuş tabii. Kurumumuz muhakkak onların zararını karşılar. Gerekirse mahkemeye de gidilir." şeklinde açıklama yaptı¹²⁷.

31 Aralık 2007'de Fatih Belediyesi tarafından başlatılan kentsel yenileme projesinin iptali için Sulukule Platformu 31 Aralık 2007'de dava açtı. Davada, öncelikle projenin yürütmesinin durdurulması sonra da iptali istendi. Davanın avukatı Hilal Küey, İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nin 8 Kasım 2007 tarihinde 1/100.000 ölçekli imar planına ilişkin olarak yürütmeyi durdurma kararı verdiğini anımsatarak, bu karara rağmen yıkımların sürmesinin mahkeme kararının açık ihlali anlamına geleceğini ifade etmektedir. 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun"un, kamulaştırmayı düzenleyen 4. maddesinin de Anayasa'ya aykırı

¹²⁷ Umay Aktaş Salman, "Belediye evi yıktı, 'Pardon' dedi, **Radikal**, 24.02.2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=213824> [04.04.2009]

olduğunu öne süren Küey, ayrıca, Belediye'nin projesine onay veren Yenileme Kurulu'nun iki üyesinin Belediye çalışanı olduğunu, bu durumun da "hukukta tanımlanmış objektiflik ve tarafsızlık ölçütleri" ilkesiyle çeliştiğinin altını çizdi¹²⁸.

Sulukule Platformu ile birlikte Sulukuleliler çeşitli eylemler ve organizasyonlar yapmıştır. Basında geniş yankı uyandıran "40 gün 40 gece Sulukule" bunlardan bir tanesidir. 24 Mart-11 Mayıs 2007 tarihleri arasında, yıkıma 40 gün kaldı denildiği sırada sivil toplum kuruluşlarının, gönüllülerin, bölge halkının, akademisyenlerin, öğrencilerin katılımıyla "40 gün 40 gece Sulukule Etkinlikleri" düzenlendi. Etkinliklerde bölgenin özelliklerini farklı yönlerden ele alan paneller, müzik atölyeleri, çocuklarla resim, fotoğraf, dans atölyeleri, sergiler, söyleşiler, konserler yer aldı. Bu sayede bölgenin potansiyelini ortaya çıkartmak isteyen program yürütücüleri Sulukule'nin karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi kamuoyuna duyurmak istediler¹²⁹.

Mahallede yapılan bir yıkımın ardından, Roman müzisyenler ve sanatçıların önderliğinde 20 Eylül 2007'de "Sulukule Yok Olmasın" adı altında imza kampanyası düzenlendi. Basında geniş yer bulmaya başlayan Sulukule'deki kentsel dönüşüm projesi sonunda Avrupa Birliği Parlamentosu'nun da gündemine girdi. AB Genişleme Sorumlusu Olli Rehn 6 Kasım 2007 tarihinde Türkiye İlerleme Raporunu açıkladı. Bu raporda Sulukule de yer aldı. İstanbul'da yapılan yıkımlar çerçevesinde belediyelerin Romanlar için sığınak, temel sağlık hizmetleri, sosyal ve ekonomik önlemler almadığına işaret edildi¹³⁰. 8 Kasım 2007'de Brüksel'de yapılan toplantıya konuyla ilgili olarak Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ve danışmanları, diğer taraftan Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği başkanı Şükrü Pündük ve Sulukule Platformu aktivistlerinden Korhan Gümüş ve Hacer Foggo katıldılar. Toplantının başkanlığını Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkanı Joost Lagendijk yaptı¹³¹. Bilgilendirme içerikli toplantıda Belediye Başkanı

¹²⁸ Sulukule Günlüğü, <http://www.sulukulegunlugu.blogspot.com/> [03.04.2009]

¹²⁹ Sulukule Günlüğü, <http://www.sulukulegunlugu.blogspot.com/> [31.03.2009]

¹³⁰ Sulukule AB Raporunda, 06.11.2007, **Sabah**, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/11/06//haber,870BA727439649909906A1C704C857A4.html> [03.04.2009]

¹³¹ Sulukule Günlüğü, <http://www.sulukulegunlugu.blogspot.com/> [31.03.2009]

kentsel dönüşüm projesi sürecini sivil toplum kuruluşları ile birlikte yürütmek istediğini belirtti.

Sulukule Platformu bir çok açıdan bölge halkına destek olmuştur. Fatih Belediyesi'nin oluşturduğu bir komisyonca 2005 yılında Sulukule'de saha çalışması yürütüldü. Bölgede yapılan çalışmaya göre belirlenen kiracı hane sayısı esas alınmıştır. Fakat buna rağmen daha fazla kiracı olduğu gerekçesiyle bölge halkı Fatih Belediyesi'ne başvurdu. Bunun karşısında Belediye bölgede kiracı olduğunu iddia eden insanlardan 2005 yılında bölgede oturduğunu ispatlayan bir belge istemiştir. Bu belgelerin, ikametgah, elektrik faturası, su faturası gibi söz konusu ismin o adreste oturduğunu teyit eden bir belge olması istenmiştir. Sulukule Platformu gönüllüleri, bu belgelerin tedarik edilmesinde, okuma yazma bilmeyen insanların resmi yazışmalarında yardımcı olmuştur. Bu çalışmalarla birlikte Sulukule Platformu bölge halkına büyük destek sağlamıştır. Bu sayede bir çok insan kiracı hakkından faydalanabilmiştir. Fatih Belediyesi'ne yakın duran fakat direnişe karşı çıkan tarafa karşı bariz bir saf farkı olmasına rağmen Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleri Derneği'nden Oktay bu gerçeği şöyle teslim etmektedir:

“Diğer sivil toplum kuruluşlarının da faydalı oldukları alanlar olmuştur. Bizim atladığımız şeyler olmuştur belki, bu şekilde onlar sayesinde ortaya çıkmıştır.” (Oktay, Esnaf)

CHP İstanbul Milletvekili Çetin Soysal Sulukule'deki durumu öğrenmek için mahallelilerle bir görüşme yapmıştır. İnsanların mağduriyetinin giderilmesi için Sulukule'deki durumu TBMM gündemine taşıyan Çetin Soysal 14 Kasım 2007'da Sulukule ile ilgili bir konuşma yapmıştır. İstanbul'un Kentsel Dönüşümü çerçevesinde evlerinden çıkarılmak istenen Sulukuleliler, 14 Kasım 2007'de TBMM İnsan Hakları Komisyonu'na başvurmuştur. Sulukule sakinleri daha sonra CHP grubunu ziyaret etmiş, su bidonları ve tepsileri çalgı aleti olarak kullanıp şarkılarla sorunlarını anlatmışlardır. Başbakan'ın İmam Hatip'ten arkadaşı olduğunu söyleyen Mehmet Asım Kulak da Tayyip Erdoğan'dan yardım istediğini belirtmiştir. Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu ise "Sulukule halkına değer veriyoruz. Proje, orada güzel bir çevre oluşmak için hazırlanmış muhteşem bir projedir" sözleriyle çalışmayı savunmuştur¹³².

¹³² Sulukuleliler Mecliste Çaldı, **Milliyet**, 15.11.2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/11/15/yasam/yas09.html> [02.04.2009]

Mecliste haklarını arayan Sulukuleliler, gerekli birimlerle görüşmüşlerdir. Ancak 8 Ocak 2008’de Sulukule’deki kentsel yenileme projesiyle ilgili bir meclis soru önergesini yanıtlayan Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, mahallenin, Osmanlı mimarisiyle yeniden şekilleneceğini ve bu yapı tiplerinin üniversite öğretim üyesi olan proje tasarımcıları tarafından belirlendiğini açıklamıştır. Proje kapsamında yıkılması öngörülen yapıların yerine bitişik nizamda, 7 ana mimari üslupta toplam 21 yapı tipinin tasarlandığını belirten Günay, bu konutların dışında konaklama tesisi ile icaret ve kültür tesisi olarak 2 yapının da avan projede (öncü proje) yer aldığını belirtmiştir¹³³.

8 Nisan 2008 “Dünya Roman Günü”* olarak kutlanmaktadır. Fakat Sulukuleliler bugünü kutlayamamışlardır. Bunun yerine seslerini farklı bir şekilde duyurmak istemişlerdir. “Dünya Roman Günü”nde Sulukuleliler güne dozer sesleriyle uyandı. 7 binanın yıkıldığı günde halk “Bugün 8 Nisan Dünya Roman Günü, ve biz Sulukuleliler bu günü kutlamak yerine, matemle karşılıyoruz...” diye başlayan bir basın açıklaması yapılmıştır. Gökyüzüne dilek balonları olarak adlandırdıkları balonları uçurarak “sesimizi Ankara’ya duyurmak istiyoruz” demişlerdir¹³⁴.

2007 yılının Ekim ayına kadar Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği çatısı altında hareket eden Sulukulelilerden bazıları bundan sonra ayrışma yoluna girmişlerdir. Bilhassa TBMM’ne gittikten sonra orada durumu değerlendiren Sulukulelilerden Cesur ve Güven, Şükrü Pündük’ün derneğinden ayrı hareket etmek istemişlerdir.

“Biz Şükrü’nün baş adamları ile beraberdik. Çıkamak için herşeyi yaptık (Şükrü’nün derneğini kastediyor). Ama durum değişti. Diğer derneğin (Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği) ana çekincesi eğlence evleriydi. Meclis’e gittik Şükrülerle beraber. Bir amaç için oraya gittik. Bize ev verdi Belediye, biz isterdik ki tapuları da bize versinler. Bizim Taşoluktaki evlere ödememiz gereken taksitlerimiz daha yüksekti, aşağıya çektik. Geri ödemesi bu evlerin 10 seneydi. Biz bunu 15 seneye çıkarttık. Sulukule deyince herkes bizi saz çalıyor ve oynuyor zannediyor. Biz bu kötü kültürün bir parçası olarak algılandık, bizi böyle lanse etti medya. Ben oraya gittiğimde (TBMM’yi kastediyor) bu kültürü savunacağımı bilmiyordum. Onun için

¹³³ Sulukule Yeniden Şekillenecek, **Yeni Şafak**, 20.12.2006, <http://yenisafak.com.tr/gundem/default.aspx?t=20.12.2006&c=1&i=92119> [02.04.2009]

* 1971 yılının Nisan ayında Romanların sorunlarını tartışmak üzere Londra’da ilk Uluslar arası Roman Kongresi toplanmıştır. Bu kongreye atfen 1990 yılından itibaren 8 Nisan Dünya Romanlar Günü kutlanmaktadır. <http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=172858> [22.07.2009]

¹³⁴ Sulukule’de bayram değil, matem var, 08.04.2008, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/442080.asp> [10.03.2009]

ayırıştık. Bizim mahallemizde eskiden 21 devriye evi vardı, bunları yeni yapılacak projede daha aşağı kesimde orada yapılmasını sağlamak için meclise imzalı dilekçe verildi. Ve bu durumdan sonra ben ayrıldım, çekildik. Biz kendimizin temsil edilmediğini düşündüğümüz için dernek kurma ihtiyacı duyduk. Çünkü bir oluşum olduğu için herkes oraya gidiyordu.” (Cesur, Esnaf-Güven, Esnaf)

TBMM’ne gittiklerinde eğlence kültürünü savunur pozisyona düşen ve kendilerinin sadece müzik ile temsil edilmesinden rahatsız olan bazı Sulukuleliler Şükrü’nün başkanlığını yürüttüğü Sulkule Roman Kültürünü Geliştirme Derneği’nden ayrılarak Aralık 2007’de “Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneği”ni kurmuşlardır. Fatih Belediyesi ile informal düzeyde ilişkisi olan derneğin ve dernek yöneticilerinin dediklerine göre mahalle halkı Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği ile temsil edilemiyordu. Bundan dolayı ayrı bir dernek kurma ihtiyacı duymuşlar. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneği’nin başkanı Kaya Makara’ya göre derneğin amacı: “Bu projenin karşısında veya yanında olan insanları toplu olarak temsil etme yolunu açmak.”tır.

Bilhassa bu yeni kurulan derneğin Belediye olan ilişkisinin devamlı surette dile getirilmesinden rahatsız olan dernek yöneticileri Belediye ile ilişki halinde olmanın bölge hakkının menfaatinin karşısında yer almayı gerektirmediğini belirtmişlerdir.

“Projeyi körü körüne desteklemek amacı gütmedik. Halkımızın çıkarları için bir anlamda çalışmak için bu derneği kurduk ve bunun için çalıştık. Projenin eksik veya halkımıza fayda olmayan kısımları için hakkımızı alabilmek için uğraştık. Belediye ile beraber hareket ettik ama herşeye teslim olmadık. İstedığımızı da beyan ettik. Bu anlamda Sulukule projesi ile biz bu derneği kurmak fikrine ulaştık. Bizi değiştirdi bu proje ve dernek.” (Kaya, Esnaf- Oktay, Esnaf)

Bu dernek aracılığıyla mahallenin %70’inin temsil edildiğini söyleyen Kaya Makara, medyanın bu projenin karşısında olan insanları dinlediğinden şikayetçi olmaktadır. Azınlığın hep temsil edildiğini vurgulayan Oktay, bunun da medyanın tercihi olduğunu düşünmektedir.

“Burada 15.000 insan yaşıyordu. Bu 14.500’ü evet demiştir projeye. 500’ü ki bunlar gayri meşru işlerle uğraşan insanlar, çalgıcılar, o eğlence evi ile uğraşanlar itiraz etti. Çünkü kendi gayri meşru işlerini yapamayacaklarını bildikleri için kendi çıkarları doğrultusunda direndiler.” (Oktay, Esnaf- Kaya, Esnaf)

Şükrü Pündük’ün başkanlığını yürüttüğü Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği’nin bölge halkını yanlış lanse ettiğini belirten diğer dernek üyeleri bu durumdan rahatsızlıklarını şöyle dile getirmekteydiler:

“Diğer dernek bizi hep şöyle lanse etti; işte bizler çoluklarımıza çocuklarımıza doğduklarında zil takarız kundaklarına.. Ben ona takıldım hep. Erkeklerle de keman koyarız ki müzisyen olsun, kızlar da çengici... bunu empoze ettiler medyaya. Bu benim kulağıma geldi. Ben o mahallenin

futbol antrenörüym. Kayıtlı olarak 500 tane öğrencim var. Zaten topu topu o kadardır. Yazın da kamp yaptık. Ve ben tek tek araştırdım. Bu 500 kişiden ancak iki-üç kişisi müzikle uğraşan daha doğrusu bir çalgı aleti çalan insanlar. Neyin kültüründen bahsediyor? Beni muhatap alıp, ne hocamız, ne gazeteci yazmadı. Çünkü olsaydı bunu benim bilmem lazımdı.” (Güven, Antrenör)

Bölgede uygulanmak istenen projede bazı revizyonlara gidildiğini belirten Cesur, bunu mahalleliyi arkasına alarak başardıklarını, halk ile belediye arasında bir köprü vazifesi gördüklerini belirtir.

“Mahalle halkıyla bir toplantı yaptık. Milletimizi arkamıza alarak. Bir de kişisel çıkarlarımız için bunu yaptık, kiraların az olması için uğraştık. 250-350 arası olacak dedi kiralar başkan, toplantıda. Sonra baktık ki fiyat artıyor bu bizi bitirdi. Bu işi bırakıyoruz dedik, çünkü yalancılık başladı. İşte dilekçeler, görüşmeler derken azalttık bu rakamı. Devir hakkını çıkarttık. Başkana dedik ki, bu insanlar gitmek istemiyor, bazıları, bunlara devretme hakkı tanıyalım. Ve bunu kabul ettiler, 3 ay deneme süresi eğer yapamazlarsa evlerini satabilsinler. Sözleşmeye özel madde koydular. 346 daire bize ait burada. Ulaşım sorununu çözmeye çalıştık. Belediyeye rica ettik, bir otobüs tuttuk, her gün sabah 7’de çıkıyor ve Sulukule’ye gidiyor. Akşam’da 8’de oradan buraya taşıyorlar. Şu an İETT ile görüşmeler yapılıyor. Buraya otobüs göndermesi için çabalyoruz. Taşınmak için kamyona ihtiyacımız vardı fakat yüksek rakamlar istediler. Bana ağır geldi. Gittik bir dilekçe yazdık, belediye kabul etti. Bir kamyon verdi belediye taşınmak için.” (Cesur, Esnaf)

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Geliştirme ve Dayanışma Derneği üyelerine göre Fatih Belediye’si 2005’ten sonra 2007’de de bir çalışma yürütmüştür. Ama bölgede yaşayan insanların sayılarının devamlı surette arttığı gözlenmektedir. Bölge sakinleri de “Adanahılar” adlı başka bir Roman grubunun bu boşaltılmış evlerde yaşadıklarını söylemektedir.

Bir diğer sorun ise daha önce değinildiği gibi bir hanede yaşayanlar sadece bir aileden oluşmamakta bazen bir kaç aileyi de kapsayabilmektedir. Bunun için bir haneye verilen bir hak sahipliği hanenin diğer üyelerinin açıkta kalmasına neden olabilmektedir. Bilhassa çok hissedarlı mülk sahipliğinde daha belirgin olan bu sorun projenin ileriki aşamalarında çözülmeye çalışılmıştır.

“Belediye 2007 yılında yapılan çalışmayı dikkate aldı. Dernek olarak pankart astık. Fakat bir hanede her ay başka biri oturunca bu sıkıntı yarattı. Mobilize olan insanlar vardı. Bir aile geliyor ben burada oturdum diyor, ev boş olduğu için hak iddia ediyor. Fakat biz belediyeye dedik ki sen mi veriyorsun devlet veriyor, verebiliyorsan ver ev hakkı bu insanlara. Üçüncü Etap diye birşey yoktu. Biz bunu sağladık. Kayabaşı mesela bunun sonuncudur.” (Cesur, Esnaf)

Ayrıca Taşoluk’taki kiracılara aylık 100 lira kira yardımı yapılması da kararlaştırılmıştır. Bunun yanında sitedeki ısınma probleminin yaşandığı sırada Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Derneği Belediye aracılığıyla Taşoluk’taki konutlara elektrikli ısınma aleti olan ufo dağıtmıştır.

4.6. İki Dernek Arasındaki Anlaşmazlığın Analizi

29 Mayıs 2008 tarihinde 32. Gün Programına konuk olan Sulukuleliler burada sorunlarını dile getirmişlerdir. İki derneğin de temsilcilerinin olduğu program Sulukule’de yapılmış ve aynı zamanda bölge halkının bir kısmı da burada bulunarak sorunlarını dile getirme imkanı yakalamışlardır. Bu programda Mehmet Ali Birand’ın “bu proje akrabaları karşı karşıya getirmiş” saptaması aslında doğru olmakla beraber eksiktir¹³⁵. Bu iki dernek arasındaki anlaşmazlık sadece proje üzerinden gerçekleşmiş değildir. Ayrılığın arka planında ideolojik ve kimliksel nedenler de vardır.

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Derneği üyeleri mahallenin sosyal dokusundan rahatsız olduklarını belirtmektedir. Bölgede gayri meşru işlerin olduğunu ifade eden dernek üyelerine göre bir değişikliğin yapılması gerekiyordu. Bölgedeki eğitim düzeyinin çok düşük olması, insanların kolay yoldan para kazanmak için gayri meşru yollara girmelerinin sebebi olarak gösterilmektedir. Oktay mahallenin eski sakinlerinden, kendisinin de eskiden “kötü alışkanlıklara” sahip olduğunu ifade ediyor. Oktay, mahalledeki şiddet ve esrar satımı gibi işlerin olmasından dolayı mahallenin artık yaşanılmaz bir hal olduğunu ileri sürmektedir.

“Diğer taraftan bu proje ile buranın temizlenmesi mümkün olacak. Çünkü eğitim düzeyi burada çok düşük. Bu proje ile bu insanlar asimile olacak ve iyi olacak. Ailemiz dağılıyordu, çoluğumuzu çocuğumuzu kaybedecektik. Ben bu yollardan geçtim ve zor bir karar verip bıraktım herşeyi. Şimdi aynı yollardan çocuklarımın geçmesini istemedim. Gitsinler size komşu olsunlar, madem siz gelmiyorsunuz, onlar gitsin. Buraya yabancı gelemiyordu. Gelenler 15 gün ancak kalabiliyordu. Ya asimile edilecek ya da dışardan birileri gelecek. Ama gelmedi kimse ve şimdi bu proje ile biz gidiyoruz. Çevre şartları ne kadar iyi olursa biz de çocuklarımızı o oranda iyi yetiştireceğimizi düşünüyoruz. Dışarı gittiği zaman daha çekingen davranıyor buradaki insanlar, tanımadıkları için. Ama burada en son yapacağı işi en başında yapıyor mesela çıkarıp kavga ettiği insanı vuruyor.” (Oktay, Esnaf)

Mahalledeki alışkanlıkların, şiddet gibi bir arada yaşamayı zorlaştıran unsurların yanında belki de en önemlisi iki topluluk arasındaki dünya görüşü farklılığıdır. Kaba bir ayırım yapmak gerekirse Fatih Belediye’sine yakın duran derneğin muhafazakar, Sulukule Roman Kültürü Derneği üyelerinin ve destekçilerinin ise seküler olduğunu söyleyebiliriz. Zira farklı kategorizasyon içinde değerlendirildiğinde Sulukule Roman Derneği üyelerinin seküler bir yaşam pratiğine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bilhassa Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri derneği yöneticileri

¹³⁵Sulukule, 32. Gün, 29.05.2008,
<http://www.kanald.com.tr/video/Detail.aspx?id=10&videoId=689&typ=p> [05.04.2009]

daha İslami bir yaşam tarzına sahipler. Temsilciler düzeyinde ayrışmanın netliği ortaya çıksa da bölgede yaşayan halkın çok net, katı bir ideolojik tutum içinde olduğunu söyleyemeyiz.

Bölge halkıyla yapılan mülakatlarda bu ayrışmanın eskiye dayandığı ortaya çıkmıştır. Mahalledeki eğlence evlerinden rahatsız olan bir kesim insan toplanarak bu eğlence evlerini basmıştır. 1994'te gerçekleşen bu olay, mahalledeki bazı kimselerin araya girmesiyle ancak yatışabilmiştir. Bu eyleme katılanlardan birisi bu eğlence evlerinin sahiplerini daha önce uyardıklarını belirtmektedir. MHP'li bir grup vatandaşın da destek verdiği baskına yol açan rahatsızlığın bu eğlence evlerinde küçük yaşta kızların uygunsuz bir şekilde gelenlerin eğlenmesini sağlaması olayıdır. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği'nin başkanı olan Şükrü Pündük de bu eğlence evlerini işleten kişilerden biridir.

Geniş ailelerden oluşan Sulukule sakinleri birbirleriyle yakından veya uzaktan akrabalar. Şu an iki tarafta da yer alan insanların bir çoğu geçmişte beraber hareket etmiş, mahallede birlikte yaşamışlardır. Lakin Türkiye'de 1990'lı yıllardaki siyasi konjonktürün bu mahallede de etkili olduğunu görüyoruz. Siyasal İslam'ın yükselişe geçtiği bu yıllarda tarikatların bölgede çok etkili olduğunu öğreniyoruz. Nakşibendi tarikatının bilinen yüzlerinden Cübbeli Ahmet olarak bilinen Ahmet Mahmut Ünlü her hafta Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerine geldiği halk tarafından ifade edilmektedir. Buradaki camilerde toplanan insanlar bu tarikatın etkisiyle farklı bir hayat tarzı benimsemişlerdir. Bu vesileyle önceki hayat tarzını bırakıp dini ritüellerini yerine getiren dindar bir kesim ortaya çıkmıştır. Hayat tarzını değiştiren insanlar çevrelerinde gördükleri olumsuzlukları da eleştirmişler, ikaz etmişler ve en son olarak da fiili müdahalede bulunmuşlardır. Bu gerilim 1990 yılına kadar sürmüştür. Şükrü Pündük bu gerilimin ipuçlarını şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Türbanı siyasi simge haline getirdiğinizden biz karşıyız. Benim babaannem de takıyor türban. Neye karşıyım siyasi simge halinde getirdiğiniz için. Sizin buradaki müzik, eğlence hayatının sonuçları olan şeylere karşı tahammülünüz yok. İçki bana göre de haram ama bu benim işim. Ben buradan para kazanıyorum. Ama Roman kültürü rezalet kültürü demek sorundur.” (Şükrü, Müzisyen)

Cübbeli Ahmet'in Sulukule'ye gelip vaaz verdiği dönemde bölge halkı arasında bir ayrışma başlamıştır. Yaşanan ayrışmada somut bir olay da etkili olmuştur. Bu olay eğlence evlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir.

“Buraya 80-100 araba gelirdi. Vaaz dinlemeye. Cübbeli Ahmet gelirdi. Bir gün sofî dediğimiz çocuk evine doğru giderken Edirnekapı'nın orada, bu çocuktan sigara istiyorlar. Bugün içki içilir mi ya diyor sofî çocuk. Sana ne ya diyor, içki içerim, diğer çocuklar. Bizim çocuklar sofî çocuğu bıçaklıyor. Çocuğu öldürüyorlar. Sulukuleliler öldürdü diyorlar. Ondan sonra Sulukule eğlence merkezlerinin kapatılması için imza topluyorlar.” (Şükrü, Müzisyen)

1992 yılında gerçekleşen bu olaydan sonra gerilim tırmanmış ve daha önce bahsedilen devriye evlerin basımı olayı gerçekleşmiştir. Bölgede toplanan bir kısım Sulukuleli topladıkları imzaları ilgili birimlere vermişlerdir. Böylece eğlence evleri diğer tabir ile devriye evleri 1992 yılında kapanmıştır¹³⁶.

Sulukule'de projeye karşı duran veya destekleyen her kesimin de ortak olarak belirttiği husus, mahallede esrar, hap gibi şeylerin satılıyor olması ve bundan duyulan rahatsızlıktır. “Aşağı” diye kategorize edilen yer Sulukule'de surlara yakın olan bir sokaktır. Burada gayri meşru işlerin olduğuna dair ortak kanaat vardır. Mahallenin muhtarında o bölgedeki olumsuzlukları şöyle ifade etmiştir:

“Mahallede kötü şeyler oluyor. İnkâr etmiyorum. Uyuşturucu, hap satılması gibi şeyler. Ama aşağıda bunlar.” (Güler, Emekli)

Bu farklılık ve ayrışma kimlik siyaseti alanında da kendini göstermektedir. Şükrü Pündük'ün kurduğu derneğin adında “Roman” ve “Sulukule” kullanılmasına karşın diğer dernekte ne “Roman” ne de “Sulukule” ile ilgili bir kelime yoktur. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Derneği'ne göre zaten bölgenin ismi Sulukule değildir. Kendileri de bölgeyi anlatırken Sulukule kelimesinin kullanılmamasına özen gösterirler. Çünkü Sulukule olumsuzlukları çağrıştıran bir bölgeye ithafla kullanılmaktadır. Sulukule yerine Neslişah ve Hatice Sultan'ı anlatan “Sultan Mahalleli” tanımı bu ayrıştırmanın somutlaşmış ifadesidir. “Roman” olma özelliği ise Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri dernek yöneticileri tarafından kabullenilmemektedir. Onlara göre Roman ismini kullanmak bölgedeki direniş hareketinin nüfuzunu arttırmak için ortaya çıkmıştır.

“Şükrü'nün derneğin ortaya çıkmasıyla bu Romanlık mevzusu çok fazla ortaya çıktı. Şükrü de Roman değildir, ama buradan nemalanmak için o Roman olduğunu söylüyor.” (Oktay, Esnaf)

¹³⁶ Bahar Sakızlıoğlu, “Bir Senti Geleceğe Taşımak Ya Da Sulukule'de Neler Oluyor”, **İstanbul Dergisi**, s.57, (2006): 41.

Şükrü Pündük ise bu durumu kabul etmemektedir. Ona göre Sulukule’de yaşayan insanların %80’i Romandır. Roman kimliğinden çekindikleri için bu kimliği kabul etmemektedirler. Kimlik meselesine daha sonraki bölümde girileceği için bu tartışmayı burada girilmeyecektir. Yalnız proje üzerinden gerçekleştiği sanılan mahalledeki ayrılmışlık durumunun daha eskiye dayandığını göstermeye çalıştık. Bir tarafta muhafazakarlaşan kesimin bulunduğu bölgeyi değiştirmek istemesi ve bunu başaramadığını düşündükten sonra bölgenin değişmesi açısından Fatih Belediyesi’nin yaptığı projeye sarılması, diğer taraftan bu gruba nispetle daha az muhafazakar hayat tarzına sahip, eğlence evleriyle birlikte toptan kültürünün ve mahallesinin yok olmasına direnen bir kesim.

Sulukule’deki Romanlar için Sulukule güvenli bir alanı temsil etmektedir. Sadece Sulukule’de yaşayan insanların kentsel dönüşüm projesi ile birlikte elde edeceği imkanlar bağlamında konu değerlendirilmemektedir. Başka bir yerde yabancılarla kalmak onları tedirgin etmektedir. Bu neden Romanların Fatih Belediyesi’nin uyguladığı Kentsel Dönüşüm Projesine karşı muhalefet etmelerinde önemli bir faktördür.

Kimlik tartışmasında araçsallaşan Kentsel Dönüşüm Projesi, Sulukule diye bir bölgenin sonu anlamına gelmektedir. Gerek mülk sahiplerinin çok az bir kısmının yeni yerleşim yerlerinde kalacak olması gerekse kiracıların buradaki evlerde oturacak maddi güçlerinin bulunmayışı Sulukule’nin sakinlerinin değişmesi anlamına gelmektedir. Bu mekana ilişkin tespitin yanında Sulukule Romanlarının hayatlarını devam ettirmeleri hususunda ciddi zorluklar gözükmemektedir. Belediye’nin TOKİ aracılığıyla hak sahipliğini ilan ettiği evlerin taksitlerini ödemekte zorlanan insanlar evlerini satmaktadırlar. Bu hak sahipliğini satan insanlar kiracı olarak Sulukule’ye yakın yerlerde ikamet etmek istemektedirler. Fakat Sulukule’deki çok düşük miktarlardaki ev kiralarının yerine kendilerinin karşılayamayacağı miktarlarda olan ev kiralrı insanları zor duruma düşürmektedir. Bu insanları bir anlamda yaşam şartlarının daha zor olduğu yerlere itmek demektir.

Kentsel Dönüşüm Projesi bu projenin uygulandığı mekanların ıslahı anlamına gelmektedir. Mekanların yenilenmesi bölgede yaşayan insanların da yenilenmesi anlamına gelmemesi gerekmektedir. Tümöyle yıkıp yeniden yapılandırma yerine

yerinde iyileştirme yapılması bölge halkının huzurunun da sağlanması açısından önemlidir. Fatih Belediyesi bu projeyi hazırlarken yapıların yenilenmesi ve insanların huzurunu temin etmek hedefi ile yola çıkmış ise bu konuda başarılı olamadığı bir gerçektir. Nitekim mülk sahipleri yeni yapılacak evlerin taksitlerini ödeyememe korkusuyla mülklerini satmakta, kiracılar ise Taşoluk beldesindeki ev hak sahipliğini satmaktadırlar. Hem Sulukule eski dokusunu dolayısıyla sakinlerini kaybetmektedir hem de başka yerlere gönderilen insanlar Belediye'nin gösterdiği yerlerde kalmayı tercih etmemekte ya da kalmamaktadırlar.

5. KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ VE İÇ TARTIŞMALAR

5.1. Roman Kimliği

Her kimliğin oluşumunda olduğu gibi Roman kimliğinin oluşumunda bir takım erklerin belirleyici rolleri olur. Gücü elinde bulunduran odaklar herhangi bir topluluğu tanımlarken imtiyazlı durumundadır. Diyalojik bir eksende gerçekleşen kimlik diyaloga muhatap olanların güç dengeleri kimliğin oluşumunu da belirlemektedir. Güçlünün iktidarında gelişen tanımlama o kimliğe muhatap olanların ne düşündüğünü ve nasıl tanımladığını dikkate almaksızın iktidar odakları tarafından tek taraflı gerçekleşmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu çok etnili ve çok dinli bir toplumdan oluşmaktaydı. Yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti inşa etmiş ve tüm etnik kökenleri “Türk” başlığı altında toplamıştır. Zira 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile azınlık olarak sadece gayri müslimler sayılmıştır. Dinsel bir ayrıma tekabül eden Türkiye’deki azınlık algılaması diğer azınlıkların azınlık olduğu fikrini reddetmiştir. Ulusal bütünlük içerisinde müslüman olan diğer etnik kökenlerin azınlık olduğu kabul edilmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu anlamda Osmanlı’dan devraldığı azınlık algılamasını devam ettirmiştir. Türk kimliğinin İslamiyet ile kurduğu bu ilişki Türkiye’deki diğer etnik temelden olan ve fakat müslüman olanları yeni ulus kimliği olarak “Türk” kimliği içerisinde eritmek ihtiyacından doğmuştur.

Türkiye’de azınlığın dinsel olarak belirlenmesi diğer etnik kökenler konusunda nicelik olarak bilgilenme imkanımızı kısıtlar. Etnik azınlıklara ilişkin resmi veriler kaydedilmediğinden, Türkiye’deki Romanların sayısına tam olarak ulaşılamamaktadır. Türkiye’deki Romanların sayısı bugün 500.000 ve 600.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bugün tahmin edilen bu sayı 1831 yılında yapılan nüfus sayımı dikkate alınarak ulaşılan rakamdır. 1831 yılından günümüze

bölgelerin demografik yapısı incelenerek böyle bir nüfus tahmin edilmiştir. Yalnız bu sayılarda Osmanlı istatistiklerine göre kadınların, 15 yaş altı erkek çocukların sayıma dahil edilmemesi bu rakamı da kuşku kılmaktadır. Türkiye’de yaşayan Romanların sayısının 1.5, 2 milyon arası olduğunu iddia edenler de vardır¹³⁷.

5.2.Roman Kimliğinin Dönüşümü

Türkiye’de Roman kimliği 2000’li yıllardan itibaren açık bir şekilde değişmeye başlamıştır. Bu değişimde etkili olan faktörler arasında Avrupa Birliği şüphesiz önemli bir yeri işgal etmiştir. Türkiye’deki bir takım hukuki mevzuatın değişiminde etkili olan “AB Türkiye İlerleme Raporu”nda Romanların haklarını dile getirmesi Roman kimliği ve Romanları daha görünür kılmıştır. Avrupa Komisyonu’nun Türkiye’nin Katılımı Yönünde İlerlemesi Hakkında, 2004 yılı düzenli raporunda, 2004 yılı itibariyle halen yürürlükte olan Roman kökenlilerin Türkiye’ye göçmen olarak girmesini yasaklayan mevzuatın halen yürürlükte olması eleştirilmiştir¹³⁸. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde yapması gereken reformlar, özgürlüklerin gelişimi açısından hukuki mevzuatın yeniden ele alınması gibi bir takım değişimleri içerdiği bilinmektedir. Geniş bir yelpazede gerçekleşen reformlarda insan hakları ve özgürlükler bu yapılan/yapılacak reformların önde gelenlerindendir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde görece özgürlükler konusunda pozitif adımlar atılmıştır. Türkiye’deki özgürlüklerin gelişimiyle paralel olarak kimlikler konusunda bir rahatlama söz konusu olmuştur. Her ne kadar bir çok sorun halihazırda devam ediyor olsa da toplumsal kimliklerin daha rahat ifade edilebildiği bir döneme girildiği gerçektir. Bu ortamda Roman kimliği de ön plana çıkmış ve kendilerine yönelik varolan önyargılardan, ayrımcılıktan kurtulmak için kendi haklarını savunmak isteyen Romanlar harekete geçmişlerdir.

¹³⁷ Türkiyeli Romanlar Haklarını Savunuyor, 12.03.2007, <http://www.edrom.org.tr/?pid=23> [29.03.2009]

¹³⁸ Avrupa Toplulukları Komisyonu, Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu, http://digm.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf [08.03.2009]

2000’li yıllardan itibaren Çingeneler Roman ismini tercih ederek, Çingene kelimesindeki olumsuz anlamı bertaraf etmek istemişlerdir. Roman kelimesinin bir etnik kökene işaret edebilmesine karşın Çingene kelimesi olumsuzlukları çağrıştıran ve hatta hakaret olarak kullanılan bir terimdir. 2004 yılında kurulan “Edirne Çingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” (EDÇİNKAY) Çingene ismini kullanmış olmasına rağmen 2006 yılında bu derneğin adı değişerek Edirne Roman Derneği (EDROM) olmuştur. Tek çatı altında toplanmaya karar veren dernekler Roman Federasyonu (ROMDEF) adı altında 13 üyesiyle* birlikte birleşmiştir. Dikkat edilecek olursa dernek isimlerinde “Roman” ismi kullanılmaktadır. Dernekleşme yoluna giden Romanlar hem örgütlü bir konuma sahip olmaktadır hem de kimlikleri ile ön plana çıkmaktadırlar.

Mustafa Aksu’nun adlandırma konusunda farklı bir tercihte bulunup Çingeneliği savunması daha sonra açıklanacaktır. Fakat kendisi Çingene/Roman kimliğinin dönüşümünde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Emekli olduktan sonra kendisini Çingene kimliğinin sahip olduğu olumsuz anlamlarla, aşağılamalarla ve hurafelere dayanan inançlarla mücadele etmeye adanmıştır. Mustafa Aksu ilk olarak Türkiye’de devletin çeşitli kurumlar aracılığıyla yayınlamış olduğu sözlüklerdeki Çingene maddesindeki tanımın değişmesi için girişimlerde bulunmuştur¹³⁹. Fakat lokal girişimlerinin bir faydasını görmeyince bu sefer Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve ilgili bakanlıklar olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu’na başvuran Mustafa Aksu, Çingeneler hakkındaki olumsuz ifadelerin kaldırılması konusunda sonuç almaya başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı kurumun basmış olduğu sözlüklerdeki Çingeneler maddesine düzeltmeler, değişimler ve gerekli çıkartmalar yaptığını duyurmuştur. 1 Ekim 2001 tarihli genelge ile bu konu Bakanlık teşkilatına, valiliklere, Kültür Bakanlığı’na, Türk Dil Kurum Başkanlığı’na, Diyanet İşleri Başkanlığı’na ve Yök Başkanlığı’na duyurulmuştur. Bu sayede yapılan değişiklikler kamuoyuna da duyurulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu genelgesinden sonra Türk Dil Kurumu’da kendi bünyesinde basılan sözlüklerde bu

* Lüleburgaz Romanlar Derneği, Tekirdağ Muratlı Romanlar Derneği, Tekirdağ Malkara Romanlar Derneği, İzmir Çağdaş Romanlar Derneği, Mersin Romanlar Derneği, Adana Romanlar Derneği, Keşan Romanlar Derneği, Ankara Romanlar Derneği, Bartın Romanlar Derneği, Lalapaşa Romanlar Derneği, Balıkesir İvrindi Romanlar Derneği, Kırklareli Romanlar Derneği, Edirne Roman Derneği

¹³⁹ Mustafa Aksu, **Türkiye’de Çingene Olmak**, 2.bs, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 39.

konuyu dikkate almıştır. 2002 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı da Mustafa Aksu'nun dilekçeli başvurusundan sonra harekete geçmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı valilikler aracılığıya müftülüklerle gönderdiği yazıya göre

1. Müftülüklerde yapılan aylık mutad toplantılarda zaman zaman bu konunun gündeme getirilerek, din görevlilerinin bilgilendirilmesine,
2. Vaaz ve hutbeler ile mahalli TV ve radyolarda yapılacak dini ve ahlaki sohbetlerde, Çingenelerle ilgili adı geçen inanç ve kanaatlerin doğru

olmadığına dair halkımızı aydınlatıcı bilgilere yer verilmesine, önem verileceği bildirilmiştir¹⁴⁰.

Çingene kelimesindeki negatif anlamların giderilmesi ve toplumdaki ön yargıların bertaraf edilmesi için örgütlenmenin gerektiğine inanan Mustafa Aksu, dernekleşme yolunda adım atmak istemiştir. Bu amaç ile ilk defa bir derneğin kurulacağını düşünen Mustafa Aksu, ön bilgi almak için Ankara Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masası'na gider. Ankara'da "Çingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma" adında bir dernek ve buna ilaveten Çingene Kültür Dernekleri Federasyonu kurmak istediğini kurum yetkililerine bildirir. Fakat birim yetkilileri "2098 sayılı Dernekler Yasası"na göre Çingene isminin kullanılamayacağını, aksi taktirde bölücülük yapılmış olacağını belirtir. Bu gerekçeleri anlamlı bulmayan Mustafa Aksu ilgili bakanlığın (İç İşleri Bakanlığı) başmüşaviri ile konuştuktan sonra bu adla derneğin kurulmasına izin verilir¹⁴¹.

Ali Rafet Özkan'ın doçentlik tezi olarak hazırladığı *Türkiye Çingeneleri* adlı kitabı 2000 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından basılmıştır. Türkiye'nin belli bölgelerinde saha çalışmalarına dayananan bu kitapta Çingenelere ilişkin olumsuz ifadeler mevcuttur. Mustafa Aksu'ya göre kitabın bir çok bölümünde Çingeneler için inançsızlık, hırsızlık ve fuhuş gibi şeylerle suçlayıcı ifadeler geçmektedir. Bu durumdan rahatsızlığını belirtmek için 15.06.2001 tarihinde bizzat Kültür Bakanı'na dilekçe vermiş ve aynı Yayınlar Dairesi aracılığıyla bazı düzeltmeler yapılacağı gerekçesiyle tüm satış mağazalarından kitaplar getirtilerek depoya konulmuştur.

¹⁴⁰ age, 68.

¹⁴¹ age, 70.

Fakat 4 ay sonra ilgili kurumun incelemesinden sonra kitabın bilimsel olduğu kanaatine varılmıştır. Bundan tatmin olmayan Mustafa Aksu çeşitli hukuk derneklerine başvurarak Kùltür Bakanlığı hakkında 25.06.2008 tarihinde dava açmıştır. Yalnız Kùltür Bakanlığı hakkındaki davanın ancak idari mahkeme tarafından açılabilceğı belirtilerek dava reddedilmiştir. 25.12.2002 tarihinde İdari Mahkeme’de dava açan Mustafa Aksu buradan sonuç alınacağını düşünmekte aksi durumda Avrupa Birliğı İnsan Hakları Mahkemesi’ne gideceğini ifade etmektedir¹⁴².

Sulukule’de Roman isminde ilk defa 2006 yılında bir dernek kurulmuştur. Mahalle’de yaşayan ve Sulukule Roman derneğini destekleyen kişiler Roman olduklarını bu dernek altında toplantıktan sonra söylediklerini ifade etmektedir. Mahalle’de uygulanmak istenen Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı oluşturulmuş bu dernek vasıtasıyla kimlik konusunda da bir takım değışmeler olmuştur. Mahalle sakinlerinden Hasan, gençliğinde etnik kökene ilişkin konulara ayıp olduğu gerekçesiyle girilmediğini ve özellikle ailesi tarafından tembihlendiğini anlatmaktadır.

“Biz Romanız, roman dediler bize, biz de kullanıyoruz. Bizim anamız babamız derdi ki; sakın böyle mevzulara girmeyin, yani istenmeyen birşey.” (Hasan, İşçi)

Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı direniş gösteren mahalledeki bazı insanlar Sulukule Roman derneğini kurarak hem bu direniş sayesinde örgütlü bir muhalefet geliştirmiş hem de Roman kimliğinin benimsenmesinde önemli mesafe katetmişlerdir.

Fatih Belediyesi’nin Sulukule’de uygulamak istediğı Kentsel Dönüşüm Projesi’ne diğersivil toplum kuruluşlarının desteğıyle etkili bir muhalefet yapılmıştır. Bu muhalefette mahallelerini kaybetmek istemeyen insanların itirazı yükselmiş ve bu itiraz insanları daha siyasal bir dil kullanmaya itmiştir. Sulukule’deki Kentsel Dönüşüm Projesine uluslar arası kurumların da aktör olarak katılması mahalle sakinlerinin siyasallaşmasında ve bu muhalefetin desteklenmesiyle imkanlarını geliştirmiştir. Siyasallaşma süreci aynı zamanda mahalledeki baskılanan kimliğin de gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Daha önceleri baskılanan Roman kimliğı

¹⁴² age, 95.

burada yeniden üretilerek karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda “8 Nisan Dünya Roman Günü” Sulukule’de kutlanmaya başlamıştır.¹⁴³ Mahalle halkına göre daha önce Sulukule’de kutlanmayan 8 Nisan Dünya Roman Günü, iki yıldır kutlanmaktadır. Bu da bize kimliğin evrensele (Dünya Roman) referansla bir bağ kurulmak istendiğini göstermektedir.

5.3. Kimlik İçi Tartışmalar: Roman-Çingene

Roman kimliğinin sorunları Roman isminin kullanımıyla paralellik gösterir. Türkiye’de ve dünyada Romanlar 1990’lı yılların ikinci yarısına kadar “Çingene” olarak adlandırılmışlardır. Türkçe basılan kitapların adlarında Çingene isminin kullanıldığını görmekteyiz. Buna karşın dergilerde Romanların konu edildiği makalelerde hem “Çingene” hem de “Roman” isimleri kullanılmaktadır. Roman ismi ilk defa 1995’de Aktüel dergisinde çıkan bir makalede kullanılmıştır.

“Şimdi size onun klarnetini dinleteceğim. Dokuz sekizlik. Atonal. Bayılacaksınız. Arabesk değil, sıkı blues. Bizim blues’umuz. Yok ben çalmayacağım. Deli Selim çalacak. Deli Selim çinge... pardon roman. O çalacak...”¹⁴⁴.

Bu metinde de ortaya çıkan bu adlandırma farkı 1990’lı yıllardan itibaren değişmeye başlamıştır.

Çingene ismi Romanlar tarafından erken tarihlerde kullanılan bir kelime olmakla birlikte bu konuda genelleme yapmamak gerekmektedir. Zira Çingene olduğunu kabul edenler olmakla birlikte aslında Çingene isminin sonradan bir uydurma olduğunu ifade edenler de mevcuttu¹⁴⁵. Ama genel olarak Çingene isminin kullanıldığını söylemek mümkündür. Nazım Alpman’ın *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler* adlı kitap çalışmasında görüştüğü bir kişi Çingene olduğunu fakat bunu neden inkar etmek durumunda olduklarını ifade etmektedir.

“Sanki dünyanın bütün namussuzluklarını biz yapıyormuşuz gibi muamele görmüşüz. Bizim halkımızı yıldırma bu aşağılama. Bizim de bir dil yapımız var. Doğamıza uygun yaşama biçimimiz var. Ama herşeyden önce insanız. İnsan olduğumuzu kabul ettirmek için, çingeneliğimizi inkara kalkmışız. Maddi gücümüz yok, eğitimimiz yok, kültürümüzü değerlendiremiyoruz...”¹⁴⁶.

¹⁴³ Sulukule’de bir hüznü “Roman Günü”, 08.04.2009, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=930183&Date=08.04.2009&CategoryID=77> [10.04.2009]

¹⁴⁴ Cem Sancar, “At bi Camili, söölim Deli Selim’i”, *Aktüel*, s.187, (1995), 46.

¹⁴⁵ Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, 3. bs. (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972), 28.

¹⁴⁶ Nazım Alpman, *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler*, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997), 54.

Çingene olduklarını kabul eden insanlar var olmakla beraber 1939 tarihinde de kendilerinin aslında Rom olduklarını ve Çingene isminin uydurma olduğunu bilen insanların varlığı göze çarpmaktadır.

“-Rom mudur?

-Biz hep Romuz ya! ...

-Yani ya efendim, sizin anlıyacağınız, bizim bütün çingenelerin adı Romdur; Ne yana gitseniz, çingenelerin hepsiçine birden Rom denir... Çingene adı sonradan uydurmadır... Hani ya kendi aramızda biz öyle biliriz...”¹⁴⁷.

Kendi aralarında “Rom” olduklarını bilmeleri Çingene tanımının dışardan geldiğini göstermektedir. Ama buna rağmen Çingene olduğunu kabul eden insanların varlığı da azımsanmayacak kadardır. Buradan Romanların dışardan baskılanan bir adı kabullendiği anlamını çıkartmak da mümkündür. Çingene olduğunu kabul edenlerin var olmasının yanında Çingene olduğu gerçeğini saklayanlar da mevcuttur. Kendisi emekli bir bürokrat olan Mustafa Aksu, Çingene olarak başından geçen olayları, Çingene kimliğinin toplumdaki algılanışını ve gündelik hayatta yaşınılan sorunları aktarmıştır.

“Öğrenci olduğum yıllarda yaşadığım sıkıntıları, şahit olduğum olumsuzlukları, araştırmalarım sırasında insanların Çingenelere ilkel ve şaşı bakışlarını görerek 1998 yılına kadar Çingene kimliğimi gizlemek zorunda kaldım!... Öz kimliğimi ifade edemememin ayıbını yaşadım!... Emekli olduğuma göre, insan hakları, demokrasi ve insanlık adına bu çalışmaya başlamam gerektiğine karar verdim.”¹⁴⁸.

Mustafa Aksu, emekli olana kadar Çingene kimliğini saklamak zorunda kalmıştır. Çeşitli devlet dairelerinde memur olarak çalışan Mustafa Aksu, başına birşey gelmemesi için bu yolu izlediğini belirtmektedir.

Mustafa Aksu’ya göre aslolan Çingeneliktir. Bu topluluğun etnik adı da “Çingene”dir. Roman terimine karşı çıkan Mustafa Aksu Çingene yerine Roman ismini kullananları gerçeği çarpıtmaktan başka bir amaçları olmadığını düşünmektedir. Roman olmanın Çingene olmaktan başka birşey gibi sunulması bu itirazın ana noktasıdır.

“Son 20 yılda kimliğini gizlemek imkanı olmayan ünlü sanatçı Çingenelerin, kendilerini etnik köken ismiyle ilgisi bulunmayan “Roman”(!) olarak tanıttıklarına şahit oluyoruz. Bazı Çingenelerin ise; “Biz Çingene değiliz, Müslümanız” dediklerini gazetelerden öğreniyoruz. Sanki Çingeneler Müslüman değillermiş; Müslüman olmazlarmış gibi!... Kimi basın mensupları da, -nedense- “Çingene” yerine “Roman” sözcüğünü kullanıyorlar.”¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Osman Cemal Kaygılı, **Çingeneler**, 3. bs. (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972), 28.

¹⁴⁸ Mustafa Aksu, **Türkiye’de Çingene Olmak**, 2.bs (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 48.

¹⁴⁹ **age**, 50.

Bugün Mustafa Aksu, Roman olmayı kabul etmeyip aslolanın Çingene olduğunu savunsa da toplumda aksi bir durum söz konusudur. Hem Roman toplulukları hem de Roman olmayanlar Çingene yerine Roman kelimesini kullanmaktadır.

Roman ismi Sulukule’de de kullanılmaktadır. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma derneği adlı bir dernekte kurulmuştur. Fakat Roman ve Çingene isimleri bu toplumda birbirlerinden kesinlikle ayrılmaktadır. Sulukule’de görüşme yapılan hiç kimse Çingene olduğunu kabul etmemektedir. Bununla birlikte mahallede Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği üyeleri Roman olduklarını kabul etmektedir. Buna mukabil mahallede yaşayan bir çok kimse bu adlandırmayı da kabul etmemektedir. Çingenelik bölgede yaşayan halka göre bir milletin etnik kökeni değildir. Daha çok bir hal, bir durum ifade eden bir tanımlamadır.

“Çingenelik bence insanın dilidir, yaptıklarıdır. İnsanlar yaptıklarıyla Çingene olur. Görgüsüz hareket eden, toplum içinde oturmayı kalkmayı bilmeyen insandır Çingene. Konuşman, dilin Çingene olmayı belirler. Tekirdağ’da var işte, bir insan konuşunca anlarsın Çingene olduğunu. Bir millet değildir ama Çingenelik.” (Erkan, Esnaf)

Roman kelimesine daha sıcak baktıkları tespit edilen bir çok insan Çingene isminin Roman ile birlikte anılmasından da rahatsızdır. Basın mensuplarının bölgedeki halkı Çingene olarak göstermesinden rahatsız olan Ayşe, benim de bulunduğum bir ortamda haber yapmak için gelen bir özel televizyon spikerinin “Çingene misiniz?” sorusuna çok sert bir cevap vermiştir:

“Burada Çingene diye birşey yok. Roman olabilir. Ama buraya bir sürü yerden insan gelmiş, hepsi Çingene mi? Onlar da mı Roman? Ben doğdum büyüdüm, annem doğdu büyüdü hepimiz burada. Ama kökümüz Selanik’ten gelmiş. İnsanın ağızıdır Çingene. Lafını sözünü bildin mi, topluma girdin mi Çingene olmazsın. Biraz bu aşağıdakiler edepsizlik yapmışlarsa başka, ama onların şeyini biz çekiyoruz. Aşağıdakiler yüzünden ceremesini biz çekiyoruz. Biz göçmeniz. A takımı yüzünden oldu. Berbat ettiler burayı. Burada oyun evleri vardı ama biz onları bilmeyiz. Bizim bu taraftakiler konfeksiyonda çalışırlar. Ben 20 yaşında gelin oldum konfeksiyonla uğraştım.” (Ayşe, 43)

Genel olarak roman olabileceğini kabul eden Sulukule mahalle sakinleri “Çingene” kelimesinden çok rahatsız olmaktadır. Sulukule Roman Derneği’nde Romanlık ve Çingene’lik üzerine yapılan mülakatlarda bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Romanlık başka Çingenelik başka. Bizde kimse dil bilmez, Çingenece bilmez. Çingene dini haram olandır. Biz elhamdulillah Türküz, müslümanız. Çingene kız kardeşiyle zina yapandır. Biz de öyle şey olmaz. Bu yıllardır böyle. Çingene ne namaz kılmasını bilir, ne ibadetini ne dinini bilir. Burada Çingene bulamazsın. Roman diye hitap edilir. (Hasan, 50)

Roman olmak adeta Çingene olmakla sınırları belirlenen bir kavram haline gelmiştir. Daha önce değinildiği gibi Çingenelik bir milleti tarif eden etnik topluluk olamayacağı sıkça vurgulanan bir anlayıştır. Bunun karşısında Romanlık bir milletin meşruiyetini sağlayan diğer yan unsurlarla desteklenmektedir. Hasan Bayındır bu durumu din ve dil referansı ile ortaya koymaktadır. Müslüman olmak ve Türkçe bilmek Romanlığı meşrulaştırır. Uzun yıllar Sulukule Mahallesi'nde yaşamış ve eski eğlence evlerinde dansözlük yapmış Nuriger de aynı referanslarla Çingeneliği Romanlıktan ayırmaktadır.

“Biz Çingeneliği kabul etmiyoruz, dedikleri zaman kızıyoruz. Onlar namaz kılmaz, abdest almaz. Ben Ramazanlarda çalışmıyordum, oruç tutuyordum. Biz ama onlardan değiliz. Onlar dinini bilmez. Çok farkımız var. Biz mesela temiz insanlarız. Onlar burada yer orada bırakırlar. Bizim yediğimiz içtiğimiz bellidir. Kızlarımız güzel giyinir. Onlar tam tersi. Onlar sokakta yatar, çadırdaki yatar. Su görmez onlar, yıkanmazlar. Onlar oruç tutmaz. Müslümanlığın şartını bilmezler, yıkanmayı bilmezler. (Nuriger, Müzisyen)”

“Bize Romansınız demediler, Çingenesiniz dediler. Bilmezdi Çingenesiniz derlerdi. Karagömrük'e banyoya giderdik, düğün hamamalarımıza giderdik. Bu hamamlara altınlar takılarak gidilirdi. Arkamızdan Çingene diye seslenirlerdi.” (Nuriger, Müzisyen)

Modern Türkiye'de, Türk terimi bir ırka işaret etse de bu terimin kullanımı ırktan başka şeyleri de içermektedir. Ülkede yaşayan insanların etnisiteleri veya dilleri farklı olsa da müslüman olmaları durumunda bu insanlar Türk olarak algılanır¹⁵⁰. Osmanlı yönetimi açısından halk müslim ve gayri müslim olarak ikiye ayrılıyordu. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ise bir ulus inşa edilmiş fakat gene de toprağa bağlı bir millet tanımlamasından ziyade dine referans veren bir tanımlama hakim olmuştur. Bu durumun en bariz bir şekilde ortaya çıkması Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı Sonrası Yunanistan ile yaptığı nüfus mübadelesinde ortaya çıkmıştır. Osmanlı sınırlarından bugünkü Türkiye sınırlarına çekilmek durumunda kalan yeni Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde yaşayan Rumlarla Yunanistan'da yaşayan Türkler arasında bir mübadele yapmayı bu iki ülke kararlaştırdı. Fakat pratikte Türk olmayı belirleyici kılan unsur din olmuştur. Türkçe konuşmayı bilmeyen bir çok insan müslüman oldukları gerekçesiyle Türkiye'ye muhacir olarak kabul edilmiştir¹⁵¹.

¹⁵⁰ Soner Çağaptay, “Türklüğe Geçiş: Modern Türkiye'de Göç ve Din” **Vatandaşlık ve Etnik Çatışma**, haz. Haldun Gülalp, çev. Ebru Kılıç, (İstanbul, Metis Yayınları, 2007):86-111.

¹⁵¹ Mesut Yeğen, **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa Cumhuriyet ve Kürtler**, 2.bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 109.

Türkiye’deki Türklük algılamasında din yani müslüman olmak önemlidir. Bu durum Roman kimliğinin oluşmasında Türk ulus kimliği arasında bir benzerlik olduğunu göstermektedir. Türklükteki bileşke içerisinde din ne kadar önemliyse Romanlık açısından da müslümanlık aynı ölçüde önemlidir. Çingene olmak dinsiz olmak ile birlikte Romanlıktan ayrılmaktadır. Romanlığı belirleyen şey de göçebe yerleşik gibi ayrımların yanında müslüman olmak en önde gelen kriterdir.

Sulukule Mahallesi sakinleri açısından Romanlığı Çingenelikten ayırtıran diğer bir özellik yaşam biçimidir. Romanlar daha çok yerleşik hayata geçmişlerdir. Buna karşılık Çingenelik göçebe hayat tarzına sahip olan insanların adı olarak geçmektedir. Yerleşik hayata geçmiş Romanlar için göçebe yaşayan Çingeneler “makbul vatandaş” değildirler. Osman Cemal Kaygılı’nın *Çingeneler* adlı eserinde bu konuya geniş yer verilmiştir. Yerleşik hayatta olan romanların göçebelere karşı çok katı bir tutumu söz konusudur. Bilhassa müzik ile uğraşanların yerleşik hayata geçmiş olduğu vurgulanan kitapta, göçebelere hor görmeleri ve onları aşağılamaları işlenmiştir.

10 Mayıs 2008 tarihinde İstanbul’dan Sakarya’ya giderken otobüste üç Roman vatandaşıyla birlikte yolculuk yapma fırsatını yakaladım. Paraları olmadığı için otobüsten atılmakla tehdit edilen Romanlar otobüsün şoförüne rica ederek Sakarya’ya kadar ücretsiz gitme hakkını elde etmişlerdi. Kısa süreli sohbetimizde konu Romanlık meslesine geldi. Kendilerini nasıl tanımladıklarını sorunca “Biz Romanız, çadırdaki yaşayanlar Çingenedir” diyerek kendileri ile Çingeneler arasında yaşam tarzından hareketle bu farklılığa işaret ettiler.

Roman ve Çingene ayrımı din ve yaşam tarzının dışında mesleki olarak da kendini göstermektedir. Roman olduğunu kabul edenlere göre Romanlar daha nitelikli olarak kabul ettikleri müzik ve esnafılık işiyle uğraşanlardır. Ama bunun karşısında çiçekçilik, kalaycılık gibi işlerle uğraşanlar çingenelerdir.

“Biz Trakya bölgesinden gelenler Romanızdır. Romanlar hep Selanik’ten gelmiştir. Marmara Bölgesinde Bursa’da oturanlar hep Romandır. Bunlar müzik işiyle uğraşırlar, esnafılık yaparlar. Ama diğerleri Roman değildir. Görgüsüzlerdir. Çiçekçilik ile uğraşırlar. Kalaycılık yaparlar, sepetçilik yaparlar. Onlarla biz bir değilizdir.” (Nuriger, Müzisyen)

Sulukule’de yılın değişik zamanlarda “Adanalılar” diye tabir edilen bir grup Adana’dan gelip, Sulukule’de yaşamaktadır. Göçebe olarak yaşayan bu gruplar Sulukule civarında çadır kurarak burada belli bir süreliğine yaşamlarını devam

ettirmektedirler. Adanalılar denen bu grup için Sulukule Romanları Çingene kelimesini yakıştırmaları da Nuriger ile yaptığım görüşmede kendisinin Çingene olmadığını anlatırken “Hayatınızda hiç Çingene gördünüz mü?” diye bir soru sormam gerekti. Kendisi en yakın olan Adanalıları çingene olarak gösterdi. Ona göre Adanalılar, şalvar giyerler, dilencilik yaparlar ve çadırdaki kalırlar.

“Biz anlaşılamayız Adanalılarla. Bir gün ben ablamın mezarını ziyarete gitmiştim. Şeker bayramıydı. Geri gelirken baktım, kalenin oradalar. Ateş yakmışlar. Belli oluyor onlar yani. Sokuldum onlara. Şalvar falan giyiyorlar. Güzel bir kız gördüm mavî gözlü. Oğluma alacaktım.

–Ama anlaşılamadığınızı söylediniz? (Hamit B.)

Olsun kızı alırdım onlar giderdi. Kız dönerdi bize. Biz ayırım yapmayız ama başkaları yapıyor. Burada da var yabancı. Ama biz ayrımcılık yapmıyoruz ama onlar yapıyor”(Nuriger, Müzisyen)

“Adana’dan gelen insanlar, göçebe, dilencilerdir. Ama biz onlara Adanalılar diyoruz.” (Oktay, Esnaf)

Sulukule mahallesinde Roman olmanın çok eskiye dayanmadığını tespit ettim. Yaptığım mülakatlarda genel eğilim, ne Roman kavramına ne de Çingene kavramına sıcak bakılmadığı yönündedir. Çingene mevzusu açılınca Çingene yakıştırmalarına şiddetli karşı çıkış ile birlikte Roman kavramı ehveni şer olarak kabul edildiğini gördüm.

“Biz kendimize Roman demiyelim de. Dikkat ederseniz, bir Kasımpaşa bir Sarıgöl ondan sonra bir Kuştepe ağızları dikkat edersen, buranın insanların ne kadar mütevazî olduğunu görürsünüz. Ne kadar insancıl olduğunu görürsünüz. Ne kadar konuşma, lisanı düzgün olduğunu görürsünüz. Orada ne olduğunu görürsünüz insanların. Burada da görürsünüz, bir dolaşın. Benim diyeceğim, ben Çingeneliği kabul etmiyorum. Roman olabiliriz ama Çingeneliği kabul etmeyiz.” (Hüseyin, İşsiz)

Sulukule’de yaşayan insanların bir çoğu mahallenin 550 yıllık tarihinden bahsetmektedirler. Daha önce anlatıldığı gibi Bizans döneminde 15. Yüzyılda buraya yerleştirilen Romanlar Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul’un fethedilmesinden sonra da burada ikamet etmişlerdir. Bu bilgi mahallede yaşayan insanlar tarafından da paylaşılmaktadır. Fakat bu konu daha çok mahallenin yıkımı söz konusu olduğunda dile getirilmektedir.

“Biz mahalleli olarak 550 yıldır yaşıyoruz. En eski İstanbulludan daha istanbulluyuz. Fatih buraları fethetmeden önce biz vardık buralarda.” (Şükrü, Müzisyen)

“Doğduğum büyüdüğüm yerler buralar. Üzülüyorum. 500 senelik mazisi var. Çocuklarımız torunlarımız hep burada büyüdüler. Mezarlıklarımız orada.” (Mehmet, Emekli)

Mahalle’nin yıkımı söz konusu olduğunda bu bölgede ne kadar eski olduklarını haklı olarak anlatmak isteyen bu insanlar Çingene olmama konusunda Sulukule’de daha Bizans döneminde yerleşmiş olan Romanlarla bir bağ kurmaktan kaçınmaktalar.

Mahalledeki görüşmelerin hiç birinde insanlar etnik köken olarak Bizans döneminde yaşayan Çingenelerle bir bağ kurmamıştır. Daha çok iki nesildir burada yaşadıklarını ifade eden insanlar, göçmen olduklarını vurgulamaktadır.

“Aslında var ya, o mahallede Roman diye birşey yok. Çoğu göçmen. Ben de göçmenim. Benim annem 15 yaşında gelmiş buraya. Selanik’ten gelmişler.” (Güler, Emekli)

Bu çelişki gibi gözükten durumun ancak iki açıklaması olabilir. Bazı insanların ifade ettiği gibi ya gerçekten Bizans döneminden kalan Romanlar burayı zaman içerisinde terkedip başka yerlere gitmişler ve yerine göçmenlerin buraya yerleştikleri ya da insanlar Çingenelik gerçeğiyle yüzleşmek istemedikleri için bu gerçeği tam olarak ifade etmek istememektedirler.

Romanların etnik kökenlerini Türkiye’de bir meşruiyet aracı olan yeni Türkiye’nin kurucusu Atatürk ile özdeşleştirdikleri görülmektedir. Türkiye’de devamlı surette hor görülen Romanlar bilhassa Sulukule özelinde yer yer kurucu ideolojiyle bir bağ kurulsa da özelinde Türkiye’deki kurucu ideolojinin yürütücüsü Atatürk ile özdeş kılınmaktadır.

“Atalarımız gelmiş, çok eskiyiz. Selanikten gelmişler, Atatürk getirmiş” (Nuriger, Emekli)

“Bize Atatürk kaleboyunda yer göstermiş, buralardan yer göstermiş ve biz buralara yerleşmişiz.” (Nuriger, Emekli)

“Benim annem Selanikli. Babam Tekirdağlı. Nerden nereye.. Ben ne oluyorum, kırma. Ben başka şehire gitsem, mesela Antepli, Urfalı diyelim. Babam esmer, annem bembeyazdı.” (Mehmet, Emekli)

“Biz Selanikten gelmişiz, Atatürk’ün memleketinden. Atatürk nerden geldiyse biz de oradan gelmişiz.” (Ahmet, Emekli)

Sulukule’nin en eski sahipleri olan Romanlar ile bağ kurmamayı tercih eden insanlar Bulgaristan’ı ve özellikle Selanik’i göç edilen yer olarak sıkça belirtilmektedir. Bilhassa Selanik’in sembolik anlamı dolayısıyla Atatürk ve Selanik birlikte kullanılarak meşruiyetin kaynağı olarak gösterilmektedir.

Sulukule’de yaşayan Romanlar kendilerini müslüman olarak nitelendirdikten sonra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamaktalar. Romanlık üçüncü kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Sen bana sorarsan, ilkin ben müslüman, sonra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım sonra Romanım. Ve roman olmaktan gurur duyarım. Bu insanlar yüzyıllar boyu ezilmişler, töhmet altında yaşamışlar.” (Şükrü, Müzisyen)

Sulukule’de bir direniş hareketi başlatan Romanlar direnişi lokal güçlere karşı vermekteler. Bir bütün olarak devletin onlara karşı izlediği politiklardan rahatsız olduklarını subjektif örnekler ile açıklasalar bile devlete itaatsizlik anlamına

gelebilecek söylemlerden şiddetle kaçınılmaktalar. Genel olarak kapalı toplum özelliği gösteren Sulukule'deki Romanlar birlikte yaşayarak birbirlerinden güç almaktadırlar.

“Orada yabancı ayrımı farklı (Taşoluktan bahsediyor). Biz yabancılarla yapamayız ya. Biz mesela Ortaköy’de zenginlerle bir olamayız. Orada Malatyalılarla oturamayız. Biz kendimize alışmışız burada. Ha bize derler Sultan Mahalleyi sökelim Gaziosmanpaşaya yerleştirelim, ancak öyle yaşarız.” (Hüseyin, İşsiz)

Romanların kendilerini tarif etmede iyi yöntemlerden biri de onlara başkalarını tarif ettirmektir. Bu anlamda Türkiye’de kimlik siyaseti yürüten Kürtler, Sulukule’deki Romanlara sordum. Direnişin paradigmasında oluşturulan öteki “Kürtler”dir. Devlete itaatsizliğin somut hali Kürt örneğinden hareketle açıklanmaktadır.

“Biz Çingene olsun Roman olsun, biz devlet yıkmaya uğraşmayız. 16 milyonu geçik Roman var burada. Biz Türkiye Cumhuriyeti’nin ağır vatandaşlarıyız. Atatürk ne dediyse biz onu yaptık. Kürtler devlet kurmak istiyordu, Atatürk bırakmadı. Lazlar devlet kurmak istedi, Atatürk buna müsaade etmedi. Biz de devlet kuracak insan yok. Bayrağımız belli, devletimiz belli. Biz kolay kolay kıpırdamayız.” (Mehmet, Müzisyen)

“Biz istesek aslında 16 milyon olarak tüm taşları kıpırdatırız. Ama biz bunu yapmayız. Biz kıskırtmalara hiç kulak vermeyiz. Bana dediler ki kahvede, abi buralar karışıkmiş, iste adam getirelim. Ama ben istemedim, çünkü bu devlet benim devletim, bu polis benim polisim, bu zabıta benim zabıtam. O arada belediye bizim at arabalarımızı kırdı. Şimdi tamam desem, herkes ayaklanacak. Ama çatışmaya girilecek. Kiminle? Devletle... O devlet bizim devletimiz. Biz yıkılmasın istedik, direndik ama buraya kadarmış. (Ahmet, Emekli Müzisyen)

Sulukule’de Romanların dağıtılmak istendiğini anlatan Ahmet bunun neden olduğunu anlamamaktadır. Zira Romanlar Kürtler gibi savaş veya herhangi bir şiddet yöntemi ile devlete karşı savaşmamaktadır. Her türlü itaatsizlik örneğini gösteren Kürtler yerinden kıpırdatılmamakta buna karşın Romanlar ile uğraşılmaktadır.

Bugün Diyarbakır dediğin zaman, emin ol durmak lazım. Kürtlere göre Diyarbakır başkenttir. Ben duyduğuma göre yer altından hepsi birbirine geçiyormuş evler. Herifler resmen mecliste var. Herifler resmen savaş ediyorlar. Kiminle savaşıyorsun sen? Urfalı Mardinli insanlarla. Bunlar kim TC vatandaşı. Nedir bu ya? Şurada 25-30 seneden beri de Kürtler İstanbul’u Bursa’yı paylaşmak istiyorlar. Aleviler de çocukları okutarak etkiliyor. Dedelerine aylık istiyorlar. Nedir bu? Ben de çıkayım roman devlet başkanayım bana da aylık bağlayın. Bana bağlarsan ona bağlarsan ne olur? Bu tek bir bayrak tek bir devlettir. Bugün Alevilerin herşeyi var. Her mahalle her sokağa bir dede mi koyulacak. Ben kendi kendime adet çıkarayım, Çingeneler böyle falan.. (Ahmet, Emekli Müzisyen)

Kürtler ile aynı kefeye koyulmaktan çekilen Romanlar daha mutedil bir muhalefet izlemektedirler. Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı muhalefet eden Sulukuleli Romanlar devlet ile karşı karşıya kalmak istememektedirler. Devlet’e itaatsizlik anlamında koydukları şerh Kürtlere bakışı da etkilemektedir. Birebir yaşanan tecrübelerden çok Kürtlerin kimlik siyaseti bağlamında Türkiye’nin üniter devlet yapısını bozmak gibi bir amaçları olduğu gerekçesiyle Kürtlere karşı mesafeli davranılmaktadır.

“Bin tane Yahudi, Rum, Ermeni komşum olsun bir tane Kürt olmasın. Onların amacı Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkıp, parçalamaya çalışmaktır. Bugün kürt olma da ne olursan ol. Çok büyük devletiz biz. Barzani demiş ki, çoğalın ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ele geçirin. Onun için çoğalıyorlar. İstanbul’daki tüm pisliklerin kaynağı onlardır. Ben 20 sene önce Beyoğlu’na giderken öyle herkesi sokmazlardı. Şimdi git, tineri dolu, hepsini yerleştirmişler oraya.” Ahmet, Emekli Müzisyen)

Sulukule Mahallesi’nde Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı oluşan iki farklı dernek ve dolayısıyla eğilim farkı kimlik hususiyetinde de kendini göstermektedir. Bölgedeki olumsuz şartların bir an önce ortadan kalkmasını isteyen bu muhafazakar gruba göre kimlik siyaseti direnişe alet edilmektedir.

Kentsel Dönüşüm Projesi’ni destekleyen Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Derneği üyeleri ne Romanlığı ne de Çingeneliği kabul etmemektedir. Lakin bu genellemeyi yapmakla birlikte aralarında Roman olduğunu kerhen kabul edenler de mevcuttur.

Romanlığı kabul etmeyen bu dernek üyelerince iki gerekçe ön plandadır. Birincisi sahip oldukları ideoloji veya dünya görüşü etnik temele dayanan kimlik siyasetini hoş görmemesidir. Muhafazakar olan bu dernek yöneticileri için etnik aidiyetlerden hareketle bir kimlik siyaseti savunusu tasvip edilmemektedir.

“Aslında bana göre Laz, Kürt gibi etnik tanımlamalar ters. Bunlar kötü kategorizasyonlar. İnsanlara tek tip elbise giydirmek doğru değil bence.” (Oktay, Esnaf)

“Aslında Lazlık da, Kürtlük de aşağılamak için koyulan isimler. Laz işte anlamıyor, Kürt işte kro gibi. Bunlar hep sistemin oyunu aslında.” (Kaya, Esnaf)

Roman kimliğinin kabullenilmemesinde diğer neden ise kelimenin içerdiği olumsuz anlamdır.

“Romanın bir manası dolayısıyla. Kötü anlam yüklendiği için tabii insanlar kabul etmezler. Bu şuna benziyor, “Sen şerefsiz misin?” ile “sen Roman mısın?” aynı şeydir. Hindistan’dan gelmiş, bilmem ne imiş, böyle bişey yok. Buraya gelen insanların çoğu göçmen, Osmanlı zamanında gitmiş Balkanlara... sonra Balkanlardan gelmiş. Mesela Konya’da bizim soyadımızla büyük bir köy var. Oradan geçmişler Balkanlara..Türkiye’de Roman kavramı Laz gibi olsaydı kabul ederdik.” (Oktay, Esnaf- Kaya, Esnaf)

Çingene kelimesinin yumuşatılmış halinin Roman olduğunu düşünen Oktay’a göre Çingenelerin “en büyük özelliği kardeş kardeşe cinsel münasebette bulunmalarıdır. Geçimlerini hırsızlıkla sağlayan bu insanlar tam da bu nedenden dolayı hiçbir toplumda kabul görmemişlerdir ve göçebe olarak yaşamak zorunda kalmışlardır.” Kendilerinin Roman olmadığını düşünen insanlar için dışardan Roman olduklarını iddia etmek doğru değildir. Fakat Roman manasının diğer herhangi bir millet gibi algılanması noktasında bu insanlar da Roman olduklarını kabul edeceklerini

söylemişlerdir. Bu durum çelişkili gibi gözükse de Roman olmayı kabullenmenin pratik hayatta beraberinde getirdiği dışlanma, Çingenelik ile özdeş değerlendirilmesi nedenlerinden ötürü, insanlar ne bu kimliği ne de bu kimliğin gerektirdiği sorunlarla karşı karşıya kalmamayı tercih etmektedir.

Türkiye’de ayrımcılığın olduğunu düşünen Memduh, askerlik görevini yaparken yaşadığı sorunları aktarmaktadır:

“Sen bunun içinde yaşamadıysan bilemezsin. Ben çoğu yerde yaşadım mesela askerde yaşadım. Arkadaşlarım bana Çingene diyorlardı. Ben bunun çok kavgasını verdim. Herkes nereli olduğunu anlatıyordu. Edirnekapı, Karagümrük işte Sultan mahalleliyim demiştim. İşte biri aa ben oraya gitmiştim. ‘Var mı karı kız’ dediler. Sen Çingesin dediler. Biz yakıştıramıyoruz yani. Ezikliğini yaşıyorsun yani. Tartıştık, dövüştük.” (Memduh, Gündelikçi)

Çingene kelimesine hiçbir şekilde sempati duymayan bu insanlar, Roman kelimesini de aynı anlamın daha yumuşatılmış hali olduğu gerekçesiyle kabul etmemektedirler. Bilhassa yaşadıkları bireysel tecrübeler onların bu kavramı reddetmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kaya Makara okula giderken geldiği mahallenin Sultan mahallesi olduğunu öğrenince insanların şaşkınlıkla baktığını ve gerçekten o mahalleden gelip gelmediğini sorduklarını anlatır. Dolayısıyla her an bu kimlik meselesi ile yüzleşmek durumunda kalan insanlar bıktıklarını ifade etmektedirler.

“Biz yıllardır bu problemle uğraşıyoruz. Halkın gözünde böyle gayrı meşru işlerin yuvası burası, Romanlar da öyle... biz artık bunlardan bıktık. Biz kenara itildik, onun için bu kelimelerden bıktık.” (Oktay, Esnaf)

Mahallede yaşayan bazı kimseler ise Roman kökenli olmadıklarını göçmen olduklarını belirtmektedir. Göçmen olduklarını söyleyen bu insanlar ısrarla kendilerine Roman denilmesinden rahatsız olmaktadır.

“Biz mesela esnafız. Fatih’e gidiyoruz, Beyazıt’a gidiyoruz. Nerelisin diye soruyorlar, Karagümrüklüyüm deyince hemen Romansınız diyor. İlk zamanlar itiraz ediyordum. Ama artık ilgilenmiyorum tamam diyorum, Romanım.” (Erkan, Esnaf)

“Burada topladılar cahil insanları hani Roman kültür derneği var ya... Onlara dediler ki, madem size Roman diyorlar bari kabul edin bu Romanlığı. Yoksa burada herkes Roman değildi.” (Aykut, Esnaf)

“A Takımı geliyordu mesela, burada en berbat yerde, program yaptı. Çingeneler işte şakşak ve böylelikle mahallemizi yanlış temsil ediyordu.” (Hasan, İşsiz)

“Biz Roman değiliz. Buradaki insanların konuşmalarına bakın. Tekirdağ’a gittiğinizde fark edersiniz, insanların konuşması farklıdır” (Aykut, Esnaf)

Sulukule ya da Sultan Mahallesi’nde yaşayan insanların Roman kimliği hakkında üç ana eksen belirlemek mümkündür. Bu üç ana eksenin ortak paydası hiçbirinin

kendisini ingene olarak kabul etmemesidir. Çingene kelimesinin pejoratif bir manaya tekabül etmesi bu fikrin paylaşılmadaki en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ortak paydadan hareketle birinci grup kendisini Roman olarak tanımlamakta ve Roman kimliğini yeniden üretmek için içerdikleri olumsuz anlamlarla mücadele etmektedir. Bu grup aynı zamanda kentsel dönüşüm projesine karşı çıkan ve bunun sonucunda siyasallaşıp temsil etme konumunda olan insanlardır. İkinci grup ise Romanlık konusunda farklı çekinceleri paylaşmaktadır. Kimlik siyaseti olacağı dolayısıyla bu kimliği reddetmekte ve aynı zamanda kelimenin içerdikleri olumsuz anlamlar yüzünden kendisini bu kimliğe referans etmemektedir. Bazıları ise Romanlığı kelimenin kötü anlam içerdikğini gerekçesiyle tercih etmemektedir. Çünkü bu gruba göre Romanlık ingeneliğin yumuşatılmış halidir. Mahalle özelinde üçüncü grup ise gerçekten Roman olmayıp kendilerine Roman kimliğinin adeta dayatılmasından rahatsız olanlardır. Kendisini tanımlarken bir kimlikten ziyade yaşadığı bölgeyle tanımlayan bulunan insanlar en genel anlamda kendilerini göçmen olarak da değerlendirilebileceklerini belirtmektedirler.

6. SONUÇ

Türkiye’de Çingene olmak diğer milletlerden birine ait olmak ile eş anlamlı değildir. Etnik bir kimlik olmanın ötesinde ayrımcı bir başka özelliği kavramın sahip olduğu olumsuz anlamdır. Bugün biz Çingene kavramı yerine Roman kelimesini kullanıyoruz. Bu değişimde özellikle Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olma süreci sonucunda ülkede oluşan yumuşak havanın etkisi önemlidir. Avrupa Birliği kurumlarının etkisinin sonucunda oluşan atmosfer içerisinde Romanların da kendi kimliklerine ilişkin tasavvurları belirgin hale gelmiştir. Çingene terimindeki olumsuz anlamın yerine Roman olarak yeniden tanımlanan bu kimlik artık pasif ve edilgen değildir.

Roman kimliği ikili bir süreç içerisinde kendini yenilemektedir. İlki daha önce var olan Çingene/Roman kimliği hakkındaki olumsuz anlamların ortadan kaldırılması ikincisi ise yeniden düşünülen Roman kimliğinin siyasallaşma noktasındaki hedefleri. Romanlar kendi aralarında kendilerinden olmayanları yabancı diye nitelemektedir. Diğer milletlerden olan insanları yabancı olarak niteleyen Romanlar diğer taraftan kendilerini Türkiye’deki ulus kimliği içerisinde mütalaa etmek istemektedirler.

Romanlar Türk ulus kimliği içerisinde meşru görülecekleri ümidiyle Türk ulus kimliğine bağlı gözükmektedirler. Bu durum gerek Çanakkale Savaşı referanslarında gerek Atatürk ile kurulan ilişkide göze çarpmaktadır. Diğer yandan Romanların Kürtleri sevmemeleri, Kürtlerin “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’yle sorun yaşamalarından” kaynaklanmaktadır. Bu duruma düşmekten korkan Romanlar devlet ile karşı karşıya gelmekten çekinmektedirler. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV) avukatlarından Pakize Kocaman ile yaptığım görüşmede kendisinin, kentsel dönüşüm projesi nedeniyle evlerini kaybeden insanlara, iç hukuk yollarını tükettikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’ne başvurmayı

önerdiklerini, ancak, Roman asıllı vatandaşların devleti şikayet etmiş oluruz gerekçesiyle bu yola başvurmadıklarını belirtti.

Roman kimliği Türkiye’deki diğer etnik köken kimlikleri, yani Çerkez, Laz, Abaza gibi siyasal bir eğilimi veya devlet ile bir sorunu olmayan kimlikler arasında yer almayı hedeflemektedir. Kürt kimliğine benzer bir siyasal eğilim Romanlar açısından şimdilik söz konusu değildir. Yalnız bu bir süreci de içermektedir. Sulukule’deki örgütlü direniş, bir anlamda siyasal eğilim, bölgede yaşayan birçok insanın kendisini Roman olarak tanıtmalarının yolunu açmıştır. Sulukule örneğinden hareketle Kentsel Dönüşüm Projesi öncesinde bu konuların konuşulmadığı ortaya çıkmıştır. Fakat kentsel dönüşüm projesine karşı direnişe geçtikten sonra kendilerini yeniden tanımlamaları söz konusudur. Sadece mahalleyi temsil eden bir isimden ziyade “Roman” ismiyle bir dernek kurulmuştur. Bu yönüyle de kimlik vurgusu yapılmıştır. Bilhassa Fatih Belediyesi’nin uyguladığı Kentsel Dönüşüm Projesi, bölge halkının siyasallaşmasında önemli etkindir. Bölgede yaşayan Roman nüfusundan dolayı Sulukule, medyanın ilgisini çekmiş ve insanlar bu kimlik sorularına daha sık tanık olmuşlardır.

Roman kimliğini Sulukule Mahallesi özelinden hareketle yekvücut olarak tanımlamak imkansızdır. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği ve Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma, Dayanışma ve Geliştirme Derneği etrafında örgütlenen Sulukule Romanlarını bu iki dernekle anlamak da tek başına yeterli değildir. Çünkü derneklerin takipçileri arasında da kimlik konusunda net bir birliktelikten bahsedemeyiz. Bazı Romanlar, Romanlığın dışlayıcı olmasından dolayı kimlik siyaseti yapmaktan çekinmektedir. Etnik kimlik siyaseti yerine muhafazakarlık siyaseti ile kendi mücadelesine alan açmayı hedeflemektedir. Roman olduğunu kabul etmeyen insanların da var olduğu Sulukule’de gene Romanlığın olumsuz çağrışımlar içerdiğini düşünmesi etkilidir.

Toplumsal kimlikler siyasal mücadele içerisinde oluşmaktadır. Siyasal mücadelenin dinamik olması durumu kimliği de bu oranda şekillendirmektedir. Kimlik siyasetinin sınırları ve söylemleri statik kalmamaktadır. Siyasal mücadele içinde kendisine devamlı bir pozisyon yaratmakta ve yeni şartlarda kimliği yeniden üretmektedir.

Bunun yanında kendisini dışlayıcı mekanizmalarla karşılaşması muhalefet ilişkisi içerisinde bile olsa kimliğin yeniden şekillenmesinde önemli etkindir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksu, Mustafa. **Türkiye’de Çingene Olmak**. 2.bs, İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.

Alpman, Nazım. **Trakya Çingeneleri Sınırdan Yaşayanlar**. İstanbul: Bileşim yayınevi, 2004: 25.

_____, **Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 1997.

Altınöz, İsmail. ve diğ., **XVI. Yüzyılda Osmanlı Devlet Yönetimi İçerisinde Çingeneler**. İstanbul: Simurg, 2007.

Arayıcı, Ali. **Avrupa’nın Vatansızları Çingeneler**. İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2008.

Asséo, Henriette. **Çingeneler: Bir Avrupa Yazgısı**. çev. Orçun Türkay, 2. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Başak Ekim Akkan. Abdullah Karatay. Başak Erel. Goncagül Gümüş. **Romanlar ve Sosyal Politika**.

Çağatay, Soner. “Türklüğe Geçiş: Modern Türkiye’de Göç ve Din”, **Vatandaşlık ve Etnik Çatışma**. haz. Haldun Gülaip. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Metis Yayınları, 2007.

Fatih Belediye Başkanlığı. **Bir Çingene Yolculuğu**. İstanbul, Tarihsiz.

Fraser, Agnus. **Avrupa Halkları Çingeneler**. çev. İlkin İnanç. İstanbul: Homer Kitabevi, 2005.

Kaygılı, Osman Cemal. **Çingeneler**. 3. bs. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1972.

Kenrick, Donald. **Çingeneler: Ganj’dan Thames’e**. İstanbul: Homer Kitabevi, 2006.

Kentel, Ferhat. Meltem Ahıska. Fırat Genç. “**Milletin Bölünmez Bütünlüğü” Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilikler**, İstanbul: Tesev Yayınları, 2007.

Kymlika, Willl. **Çokkültürlü Yurttaşlık**, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Marsh, Adrian. “A Brief History of Gypsies in Turkey”, **We Are Here!: Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey**. ed. Ebru Uzpeder. Savelina Danova/Roussinova. Sevgi Özçelik. Sinan Gökçen. İstanbul: 2008 Marushiakova, Elena. Vesselin, Popov **Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingeneler**.

çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul: Homer Kitabevi, 2006.

Muradi, Patricia. **Romanika Çingeneler**. İstanbul: Pentagram Yayınları, 2007.

Özkan, Ali Rafet. **Türkiye Çingeneleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Şenlikoğlu, Emine. **Çingene**. İstanbul: Mektup Yayınları, 1996.

Taylor, Charles. “The Politics of Recognition”, ed. Amy Gutmann, **Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition**, Princeton: Princeton University Press, 1994.

Yeğen, Mesut. **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa Cumhuriyet ve Kürtler**. 2.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Makaleler

Onur, Oral. “Çingeneler”, **Tarih ve Toplum**. s 137, 1995, 16

Özger, Türker, Oruç. “Feleğin Geceleri”, **Atlas**. Özel Sayı, 1998.

Sakızlıoğlu, Bahar. “Bir Semti Geleceğe Taşımak Ya Da Sulukule’de Neler Oluyor”, **İstanbul Dergisi**. s.57, 2006.

Sancar, Cem. “Çingene real”, **Aktüel**. s.130, 1994.

-----“At bi Camili, söölim Deli Selim’i!”, **Aktüel**, s.187, 1995

Yılğür, Egemen. “İstanbul Çingeneleri: Karşılıksız Bir Aşk Hikayesi”, **İstanbul Dergisi**. s.57, 2006.

Gazeteler

Pınarlı, Nihat. “Bulgaristan’dan Gelen Göçmenler”, **Hürriyet Gazetesi**. 23 Eylül 1950.

Vatan ve Millet Caddeleri. **Hürriyet Gazetesi**. 15.06.1958.

Sözlükler

Parlatır, İsmail. “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1995.

Eren, Hasan, ”Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**, c.1, 2. bs. Ankara,:Türk Dil Kurumu, 1988.

Sami, Şemsettin. sad. Mertol Tulum. “Çingene mad”, **Temel Türkçe Sözlük**, c. 1, 2. bs. İstanbul: 1985: 217.

Doğan, D., Mehmet. “Çingene mad.”, **Büyük Türkçe Sözlük**. c. 1, 4. bs. Ankara: Birlik Yayınları, 1986: 126.

Ali Püsküllüoğlu. “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**. c.1, bs. Ankara: Arkadaş Yayınları, 1994: 164.

“Çingene mad.”, **Öğrenciler İçin Türkçe Sözlük**. bs. (Ankara: 1991): 284.

Yelten, Muhammet. Özkan, Mustafa. “Çingene mad.”, **Türkçe’nin Sözlüğü**. bs. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2002: 155.

Ayverdi, İlhan. “Çingene mad.”, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005: 586.

Çağbayır, Yaşar. “Çingene mad.”, **Türkçe Sözlük**. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007: 1002.

Elektronik Kaynaklar

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, (5366, S.K), Resmi Gazete, 25866, (Temmuz 2005), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html> [28.03.2009]

“İskan Kanunu, [2510 S. K.]”. **Resmi Gazete**, 2733, Haziran, 1934. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html> [07.03.2009]

Türkiye Cumhuriyeti, **Bayındırlık ve İskan Bakanlığı**. (B.09.1.TKG0100001-073) <http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger/GENELGELER/2005.17.doc> [28.03.2009]

Aydoğan, Doğan. “Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri” **Ankara Üniversitesi Hukuk**

Fakültesi Dergisi. [http:// auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-01/AUHF-2007-56-01-aydogan.pdf](http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-01/AUHF-2007-56-01-aydogan.pdf) [07.03.2009]

Yükselir, Sevilay, **Gazeteport**, 22.11.2007,
http://www.gazeteport.com.tr/YAZARLAR/NEWS/GP_111943?WebsiteSearch=tr
e [03.04.2009]

Foggo, Hacer. “Sulukulelileri saklasak mı, yeşil alan mı yapsak?”. **Radikal**.
13.01.2008,
<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=875820&Date=18.03.2009&CategoryID=42> [er. 31.03.2009]

Dağlar, Ali. “İşte Sulukule’nin rantsal dönüşümü”. **Hürriyet**. 19.03.2009,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11232807.asp?gid=229> [31.03.2009]

Ahırkapı Hıdrellez Şenlikleri, <http://www.hidrellez.org/>

Radikal Gazetesi. 26.09.2009,
http://www.radikal.com.tr/veriler/2002/09/26/haber_51292.php [28.03.2009]

Türker, Yıldırım. “Sulukule’den Gelen Gürültü”. **Radikal Gazetesi**. 12.11.2007
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=238509?ref=Sawos.Org>
[07.03.2009]

II. Uluslar arası Roman Sempozyumu Sonuç Bildirgesi. **Ulaşılabilir Yaşam Derneği**. <http://www.uyd.org.tr/roman3.htm> [08.03.2009]

Türkiye'deki 100 bini aşkın Romanın nüfus cüzdanı yok mu?, **AB Haber**,
<http://www.abhaber.com/haber.php?id=10165> [05.03.2009]

Avrupa Birliği Genel Sekreteri, Çingenelere Göçmenlik Hakkı
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24119&l=1> [07.03.2009]

Avrupa Toplulukları Komisyonu, **Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu**,
http://digm.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf
[08.03.2009]

Sulukule’de bir hüznü “Roman Günü”, 08.04.2009, **Radikal**,
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=930183&Date=08.04.2009&CategoryID=77> [10.04.2009]

Milliyet Gazetesi, 29.03.2009,
<http://www.milliyet.com.tr/2005/03/29/guncel/gun06.html> [08.03.2009]

Emniyet Genel Müdürlüğü, “Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname”,
www.egm.gov.tr [08.03.2009]

- Mezarcıoğlu, Ali, “Bizi Üzdünüz Ece Hanım”,
<http://www.cingeneyiz.org/eskisite/bucukmillet.htm> [04.03.2009]
- Sulukule Günlüğü, <http://www.sulukulegunlugu.blogspot.com/> [31.04.2009]
- Sulukule Çocuk Atölyesi Yıkıldı, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473490.asp>
[04.04.2009]
- Salman, Umay Aktaş. “Belediye evi yıktı, ‘Pardon’ dedi, **Radikal**, 24.02.2007,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=213824> [04.04.2009]
- Sulukule AB Raporunda, 06.11.2007, **Sabah**,
<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/11/06//haber,870BA727439649909906A1C704C857A4.html> [03.04.2009]
- Sulukuleliler Mecliste Çaldı, **Milliyet**, 15.11.2007,
<http://www.milliyet.com.tr/2007/11/15/yasam/yas09.html> [02.04.2009]
- Sulukule Yeniden Şekillenecek, Yeni Şafak, 20.12.2006,
<http://yenisafak.com.tr/gundem/default.aspx?t=20.12.2006&c=1&i=92119>
[02.04.2009]
- Kurtişoğlu, Belma. "Müzik ve Roman Kimliği Üzerine Üç Örnek", 2008,
Uluslararası Müzikte Temsil/Müziksel Temsil Kongresi, İstanbul, 06.10.2005 –
08.10.2005, <http://www.akademi.itu.edu.tr/kurtisoglu/Yayinlar/Bildiri>
[02.03.2009]
- Ginio, Eyal. Neither Muslims nor Zımnis: The Gypsies (Roma) in the Ottoman State
www.marston.co.uk/RSPP/LUPRSV014P02A00117.pdf [15.12.2008]
- Kolukırık, Suat. Geçmişin Aynasında Lozan Çingeneleri: Göç, Hatıra ve Deneyimler,
<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/suatk.pdf> [04.03.2009]
- Dağlar, Ali. “Rak rak raki, yaktın bizi TOKİ”, **Hürriyet** e-gazete, 25.03.2009,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/egazetenews.aspx?id=11282561&tarih=2009-03-25> [01.04.2009]
- Sulukule’de bayram değil, matem var, 08.04.2008,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/442080.asp> [10.03.2009]
- Sulukule, **32. Gün**, 29.05.2008,
<http://www.kanald.com.tr/video/Detail.aspx?id=10&videoId=689&typ=p>
[05.04.2009]
- Türkiyeli Romanlar Haklarını Savunuyor, 12.03.2007,
<http://www.edrom.org.tr/?pid=23> [29.03.2009]
- Marsh, Adrian, On The History of Sulukule,
<http://www.gaydaistanbul.com/arastirma.html> [25.03.2009]

Basılmamış Eserler

Fatih Belediye Başkanlığı, “Yenileme Alanları”, Ekim 2008.

Ek. 1

İsim	Eğitim	Meslek	Yaş
Hasan	İlkokul	Esnaf	27
Kadriye	İlkokul	Emekli	51
Gülden	Ortaokul	Ev Hanımı	20
Mehmet	İlkokul terk	İşsiz	38
Ahmet	İlkokul terk	İşsiz	47
Memduh	İlkokul	Gündelikçi	32
Emin	İlkokul	Emekli	57
Hasan	Ortaokul terk	İşçi	40
Fatma	İlkokul terk	Ev Hanımı	30
Ahmet	İlkokul	İşsiz	44
Mehmet	İlkokul terk	Emekli	62
Eda	Ortaokul	Ev Hanımı	28
Rıdvan	İlkokul	Şoför	46
Cesur	İlkokul	Esnaf	41
Hüseyin	İlkokul terk	İşsiz	42
Güler	İlkokul terk	Emekli	50
Oktay	Ortaokul	Esnaf	44
Kaya	Ortaokul	Esnaf	39
Şükrü	İlkokul	Müzisyen	42
Güven	Ortaokul	Antrenör	43
Hasan	Ortaokul terk	Esnaf	50
Erkan	Ortaokul	Esnaf	32
Ayşe	İlkokul terk	Ev Hanımı	43
Nuriger	İlkokul terk	Emekli (Müzisyen)	65
Ahmet	İlkokul terk	Emekli (Müzisyen)	60
Mehmet	İlkokul	Müzisyen	56
Memduh	İlkokul terk	İşsiz	35
Erkan	Ortaokul	Esnaf	41
Aykut	İlkokul	Esnaf	30
Hasan	Ortaokul	İşsiz	25

Şekil 2. Fatih Belediyesi Ekiplerince Sulukule’de yıkılan bir ev. (25.12.2008)

Şekil 3. Fatih Belediyesi ekiplerince bir yıkım anı. (17.02.2009)

Şekil 4. Sulukule’de yıkılmış bir ev. Romanlar yıkılan evin enkazından çıkan demirleri topluyorlar. (15.08.2008)

Şekil 5. Sulukule’de çocuk atölyesi olarak kullanılan yerin yıkılmış hali. (02.03.2009)

Şekil 6. Evi yıkılmış ve orayı terk etmek istemeyen bir hane. (15.03.2009)

ÖZGEÇMİŞ

ADI : HAMİT
SOYADI : BALCI
MEDENİ HALİ : BEKAR
DOĞUM TARİHİ : 09.12.1981
DOĞUM YERİ : ALMANYA

EĞİTİM DURUMU

ALİ DİLMEN LİSESİ : 1997-2000
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ :2001- 2005

ADRES

Acıbadem Caddesi, Barış Sokak No: 4/6 Üsküdar- İstanbul
Tel: 0216 545 9908
Email: hamit_balci@hotmail.com